

М В Р
НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ИНСТИТУТ ПО
КРИМИНАЛИСТИКА И КРИМИНОЛОГИЯ
ЦЕНТЪР ЗА ПОЛИЦЕЙСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Венета Гюрова

Нина Казазян

**НАГЛАСИ НА ПОЛИЦЕЙСКИТЕ
СЛУЖИТЕЛИ ОТНОСНО
ОБЩЕСТВЕННОТО МНЕНИЕ
ЗА ПРЕСТЪПНОСТТА И ПОЛИЦИЯТА**

**СОФИЯ
2010**

Авторски колектив:

Венета Гюрова – раздел първи, раздел втори, т. 1 и т. 2

Нина Казазян – раздел втори, т. 3

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	6
------------------------	---

РАЗДЕЛ ПЪРВИ

ОБЩЕСТВЕНОТО МНЕНИЕ

ЗА ПРЕСТЪПНОСТТА	12
-------------------------------	----

1. Страх от престъпността	12
2. Престъпления, които пораждаат най-силно безпокойство	23
3. Чувство за защитеност	31

РАЗДЕЛ ВТОРИ

СОЦИАЛНИ НАГЛАСИ КЪМ ПОЛИЦИЯТА	46
---	----

1. Оценка за дейността на полицията	46
2. Доверие в полицията и социални очаквания от нея	63
3. Корупционни практики в полицията.....	84

ИЗВОДИ	103
---------------------	-----

РЕЗЮМЕТА	110
-----------------------	-----

ЛИТЕРАТУРА	119
-------------------------	-----

CONTENTS

INTRODUCTION	6
PART ONE	
PUBLIC OPINION ABOUT CRIME	12
1. Fear of crime.....	12
2. Crimes that cause most anxiety	23
3. Sense of protection	31
PART TWO	
PUBLIC ATTITUDES TOWARD THE POLICE	46
1. Evaluation of police activity... ..	46
2. Trust in the police and public expectations about it.....	63
3. Corrupt practices in the police	84
CONCLUSIONS	103
SUMMARIES	110
REFERENCES	119

СОДЕРЖАНИЕ

ВВЕДЕНИЕ	6
РАЗДЕЛ ПЕРВЫЙ	
ОБЩЕСТВЕННОЕ МНЕНИЕ О ПРЕСТУПНОСТИ	12
1. Страх от преступности.....	12
2. Преступления, которые порождают най-более сильное беспокойство	23
3. Чувство защищенности.....	31
РАЗДЕЛ ВТОРОЙ	
СОЦИАЛЬНЫЕ НАГЛАСЫ К ПОЛИЦИИ	46
1. Оценка деятельности полиций.....	46
2. Доверие в полиции и социальные ожидания от нее	63
3. Коррупционные практики в полиции.....	84
ВЫВОДЫ	103
РЕЗЮМЕ	110
ЛИТЕРАТУРА	119

ВЪВЕДЕНИЕ

Новата роля на полицейската институция в съвременните условия изисква цялостна промяна във взаимоотношенията ѝ с обществото. Те следва да се основават на равнопоставеността, прозрачността и партньорството. Доближаването на полицията до населението е сериозен потенциал за повишаване на ефективността от нейната дейност. То в значителна степен допринася за възприемане на полицията като институция, която предоставя обществени услуги, гарантиращи спокойствието и сигурността на населението.

В отговор на нарастващите социални изисквания към полицейските органи в края на 2002 г. беше разработената и утвърдена “Стратегия за работа на полицията в близост до обществото”. Тя има няколко основни цели:

- намаляване на страха от престъпността и чувството за несигурност на хората;
- нарастване на удовлетвореността им от полицейската дейност;
- определяне приоритетите за работа на полицията съобразно социалните потребности и очаквания;
- установяване на продуктивно сътрудничество между полицията и обществото при противодействието на правонарушенията.

За постигане на посочените цели и реформиране на полицейската институция в съответствие с тях бяха предприети редица мероприятия за приближаване на полицейското обслужване до обществото. Практическото реализиране на стратегията предполага наличието на информация за социалните нагласи към полицията. Във връзка с това през 2004 г. Центърът за полицейски изследвания при НИКК–МВР проведе изследване на обществената удовлетвореност от дейността на полицията и очакванията на гражданите в тази насока. В него беше събран и анализиран богат емпиричен материал. Направени бяха множество изводи и препоръки, насочени към подобряване работата на полицията с оглед все по-пълно задоволяване на обществените потребности в областта на сигурността. Това проучване се осъществи в момент, когато стратегията беше в началния етап на своето реализиране – около една година след нейното приемане.

Както е известно, общественото мнение е динамично социално явление. През изминалия над шестгодишен период от действието на стратегията са настъпили редица промени във формите и методите на работа на полицията, в подходите ѝ при изграждането на партньорски взаимоотношения с гражданите. Тези изменения съвсем естествено се регистрират от населението и намират отражение в социалните нагласи към полицейската институция.

Ето защо, е необходимо да се изследва динамиката на обществените нагласи след въвеждането на стратегията “Полицията в близост до обществото”. Това ще спомогне за идентифициране на необходимостта от актуализация и промени в политиката на полицията, касаеща отношенията ѝ с гражданите. В тази връзка следва да се посочи, че увеличаването на проучванията на общественото мнение за дейността на полицейските органи и създаването на организация за тяхното финансиране е една от мерките (т. 11), предвидени в плана на МВР за изпълнение на препоръките по доклад № 0900001106 за извършен одит на реализирането на стратегията “Полицията в близост до обществото”.

Съществен момент при организирането и развитието на взаимоотношенията между населението и полицията е повишаването на общественото доверие в нея и изграждането на ефективни партньорства за решаване на проблемите, свързани със сигурността. Не случайно, това е един от основните резултати, заложи в утвърдените през месец октомври 2006 г. от министъра на вътрешните работи “Стратегически насоки за развитие на интегрирания модел ”Полицията в близост до обществото” 2006–2010 г.” Той следва да се постигне посредством: системно информиране на гражданите и активното им включване в превенцията на престъпността; съвместно разработване на конкретни проекти за преодоляване на криминогенните фактори и виктимизацията; реализиране на програми за работа с уязвими социални групи (подрастващи, малцинства, жертви и др.); публични отчети за дейността на полицията и дискусии по общественозначими проблеми.

Ръководейки се от посочените обстоятелства, ГД “Охранителна полиция” възложи на ЦПИ при НИКК-МВР да проведе национално представително изследване на обществените нагласи на тема “Общественото доверие към полицията”. Неговата основна цел е да

проучи динамиката на социалните нагласи към полицията след провеждането на стратегията “Полицията в близост до обществото”, с оглед по-нататъшно развитие и укрепване на връзките и взаимоотношенията ѝ с гражданите.

Качественото осъществяване на анкетното проучване предполага наличието на добре обучена мрежа от анкетъори на територията на страната. Тъй като НИКК-МВР не разполага с такава мрежа, беше направено предложение до постоянната работна група “Полицията в близост до обществото” за отпускане на необходимите финансови средства, с които да се заплати на външна организация реализирането на анкетното проучване. Бяха представени ценови оферти от четири организации (НЦИОМ, “Сова Харис”, АФИС и “Витоша Рисърч”) за провеждане на национално представително изследване. Одобрена беше офертата на социологическа агенция АФИС.

Поради независещи от изследователския колектив причини проучването на общественото мнение не беше осъществено, тъй като не бяха отпуснати необходимите за целта финансови средства. Това наложи да се стесни съдържателния обхват на целта на изследването, като тя се модифицира по следния начин: да се проучат нагласите на полицейските служители относно общественото мнение за престъпността и полицията.

За реализиране на посочената цел се решиха следните основни **задачи**:

- изследваха се представите на полицейските служители относно обществените настроения във връзка с престъпността и определящите ги фактори;
- проучиха се вижданията на полицаите за преобладаващите форми на престъпност, които пораждат най-силно безпокойство у гражданите, и тяхното чувство за защитеност;
- изследва се оценката на служителите за работата на полицията по противодействието на престъпността и факторите, които я обуславят;
- изучи се мнението на полицаите за състоянието и динамиката на общественото доверие в институциите, ангажирани с противодействието на правонарушенията и опазването на обществения ред;

- открито се очакванията на хората от полицейската институция;

- изследваха се нагласите на полицейските служители относно корупционните рискове в тяхната работа и предприеманите мерки за ограничаването им.

Обект на изследването беше съвкупността от оценъчни съждения, идеи, виждания и представи на полицейските служители относно общественото мнение за престъпността и полицейската институция.

Предмет на изследването бяха:

- опасенията на хората от престъпността и чувството им за защитеност от евентуални престъпни посегателства;

- динамиката на обществените нагласи към полицията след въвеждането на стратегията “Полицията в близост до обществото”;

- социалните очаквания от полицейската институция;

- корупционните практики в полицията.

В зависимост от специфичните особености, които характеризират обекта на изследването, се определи и неговият обхват.

Времеви – проучи се информация за периода 2004–2008 г. по проблемите, които са предмет на изследването. За целите на сравнителния анализ беше използвана информация и за предходен период от време.

Териториален – изследването обхваща териториалните звена на полицията в София, Пловдив, Бургас, Видин, Кюстендил, Ловеч, Ямбол и Елин Пелин. Техният избор е направен с оглед извършване на сравнителен анализ с вече проведени изследвания по проблемите, които са предмет на настоящото проучване. Те са подбрани въз основа на географското положение, социално-демографската характеристика на населението, състоянието и динамиката на престъпността и други.

Количествен – проучи се мнението на 292 полицейски служители. От тях 6,8% са със стаж до три години, 12,0% – от 3 до 5 г., 24,0% – от 5 до 10 г., 22,6% – от 10 до 15 г. и 34,6 – със стаж над 15 г. Около една пета от респондентите (19,5%) са полицейски инспектори, 16,1% – младши полицейски инспектори, 13,0% – полицаи от охранителна полиция, 11,3% – служители на КАТ–Пътна полиция, 11,0% – оперативни работници от криминална полиция, 8,2% –

инспектори от детски педагогически стаи, 7,9% – началници на сектори или групи в охранителна полиция, 6,8% – оперативни работници от икономическа полиция, 5,5% – началници на сектори или групи в криминална полиция, а 0,7% заемат други длъжности в МВР. Половината от полицаите са с висше образование (50,0%), 13,4% са завършили Академията на МВР, 4,5% имат висше юридическо образование, 1,4% – полувисше образование, а 30,8% са със средно образование.

За събиране на необходимата емпирична информация се използваха следните **методи**:

- **анкета** – чрез пряка анонимна анкета се проучи мнението на служители от полицията по проблемите, които са предмет на изследването;

- **проучване и анализ на документи** – този метод се използва за изучаване и анализиране на нормативни актове, справки, анализи, отчети, програми, планове, литературни източници и други писмени материали, свързани с изследваните проблеми.

В процеса на изследването се използваха следните **основни източници** на информация:

- мнения на полицейски служители по проблемите на изследването;

- доклади, отчети, справки, анализи, програми, планове и други материали, свързани с предмета на проучването;

- статистически данни, съхранявани в ГД “Охранителна полиция”, РУ и ОД на МВР;

- специализирана литература, преводни материали и публикации в средствата за масова информация по въпросите на изследването.

- Необходимата за изследването емпирична информация се събра с помощта на **анкетна карта** за проучване мнението на полицейските служители относно обществените нагласи към престъпността и полицията.

Събраната емпирична информация беше обработена и обобщена в множество едномерни и двумерни таблици, съдържащи абсолютни и относителни стойности. За да се установи по-точно и прецизно зависимостта между мненията и оценките на респондентите, е извършен корелационен анализ. Изчислен е коефициентът на кон-

тингенция “**c**”, който описва зависимостта между качествени променливи. Неговото определяне е съобразено със стойността на критерия χ^2 , който сочи статистическата значимост или незначимост на връзката между два признака. Коефициентът на контингенция “**c**” е изчислен само при статистически значима връзка. При определяне силата на зависимостта между анализирани признаци е използвана следната класификация на неговите стойности: **0-0,10** – слаба връзка, **0,11-0,30** – умерена зависимост, **0,31-0,60** – значителна зависимост, **0,61-0,90** – тясна връзка и над **0,90** – много тясна връзка.

ОБЩЕСТВЕНОТО МНЕНИЕ ЗА ПРЕСТЪПНОСТТА

Една от основните цели на “Стратегията за работа на полицията в близост до обществото” е свързана с намаляване на страха от престъпността и на чувството за несигурност на гражданите. Нейното успешно реализиране е немислимо без наличието на актуална информация относно обществените нагласи спрямо престъпността. Тяхното познаване и анализиране е от съществено значение за идентифициране на конкретните проблеми и потребности на населението в областта на неговата сигурност, набелязване на съответни мерки за противодействие на правонарушенията и разработването на подходящи и действени стратегии, насочени към повишаване чувството за защитеност на хората и поддържането на безопасността в приемливи социални граници.

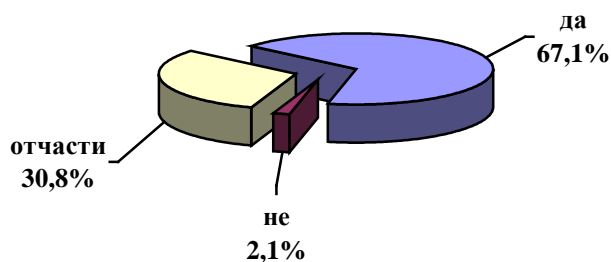
Посочените съображения наложиха в процеса на проведеното изследване да се проучат представите на полицейските служители относно опасенията на гражданите от евентуални престъпни посегателства и факторите, които ги обуславят, основните форми на престъпност, които пораждат най-силно чувство за безпокойство у населението, и усещането на защитеност на хората. В следващото изложение ще се акцентира върху тези проблеми, които ще бъдат обстойно представени и анализирани. Това ще допринесе за подобряване политиката на полицията в областта на сигурността и противодействието на престъпността и определянето на адекватни и ефективни подходи за нейното реализиране, съобразени с потребностите и очакванията на обществото.

1. Страх от престъпността

Изграждането и поддържането на спокойна и безопасна социална обстановка и атмосфера е от съществено значение за нормалното функциониране и развитие на обществото. Един от елементите, които имат непосредствено отношение към нейното осигуряване, е свързан със състоянието на престъпността. Тя предизвиква основателно безпокойство у населението и се оценява като реална заплаха за неговата сигурност. От проведеното през 2004 г. от ЦПИ

при НИКК–МВР национално представително изследване на общественото мнение се установява, че престъпността е третият по значимост източник (след безработицата и ниските доходи) на несигурност. В някои региони на страната тя играе приоритетна роля по отношение на чувството за сигурност на хората [6, с. 51].

Ескалирането на насилието, нарастването на социалното напрежение, високият ръст на престъпността и многообразните форми на нейното проявление оказват неблагоприятно влияние върху субективната сигурност на гражданите. Те изпитват сериозни опасения, че могат да пострадат от престъпни посегателства спрямо личността и имуществото им. Страхът от престъпността е израз на преживяванията на хората относно потенциалната възможност да се превърнат в обекти на виктимизация. Предприемането на резултатни мерки за ограничаване на правонарушенията и намаляване на усещането за несигурност в обществото изисква наличието на актуална, достоверна и всеоткриваща информация за **страха от престъпността**. Интересно е да се види каква е представата на полицейските служители по този проблем. В тази връзка им беше поставен въпросът “Според Вас, безпокоят ли се гражданите, че те или техните семейства могат да пострадат от престъпление?”. Тяхното мнение е отразено на фигура 1.

Фиг. 1. *Безпокойство на гражданите от евентуални престъпни посегателства*

От представените резултати става ясно, че голяма част от полицаяте (67,1%) са категорични по отношение опасенията на населението от евентуални престъпни посегателства. По-малко от една трета от тях са на мнение, че престъпността тревожи в известна степен хората, а една незначителна част (2,1%) смятат, че в обществото не съществува страх от престъпността. Това показва, че служителите нямат илюзии относно безпокойството на гражданите, породено от потенциалната опасност да станат жертви на престъпления, и техните виждания в това отношение не се характеризират с особен оптимизъм. Би могло да се каже, че те са доста реалистични, напълно адекватно отразяват обществените нагласи спрямо престъпността и не са повлияни от стремежа за косвено представяне на собствената им професионална дейност в благоприятна светлина. Очевидно, в своята ежедневна работа полицаяте са почувствали и оценили правилно опасенията на хората от възможните виктимни опасности, които нарушават тяхното спокойствие и застрашават сигурността на семействата им. Тези констатации индикират за наличието на една позитивна предпоставка, способстваща за още по-решително и безкомпромисно противодействие на престъпността и несигурността и проявяването на по-висока професионална активност в това отношение.

Професионалният опит, заемащата длъжност и образованието на респондентите не оказват влияние върху тяхното становище по разглеждания проблем. Не се установяват и различия в мнението на представителите от обхванатите в изследването региони. Това още веднъж показва, че полицейските служители като цяло са изградили реалистична представа относно опасенията на хората от евентуални посегателства срещу личността и имуществото им и не поставят под съмнение съществуването на страх от престъпността в обществото.

Установява се значителна зависимост ($r=0,39$) между представите на полицаяте относно безпокойството на гражданите, породено от престъпността, и тези, свързани с чувството за защитеност на населението. Тя е представена в таблица 1.

Таблица 1

Взаимовръзка между страха от престъпността и чувството за защитеност на гражданите

Чувство за защитеност	Страх от престъпността (относителен дял в %)		
	да	отчасти	не
Защитени	47,8	50,4	1,8
Незащитени	79,0	18,8	2,2

Посочените данни показват, че усещането за незащитеност кореспондира с по-големи виктимни опасения. Над три четвърти от анкетираните (79,0%), които смятат, че хората не се чувстват защитени от евентуални престъпни посегателства, са категорични относно наличието на страх от престъпността. Относителният дял на служителите, които считат, че гражданите макар и да се чувстват защитени от възможни престъпни посегателства, изпитват безпокойство в това отношение, е един път и половина по-малък (47,8%). Тези констатации доста убедително подкрепят тезата, че усещането за незащитеност от престъпността съвсем естествено предизвиква основателни опасения от нея.

За да се преодолее страхът от престъпността и да се набележат резултатни мерки за нейното ограничаване е необходимо да се открият **факторите**, които го пораждат. Във връзка с изясняване на тяхното влияние на полицейските служители бе поставен въпросът “На какво се дължат опасенията на гражданите от престъпността?”. Предпочитанията им към отделните предпоставки са изложени в таблица 2.

Таблица 2

Фактори, обуславящи страха от престъпността

№	Фактори	Относителен дял в %*		
		общо	защитени	незащитени
1.	Чувство за безнаказаност в обществото при извършване на престъпления	81,2	73,9	85,6
2.	Непрекъснати съобщения в медиите за извършени престъпления	59,2	65,8	55,2
3.	Нежелание на гражданите да съдействат, когато е извършено престъпление	54,1	65,8	47,0
4.	Висок ръст на престъпността	27,7	17,1	34,3
5.	Пострадали от престъпления в близкото социално обкръжение	22,9	25,2	21,5
6.	Недостатъчна защита от страна на полицията от евентуални престъпни посегателства	14,0	6,3	18,8
7.	Собствен виктимен опит	10,3	11,7	9,4

* Общият сбор надхвърля 100%, тъй като въпросът допуска до три отговора.

От таблицата се вижда, че **чувството за безнаказаност** се очертава като първостепенна причина, обуславяща страха от престъпността. Това мнение споделят 81,2% от респондентите, което означава, че според техните наблюдения правонарушителите в голяма част от случаите не се безпокоят, че ще бъдат наказани за извършените от тях деяния. За сравнение следва да се посочи споменатото вече изследване [6, с. 67], според което в обществените нагласи чувството за безнаказаност е заело второ място сред факторите, предизвикващи страх от престъпността (53,1% от гражданите). Тези доста близки позиции свидетелстват за наличието на съответствие между представите на полицаите и мнението на населението по разглеждания въпрос. Фактът, че в обществото са създадени подобни нагласи обаче, буди сериозно безпокойство и навежда на мисълта за недостатъчна ефективност на институциите, ангажирани с противодействието на престъпността. Очевидно криминогенната роля на чувството за безнаказаност е запазила своята актуалност до настоящия момент.

Интересно е да се отбележи, че в зависимост от нагласите си спрямо тревогите на гражданите във връзка с престъпността ($c=0,18$) и оценката на полицейската работа по нейното противодействие ($c=0,23$), анкетираните служители отдават различно значение на разглежданата предпоставка. По-високо оценяват нейното въздействие полицаяте, които са категорични относно наличието на страх от престъпността (82,7%), и тези, които не одобряват дейността по нейното ограничаване (88,7%).

Според 59,2% от респондентите опасенията на населението от престъпността се дължат в голяма степен на *тиражираната от медиите информация с криминално съдържание*. Съобщенията за извършени правонарушения и агресивни прояви рефлектират върху обществените настроения във връзка с престъпността и повишават безпокойството на хората от потенциалната възможност да се превърнат в жертви на престъпни посегателства. По подобен начин е била оценена ролята на средствата за масово осведомяване в националното представително изследване на общественото мнение, проведено през 2004 г., като 47,2% от гражданите са изразили предпочитание към този фактор.

Професионалният опит и заеманата длъжност не влияят върху становището на полицаяте по разглеждания проблем. Тяхното образование ($c=0,19$) обаче модифицира позицията им, като най-голямо значение на разпространяваната от медиите информация отдават служителите с юридическо образование (92,3%) и завършилите Полицейската академия (64,1%).

От изследователските резултати се вижда, че над половината от служителите (54,1%) свързват тревогите на населението по отношение на престъпността с *нежеланието на гражданите да съдействат, когато е извършено престъпление*. Тази не особено благоприятна тенденция показва, че в ежедневната си работа полицаяте се сблъскват с пасивното отношение на обществото към жертвите на престъпни посегателства. Мнението на анкетираните се влияе в известна степен от тяхната длъжност ($c=0,26$). То се споделя най-вече от младшите полицейски инспектори (74,5%) и оперативните работници по криминална линия (62,5%), които непосредствено контактуват с потърпевшите и имат конкретни впечатления в това отношение. За разлика от тях инспекторите от детските педа-

гогически стаи (33,3%) и началниците на сектори или групи в охранителна полиция (34,8%) считат, че разглежданата предпоставка има по-слабо влияние.

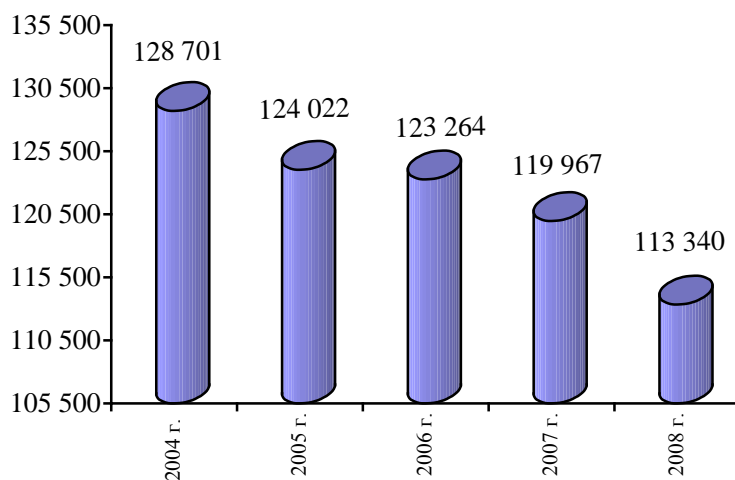
Може да се каже, че като цяло у респондентите е формирано впечатлението, че голяма част от хората, по едни или други причини, не проявяват готовност да се отзоват, когато е извършено престъпление, и не са склонни да съдействат в такива случаи. Особено категорични в това отношение са онези служители, които смятат, че населението се чувства защитено от евентуални престъпни посегателства – 65,8% (с=0,20).

Необходимо е да се отбележи, че малко над една четвърт от полицаите (27,7%) обясняват опасенията на гражданите от **престъпността с нейния висок ръст**. Респондентите, които са убедени, че хората изпитват усещане за незащитеност от възможни посегателства срещу личността и имуществото им, отдават по-голямо значение на този фактор – 34,3% (с=0,25%). Така мислят и тези, които не подлагат на съмнение съществуването на страх от престъпността в обществото – 32,1% (с=0,15).

Интересно е да се направи съпоставка с общественото мнение по този въпрос. В ретроспективен план, през 2004 г. [6, с. 67] високият ръст на престъпността се е открил като основен източник, провокиращ безпокойство у населението. Това свидетелства за съществуването на сериозно разминаване между обществените и полицейските нагласи по този въпрос, което би могло да се обясни с редица причини. То може да се дължи на недостатъчна, непълна и неточна осведоменост на част от населението за състоянието и динамиката на престъпността, на разпространяваните от медиите или в процеса на междуличностното общуване сведения за извършени престъпления, на ограничения и оскъден информационен поток от страна на полицейската институция и други. Всичко това допринася за създаването на нереалистични обществени представи и завишени оценки за нивото и интензивността на престъпността. Полицейските служители от своя страна, поради професионалната си роля, са по-информирани за състоянието и динамиката на престъпността, в резултат на което преценяват нейното влияние като по-несъществено.

В тази връзка внимание заслужава и проблемът за съответствието между опасенията на гражданите от престъпността и нейната

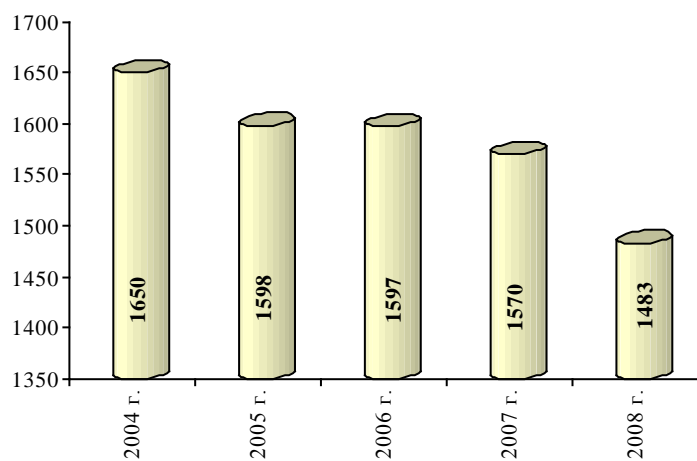
реална картина. Тя се характеризира от нивото, интензивността и структурата ѝ в статичен и динамичен аспект [2, с. 8]. Какво показва статистическото наблюдение на престъпността за периода 2004–2008 г.? Нивото на престъпността, според данните от полицейската статистика [27], е отразено на фигура 2.

Фиг. 2. Регистрирани престъпления срещу личността и собствеността на гражданите

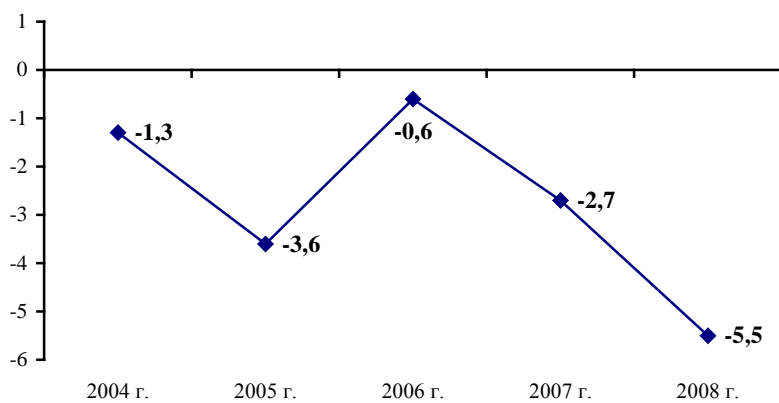
От нея е видно, че регистрираните престъпни деяния намаляват с всяка изминала година, като средногодишно са регистрирани 121 858,8 престъпления срещу личността и собствеността на гражданите. Сравнението с предходния петгодишен период (1999–2003 г.) сочи намаление на средногодишното ниво на престъпността с 12 017 престъпления.

Известен спад се установява и по отношение на интензивността на престъпността (вж. фиг. 3). На 100 хил. души от населението на страната средно се падат 1579,6 престъпления. В сравнение с предходния петгодишен период коефициентът на престъпност е намалял с 89 единици.

Фиг. 3. *Интензивност на престъпленията срещу личността и собствеността на гражданите на 100 хил. души от населението*

Проследяването на динамиката на престъпността показва, че във времеви интервал 2004–2008 г. е налице тенденция към намаляване (фиг. 4).

Фиг. 4. *Динамика на престъпленията срещу личността и собствеността на гражданите*

От кривата на темпа на прираста се вижда, че измененията на престъпленията срещу личността и собствеността на гражданите се характеризират с отрицателни стойности. През разглеждания период престъпните посегателства средногодишно са спадали с 2,7%. Само през 2006 г., в сравнение с останалите, спадът е малко по-незначителен – 0,6%.

Направеният анализ на нивото, интензивността и динамиката на престъпността в интервала 2004–2008 г. показва, че нейното изменение е в благоприятна насока, като размерът ѝ се характеризира с постепенно снижаване. Това означава, че криминогенната обстановка в страната проявява тенденция към известно успокояване. Въпреки това обаче, независимо от усилията на полицията и другите държавни институции, престъпността продължава да безпокои обществото. Тя се възприема като сериозна заплаха за сигурността на гражданите и техните преживявания във връзка с това донякъде се разминават с реалната ѝ картина.

Според анкетиранияте служители (14,0%) **недостатъчната защита от страна на полицията от евентуални престъпни деяния** в малка степен допринася за съществуващия страх от престъпността у населението. Съвсем закономерно по-високо оценяват ролята на тази предпоставка полицаите, които са категорични относно наличието на страх от престъпността – 17,9% (с=0,16), онези, които споделят мнението, че хората се чувстват незащитени от нея – 18,8% (с=0,23), и тези, които не одобряват работата на полицейските органи по противодействие на правонарушенията – 26,4% (с=0,20).

Сравнителният анализ с резултатите от проведеното през 2004 г. изследване на общественото мнение показва, че безпокойството на около една трета от хората (30,2%) е резултат от усещането им, че полицейските органи няма да ги защитят от възможни престъпни посегателства. Прави впечатление, че е налице изразено несъответствие между нагласите на гражданите и тези на служителите, като предпочитанието към разглеждания фактор е съответно две към едно. Това навежда на мисълта, че полицаите нямат достатъчно реални представи относно обществените настроения във връзка с тяхната защитна роля. Те подценяват недоверието на населението по този въпрос и омаловажават собствения си принос в генерирането на страх от престъпността.

Изследователските резултати не открояват различия в мнението на респондентите от обхванатите в изследването региони, което показва, че според тях местните особености не влияят върху детерминантите на страха от престъпността. Това обаче не кореспондира с мнението на обществото. От проведеното през 2004 г. национално представително изследване се установява, че в отделните области опасенията на населението от евентуални престъпни посегателства се дължат на различни по характер и интензивност причини [6, с. 69]. Едно възможно обяснение на наблюдаваното разминаване в становищата на двете групи респонденти може да се търси в по-ограничения брой на регионите, включени в настоящото изследване, което не позволява да се проявят статистически значими различия.

Направеният анализ позволява да се формулират следните **изводи** относно представите на полицейските служители във връзка с обществените нагласи спрямо престъпността.

1. По-голямата част от полицейските служители не подлагат на съмнение съществуването на страх от престъпността в обществото. Това е индикатор за техните реалистични представи относно опасенията на гражданите от евентуални посегателства срещу личността и имуществото им, които отразяват адекватно социалните нагласи спрямо престъпността.

2. Мнението на респондентите не се влияе от техния професионален опит, от съдържанието на работата и от образованието им. Не се наблюдават и различия във вижданията на представителите от обхванатите в изследването региони.

3. Установява се значителна зависимост между представите на полицаите относно обществените опасения от престъпността и тези, свързани с чувството за защитеност на населението, като усещането за незащитеност кореспондира с по-засилени виктимни опасения.

4. Според полицейските служители тревогите на хората във връзка с престъпността са породени най-вече от утвърдилото се в обществото чувство за безнаказаност при извършване на правонарушения, от огласяваната в средствата за масово осведомяване информация с криминално съдържание и от пасивното отношение на обществото към жертвите на престъпни посегателства.

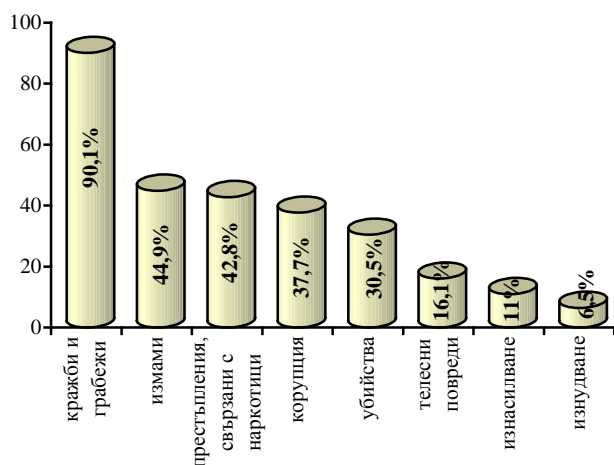
5. Регионалният признак не дава отражение върху становището на анкетираните относно факторите, обуславящи страха от престъпността. Това не съответства на установените в предишното изследване социални нагласи по разглеждания въпрос.

6. Полицаяте смятат, че високият ръст на престъпността и недостатъчната защита от страна на полицейските органи не са сред водещите причини, които предизвикват безпокойство у населението. И тук се наблюдава разминаване с изразеното в предишно изследване обществено мнение по този проблем.

7. Статистическото наблюдение на размера и тенденциите на престъпността в анализирания петгодишен период показва, че те се характеризират с постепенно намаляване. Това свидетелства за известно успокояване на криминогенната обстановка в страната.

2. Престъпления, които пораждат най-силно безпокойство

Намаляването на страха от престъпността и чувството за несигурност на населението изисква да се изведат и структуриращите престъпления, които предизвикват най-големи опасения у хората. Поради това на анкетираните служители бе предложено да посочат три от престъпленията, които най-силно безпокоят гражданите. Техните предпочитания са илюстрирани на фигура 5.

Фиг. 5. Престъпления, които създават най-силно чувство за безпокойство

От изложените данни става ясно, че полицаите определят **кражбите и грабежите** като най-сериозна заплаха за населението (90,1%). Това показва, че посегателствата срещу личното имущество на гражданите са приоритетен криминогенен проблем. Съпоставката с данните от споменатото вече изследване сочи, че и през 2004 г. служителите са отредили първостепенна роля на тези престъпни деяния в провокирането на несигурност у хората – 94,0% [6, с. 72]. Подобна е била оценката и на самите граждани – 71,6% от тях са споделили, че най-много се опасяват от възможността да станат жертва на кражба или ограбване. Очевидно, през изминалия петгодишен период тези престъпни посегателства са запазили своята актуалност като източници на безпокойство сред населението.

Според полицейските служители три престъпни деяния тревожат хората в почти еднаква степен. Става въпрос за **измамите** (44,9%), **престъпленията, свързани с наркотици** (42,8%), и **корупцията** (37,7%), чието застрашаващо въздействие е с доста близка значимост. Сравнителният анализ откроява някои съществени различия с обществените опасения от преди пет години. Тогава измамите са притеснявали гражданите значително по-слабо – 32,0%, като по-малко значение са им отдавали и полицаите – 26,5%. Подобно е положението и при корупцията, която не е представлявала особен проблем за хората (24,0%). Като още по-слабо са определили нейното влияние и полицаите – 17,3%.

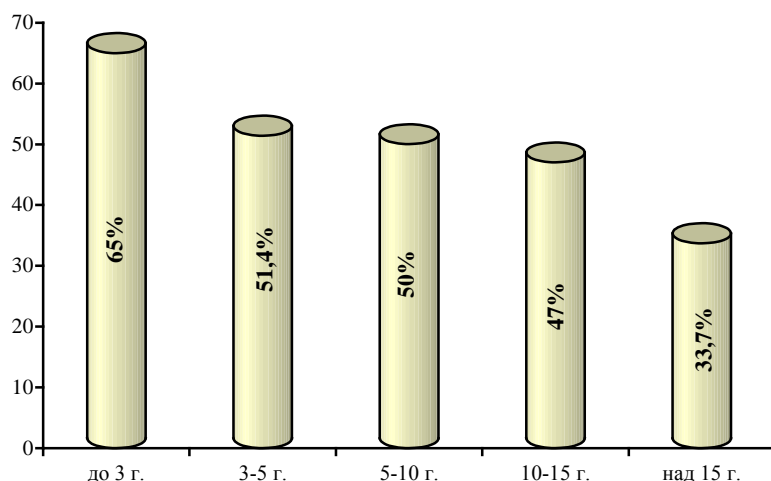
Обратна зависимост се наблюдава при разпространението и употребата на наркотични вещества. В предходния период тяхната роля като източници на безпокойство у населението е била оценена доста по-високо – от 61,4% от служителите. Самите граждани обаче са ги преценили като по-малка заплаха – 38,5%. Очевидно с течение на времето вижданията на полицаите са претърпели съществени изменения и според тях значимостта на наркопрестъпленията при генериране на обществените опасения е намалала.

Около една трета от служителите (30,5%) смятат, че **убийствата** пораждат сериозно напрежение сред населението. Погледнато в ретроспективен план, се вижда, че и гражданите са ги оценили като особено застрашаващи – 41,4%. За разлика от тях обаче, полицаите са определили тези деяния като по-маловажен проблем (10,8%).

Може да се каже, че през изминалия период техните представи по този въпрос са се променили по посока доближаване с нагласите на населението.

Според данните от проведеното изследване хората най-малко се притесняват от причиняването на **телесни повреди** (16,1%), **изнасилване** (11,0%) и **изнудване** (6,5%). Сравнението с предходния петгодишен период показва, че изнудването е предизвиквало незначителни обществени опасения – 18,3% от гражданите и 6,0% от служителите. По-различна е била картината при физическото насилие, което тогава е било оценявано общо. Относителният дял на полицаите, които са го окарачили като източник на безпокойство, е два пъти по-висок – 53,8%. Населението обаче е определило тези престъпни деяния като по-малко тревожни – 37,5%. В този случай също се налага констатацията, че вижданията на полицейските служители са се приближили до тези на обществото.

Професионалният опит на анкетираните, спецификата на работата и образованието им променят в известна степен техните представи относно страха на хората от отделните престъпления. Прави впечатление, че измамите са по-застрашаващи според анкетираните, които имат по-малък стаж в органите на полицията, като с неговото нарастване тяхното влияние се омаловажава. Тази зависимост ($r=0,17$) е представена на фигура 6.

Фиг. 6. *Взаимовръзка между влиянието на измамите върху общественото безпокойство и професионалният опит на полицаите*

Обратна зависимост ($c=0,18$) се наблюдава по отношение ролята на корупцията. Служителите с дългогодишен професионален опит (над 15 г.) оценяват по-високо нейното значение – 47,5%, за разлика от тези със стаж до 3 г. – 20,0%. Подобно мнение ($c=0,26$) споделят началниците от охранителна полиция (65,2%) и младши полицейските инспектори (46,8%).

Телесните повреди са особено застрашаващи ($c=0,26$) според инспекторите от ДПС (41,7%) и оперативните работници от икономическа полиция (30,0%). Служителите с юридическо образование определят като по-силно въздействието на наркопрестъпленията – 84,6% ($c=0,21$) и рекета – 23,1% ($c=0,20$) върху страха на хората от престъпността.

Внимание заслужава и проблемът за взаимовръзката между тревогите на гражданите относно различните престъпни посегателства и тяхното действително разпространение. То най-добре се илюстрира чрез коефициентите на престъпност, които са представени в таблица 3.

Таблица 3

Коефициенти на престъпност за периода 2004–2008 г.

№	Престъпления	Коефициенти на престъпност по години					
		2004	2005	2006	2007	2008	средно
1.	Кражба и грабеж на лично имущество	982,3	891,6	913	880,2	794,8	892,4
2.	Телесна повреда	47,6	47,1	38,6	41,5	42,1	43,4
3.	Наркопрестъпления	30,9	35,0	36,6	37,2	37,4	35,4
4.	Измама	29,0	24,8	28,2	24,9	25,4	26,5
5.	Корупция	12,5	11,5	7,4	6,1	6,4	8,7
6.	Убийство	7,0	7,3	8,7	5,7	5,8	6,9
7.	Изнасилване	8,5	5,8	4,4	3,4	3,8	5,2
8.	Изнудване	2,7	2,9	2,2	1,9	2,0	2,3

От изложените данни става ясно, че представите на полицаите относно опасенията на населението от различните престъпни посегателства в голяма степен съответстват на тяхната интензивност.

Кражбите и грабежите, които са основна заплаха за хората, имат най-висок коефициент – 892,4 на 100 хил. души, макар че той е намален в сравнение с периода 2001-2003 г., когато е бил 1060 на 100 хил. души от населението. Изнасилването и изнудването, които най-малко тревожат гражданите, са и най-слабо разпространени – съответно 5,2 и 2,3 на 100 хил. души. Пълно съвпадение се установява и при наркопрестъпленията, които са на трето място, както по интензивност, така и според въздействието им върху обществените опасения от престъпността.

Известно разминаване се наблюдава при измамите, корупцията и убийствата, които са съответно на четвърта, пета и шеста позиция по коефициент на престъпност. Като източници на безпокойство у населението анкетираните са им отредили съответно второ, четвърто и пето място, което общо взето съответства на тяхната реална разпространеност. Единствено вижданията на полицаите относно телесните повреди не отговарят на тяхната интензивност. Те са оценени като по-маловажен проблем независимо, че са с висок коефициент на престъпност.

Направеното сравнение показва, че представите на служителите относно преживяванията на хората във връзка с различните престъпни посегателства са напълно реалистични и съответстват на тяхната действителна картина. Тази позитивна тенденция свидетелства за добро познаване както на обществените опасения от преобладаващите форми на престъпност, така и на проблемите на гражданите в това отношение. Това е една благоприятна основа за набелязване и осъществяване на съответни мерки за тяхното преодоляване и повишаване чувството за сигурност и защитеност на населението.

От проведеното изследване се установява, че представителите на отделните региони нямат еднакви виждания относно застрашаващото влияние на различните престъпни деяния. Между тези два признака се установява умерена зависимост ($c=0,22$ до $0,29$). При кражбите и грабежите, които са приоритетен криминогенен проблем в страната като цяло, не се наблюдава регионална обусловеност. Същото важи и за убийствата, изнасилванията и изнудването, които в национален мащаб не представляват особена заплаха за населението. В представите на полицаите от обхванатите в изследването ре-

гиони се установяват съществени различия по отношение на останалите престъпления, като едни или други от тях излизат на преден план. Мнението на респондентите за четири от престъпленията, които пораждаат безпокойство у хората, е отразено в таблица 4.

Таблица 4

Престъпления, предизвикващи безпокойство у населението по региони

№	Регион	Престъпления (относителен дял в %)			
		измама	наркопрестъпления	корупция	телесни повреди
1.	София	45,6	44,3	40,5	7,6
2.	Пловдив	49,1	50,9	29,1	14,5
3.	Бургас	26,7	30,0	23,3	43,3
4	Ловеч	60,0	24,0	52,0	16,0
5.	Видин	58,6	27,6	27,6	27,6
6.	Кюстендил	30,0	73,3	46,7	10,0
7.	Ямбол	55,6	29,6	33,3	14,8
8.	Елин Пелин	23,5	52,9	64,7	5,9
9.	Общо за страната	44,9	42,8	37,7	16,1

Данните показват, че в отделните области опасенията на гражданите са предизвикани от различни престъпни посегателства. Така например *измамите* пораждаат по-силно безпокойство според респондентите от Ловеч (60,0%), Видин (58,6%) и Ямбол (55,6%), докато в Елин Пелин (23,5%) и Бургас (26,7%) те не се открояват като особен риск. Съпоставката с проведеното през 2004 г. национално представително изследване на общественото мнение показва, че тогава тези престъпни деяния по-малко са притеснявали хората, съответно 20,6% от анкетираните в Ловеч, 36,8% – във Видин, 17,6% – в Ямбол [6, с. 76].

Интересно е да се отбележи, че представите на полицаите се разминават в известна степен с реалното разпространение на измамите (вж. таблица 5). В областите, в които те предизвикват засилени опасения, коефициентите на престъпност са около средните за

страната – Ловеч – 30,6 на 100 хил. души, Видин – 21,1 и Ямбол – 27,5. Обратната тенденция се наблюдава в Бургас, където макар интензивността (47,2) на тези престъпни деяния да е почти два пъти по-висока от средната за страната, те са оценени като по-малко обезпокояващи.

Таблица 5

Средни стойности на коефициентите на престъпност за периода 2004-2008 г. по региони

№	Регион	Коефициенти на престъпност			
		измама	наркопрестъпления	корупция	телесни повреди
1.	София	50	129,2	3,7	50,3
2.	Пловдив	29,1	40,2	4,3	31,8
3.	Бургас	47,2	34,5	4	61,9
4.	Ловеч	30,6	12,8	4,9	45
5.	Видин	21,1	24,1	3,8	54
6.	Кюстендил	9,9	27,8	10,4	28,8
7.	Ямбол	27,5	12	3,1	41,6
8.	Средно за страната	26,5	35,4	8,7	43,4

Разпространението и употребата на наркотични вещества се явяват особена заплаха за жителите на Кюстендил (73,3%) Елин Пелин (52,9%) и Пловдив (50,9%), за разлика от тези на Ловеч (24,0%) и Ямбол (29,6%). За сравнение могат да се посочат установените през 2004 г. социални нагласи спрямо тези престъпления – в Кюстендил 28,1% от респондентите са изразили тревоги във връзка с наркопрестъпленията, в Пловдив – 37,5%, в Ловеч – 52,9% и в Ямбол – 55,9%. Представите на полицаите относно застрашаващото влияние на наркопрестъпленията кореспондират отчасти с тяхното реално разпространение. Така например, те имат сравнително ниски коефициенти на престъпност в Ловеч (12,8 на 100 хил. души), Видин (24,1) и Ямбол (12) и са оценени като предизвикващи по-малки опасения у хората. В Кюстендил обаче, въпреки тяхната ниска ин-

тензивност (27,8 на 100 хил. души), влиянието им е определено като доста силно.

Опасенията от **корупция** са най-големи в Елин Пелин (64,7%), Ловеч (52,0%) и Кюстендил (46,7%), докато в Бургас (23,3%), Видин (27,6%) и Пловдив (29,1%) ѝ отдават по-малко значение. Преди пет години рискът от корупция в тези региони е бил оценен по следния начин: Ловеч – 64,7%, Кюстендил – 34,4%, Бургас – 13,1%, Видин – 57,9% и Пловдив – 26,0%. Мнението на полицаите относно опасенията на гражданите от корупционните престъпления до известна степен съответства на тяхното реално разпространение. В Кюстендил, където коефициентът на престъпност е най-висок (10,4 на 100 хил. души), и в Ловеч (4,9) те сериозно безпокоят хората.

Застрашеността от **телесни повреди** е най-висока в Бургас (43,3%) и Видин (27,6%), а в Кюстендил (10,0%), София (7,6%) и Елин Пелин (5,9%) се безпокоят по-малко от тях. Вижданията на полицаите съвпадат отчасти с интензивността на телесните повреди в отделните региони. В Бургас (61,9 на 100 хил. души) и Видин (54), където коефициентите на престъпност са най-високи, са най-големи и опасенията на гражданите, за разлика от Кюстендил (28,8) и Пловдив (31,8), където тези престъпни деяния са по-слабо разпространени и не предизвикват особени тревоги у хората.

Такива най-общо са вижданията на полицаите за йерархията на престъпните посегателства според влиянието им върху чувството за безпокойство на населението. Направеният анализ дава възможност да се обособят някои **изводи** относно представите на служителите за преобладаващите форми на престъпност, които тревожат хората.

1. Кражбите и грабежите се очертават като най-сериозната заплаха за гражданите. Те са запазили своята актуалност през изминалия петгодишен период като източници на безпокойство. Това показва, че един от приоритетите в работата на полицейските органи трябва да бъде насочен към повишаване активността и ефективността на работата по противодействие на тези престъпни посегателства.

2. Като следващи по значимост се открояват измамите, разпространението и употребата на наркотични вещества и корупцията, които в почти еднаква степен застрашават обществото. С изключе-

ние на наркопрестъпленията в ретроспективен план другите две престъпни деяния по-малко са притеснявали хората.

3. Професионалният опит на полицаите, съдържанието на работата и образованието им оказват влияние върху техните представи относно страха на населението от отделните престъпления.

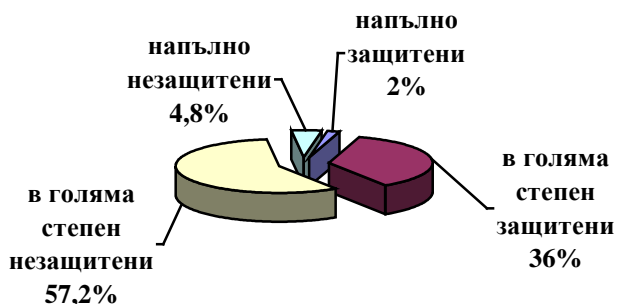
4. Мнението на служителите за обществените опасения от различните престъпни посегателства е напълно реалистично и съответства на тяхната действителна разпространеност. Това е индикатор за информираността на състава относно реалните проблеми на хората във връзка с престъпността.

5. Представителите на обхванатите в изследването региони оценяват по различен начин застрашаващото влияние на някои престъпления. Не се наблюдава регионална обусловеност при кражбите и грабежите, убийствата, изнасилванията и изнудванията.

6. Представите на полицейските служители от отделните региони относно застрашаващото влияние на някои престъпни деяния съвпадат отчасти с тяхното реално разпространение.

3. Чувство за защитеност

Важна предпоставка за намаляване на страха от престъпността е защитата от страна на полицията. Хората очакват активна помощ от полицейските органи при разрешаване на проблемите им, свързани с тяхната сигурност и защита от потенциални опасности. За да се отговори адекватно на обществените потребности от сигурност, за да се повиши безопасността и спокойствието на гражданите, трябва да се разполага с актуална и достоверна информация относно **чувството им за защитеност от престъпността**. Интересно е да се види какви са вижданията на полицейските служители по този въпрос. Във връзка с неговото изясняване анкетираните бяха попитани “Чувстват ли се гражданите защитени от евентуално престъпно посегателство?”. Тяхното мнение е представено на фигура 7.

Фиг. 7. Чувство за защитеност на гражданите

От изложените данни се вижда, че според 38,0% от полицаите хората се чувстват напълно или в голяма степен защитени от възможни престъпни посегателства. Повечето анкетирани (62,0%) обаче смятат, че гражданите изпитват в една или друга степен усещане за незащитеност. Това показва, че у значителна част от населението е формирано впечатлението, че институциите, ангажирани с противодействие на престъпността, не правят достатъчно, за да го защитят от нея. Очевидно, гражданите изпитват сериозни опасения, че могат да станат жертви на посегателства спрямо личността и имуществото си. Става ясно, че обществената атмосфера се характеризира със значително социално напрежение, породено от застрашеността от евентуални престъпни деяния. Това е индикатор за реалистичността на представите на полицейските служители по разглеждания въпрос, в подкрепа на което може да се посочи, че през 2004 г. голяма част от хората (73,0%) са споделили, че се чувстват повече или по-малко незащитени от престъпността [6, с. 79].

Не се установяват съществени различия в мнението на служителите, обусловени от техния професионален опит, заемана длъжност и образование. Представителите на отделните региони обаче оценяват по различен начин усещането за защитеност на гражданите. Между тези два признака съществува значителна зависимост ($\kappa=0,37$), която е представена в таблица 6.

Таблица 6

Чувство за защитеност на гражданите по региони

№	Регион	Относителен дял в %			
		напълно защитени	в голяма степен защитени	в голяма степен незащитени	напълно незащитени
1.	София	0	24,0	67,1	8,9
2.	Пловдив	0	38,2	58,2	3,6
3.	Бургас	10,0	16,7	66,6	6,7
4.	Ловеч	8,0	60,0	32,0	0
5.	Видин	0	44,8	51,7	3,5
6.	Кюстендил	3,3	53,4	40,0	3,3
7.	Ямбол	0	44,4	51,9	3,7
8.	Елин Пелин	0	23,5	76,5	0
9.	Общо за страната	2,0	36,0	57,2	4,8

Прави впечатление, че най-песимистични виждания относно защитеността на населението имат респондентите от Елин Пелин (23,5%), следвани от тези от София (24,0%) и Бургас (26,7%). За сравнение могат да се посочат резултатите от националното представително изследване, проведено през 2004 г., според които жителите на тези региони са определили своята защитеност съответно 11,4% за столицата и 57,4% за Бургас. Полицаяте от Ловеч (68,0%) и Кюстендил (56,7%) оценяват по-високо чувството за защитеност на хората. Тяхното становище се разминава съществено с това на гражданите, като относителните дялове на защитените са доста по-ниски, съответно 38,2% и 12,5% [6, с. 80].

Интересно е да се види доколко представите на полицаите относно чувството за защитеност на населението от обхванатите в изследването региони съответстват на интензивността на престъпността в тях. В таблица 7 са представени коефициентите на престъпност за периода 2004–2008 г.

Таблица 7

Коефициенти на престъпност за периода 2004–2008 г. по региони (престъпления срещу личността и собствеността на гражданите)

№	Регион	Коефициенти на престъпност по години					Средно
		2004	2005	2006	2007	2008	
1.	София	2589,2	2605,6	2311,6	2412,7	2369,3	2457,7
2.	Бургас	2223,3	2219,5	2850,9	2523,7	2146,9	2392,9
3.	Видин	1840,0	1630,7	1540,6	1547,0	1359,6	1583,6
4.	Ямбол	1441,8	1457,0	1520,9	1406,6	1327,3	1430,7
5.	Кюстендил	1391,5	1196,4	1433,4	1396,2	1330,5	1349,6
6.	Ловеч	1441,1	1284,8	1379,3	1348,2	1260,7	1342,8
7.	Пловдив	1289,9	1224,5	1175,9	1174,8	1078,8	1188,8

Изложените данни показват, че вижданията на служителите относно защитеността на гражданите в голяма степен съвпадат с реалната картина на престъпността в отделните области. Така например, жителите на София и Бургас, където средните коефициенти на престъпност са най-високи, се чувстват най-незащитени. Интензивността на престъпността е по-ниска в Ловеч и Кюстендил, в съответствие на което и населението им изпитва по-голяма защитеност. Единственото съществено разминаване между разглежданите два признака се установява в Пловдив, където, независимо че коефициентът на престъпност е най-нисък, гражданите не се чувстват защитени от евентуални посегателства спрямо личността и имуществото им. Става ясно, че особеностите на криминогенната обстановка по места и работата на институциите, ангажирани с противодействието на престъпността и опазването на обществения ред, са повлияли върху реалистичността на мнението на полицаите относно усещането за защитеност на хората.

Наблюдава се значителна взаимовръзка ($s=0,42$) между представите на полицейските служители относно чувството за защитеност на населението и *оценката на тяхната работа по противодействие на престъпността* (таблица 8).

Таблица 8

Взаимовръзка между представите на полицаите относно чувството за защитеност на гражданите и оценката на тяхната работа

Оценка за дейността на полицията	Чувство за защитеност (относителен дял в %)			
	напълно защитени	в голяма степен защитени	в голяма степен незащитени	напълно незащитени
Одобрение	2,5	41,4	54,0	2,1
Неодобрение	0	11,3	71,7	17,0

От посочените данни става ясно, че одобрението на работата на полицията по противодействие на престъпността кореспондира с по-висока оценка на усещането за защитеност на хората. От анкетираните, които оценяват позитивно своята дейност, 43,9% смятат, че гражданите се чувстват в една или друга степен защитени от престъпни посегателства. Този относителен дял е почти четири пъти по-нисък при служителите, които не одобряват полицейското противодействие на престъпността. Те имат и по-засилени представи относно пълната незащитеност на населението – 17,0% от респондентите споделят това мнение. Тези резултати са напълно естествени и показват, че служителите оценяват ролята и значението на тяхната работа по осигуряване безопасността и спокойствието на хората, за повишаване на усещането им за защитеност от евентуални престъпни деяния.

От проведеното изследване се установява, че съществува значителна зависимост ($s=0,38$) между вижданията на полицаите относно чувството за защитеност на гражданите и **доверието им в институцията** (таблица 9).

Таблица 9

Взаимовръзка между представите на полицаите относно чувството за защитеност на гражданите и доверието им в полицията

Доверие в полицията	Чувство за защитеност (относителен дял в %)			
	напълно защитени	в голяма степен защитени	в голяма степен незащитени	напълно незащитени
Доверие	100	85,7	59,9	35,7
Недоверие	0	3,8	19,8	64,3
Колебание	0	10,5	20,3	0

Представените резултати показват, че с нарастване на усещането за защитеност на населението се повишава и доверието му в полицейските органи и обратното – незащитеността е съпроводена с по-слабо доверие. Така например, анкетираните, които смятат, че хората се чувстват защитени от престъпността, без изключение (100%) посочват, че те имат и доверие в полицията. Този относителен дял постепенно намалява, за да стигне до 35,7% при служителите, които считат, че гражданите се чувстват напълно незащитени. Почти две трети от тях (64,3%) са на мнение, че полицейската институция не се ползва с доверие в обществото. Прави впечатление, че полицаите, които са по-колебливи по отношение на чувството за защитеност на населението, нямат и категорична преценка относно доверието му в органите на полицията – 10,5% от респондентите, които имат позитивни виждания спрямо защитеността, и 20,3% от тези, с по-скоро негативно мнение, нямат изградено становище по въпроса за доверието в полицията.

Това дава основание да се направи изводът, че служителите ясно осъзнават, че усилията на полицията да осигури спокойствието на хората и със своите действия да им внуши усещане за защитеност от евентуални престъпни посегателства са от съществено значение за повишаване на общественото доверие в нея.

Изследователските резултати очертават умерена зависимост ($s=0,26$) между представите на полицаите относно чувството за защитеност на гражданите и **доверието им в разследващите органи** (таблица 10).

Таблица 10

Взаимовръзка между представите на полицаите относно чувството за защитеност на гражданите и доверието им в разследващите органи

Чувство за защитеност	Доверие в разследващите органи (относителен дял в %)		
	доверие	недоверие	колебание
Защитени	50,5	21,6	27,9
Незащитени	28,7	35,4	35,9

Прави впечатление, че защитеността е съпроводена с по-високо доверие (50,5%) в разследващите органи, а незащитеността – с по-голямо недоверие (35,4%). Респондентите, които смятат, че хората се чувстват незащитени от евентуални престъпни посегателства, демонстрират и по-изразено колебание по въпроса за доверието в разследващите органи (35,9%).

Умерена взаимовръзка ($c=0,22$) се наблюдава и между вижданията на служителите относно усещането за защитеност на населението и *доверието му в прокуратурата* (таблица 11).

Таблица 11

Взаимовръзка между представите на полицаите относно чувството за защитеност на гражданите и доверието им в прокуратурата

Чувство за защитеност	Доверие в прокуратурата (относителен дял в %)		
	доверие	недоверие	колебание
Защитени	29,7	47,8	22,5
Незащитени	15,5	65,2	19,3

И тук се забелязва посочената вече тенденция, изразяваща се в съответствие между оценката на защитеността и доверието. Зависимостта се откроява по-силно при незащитените, 65,2% от които изразяват недоверие в прокуратурата. Правят впечатление и сравнително ниските относителни дялове на колебаещите се – 22,5% и 19,3% от анкетираните.

Между представите на полицаите относно защитеността на гражданите и *доверието им в органите на държавната власт* също се установява умерена зависимост ($c=0,26$). Тя е представена в таблица 12.

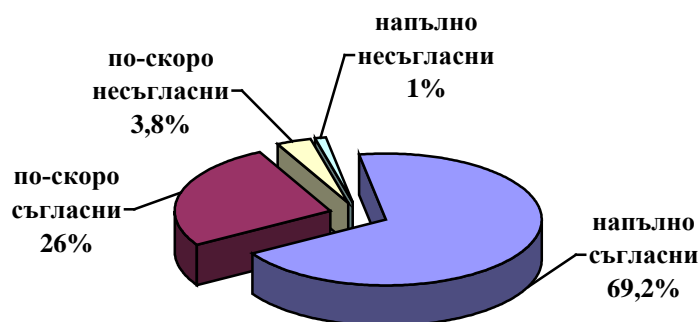
Таблица 12

*Взаимовръзка между представите на полицаите относно
чувството за защитеност на гражданите и
доверието им в органите на държавната власт*

Чувство за защитеност	Доверие в органите на държавната власт (относителен дял в %)		
	доверие	недоверие	колебание
Защитени	25,2	29,7	45,1
Незащитени	11,0	47,0	42,0

От данните се вижда, че защитеността кореспондира с по-високо доверие в органите на държавната власт и обратното – незащитеността е съпроводена с по-голямо недоверие. Сред защитените (25,2%) над два пъти повече лица се доверяват на органите на държавната власт, отколкото сред незащитените (11,0%). Обратна е зависимостта при недоверието, където изпитващите чувство на незащитеност от престъпността (47,0%) над един и половина пъти повече проявяват недоверие към държавните органи, в сравнение с тези, които се чувстват защитени (29,7%). Заслужава да се отбележи и сравнително високият относителен дял на служителите от двете групи, които се колебаят по въпроса за доверието на гражданите в органите на държавната власт – съответно 45,1% и 42,0%. Може да се каже, че и в този случай полицаите са оценили, че усещането за защитеност на населението влияе върху отношението му към държавните органи и е важна предпоставка за нарастване на доверието в тях.

Формирането на чувство за защитеност у хората в голяма степен зависи от **реагирането на сигнали за извършени правонарушения**. От проведеното изследване се установява, че болшинството от служителите смятат, че полицията се отзовава своевременно, когато е известена за извършени престъпления. Тяхното становище е отразено на фигура 8.

Фиг. 8. *Полицията се отзовава своевременно на сигнали за извършени правонарушения*

От фигурата личи, че 95,2% от респондентите оценяват позитивно тази полицейска дейност, като тя е получила същото одобрение и преди пет години – 95,6% [6, с. 107]. Необходимо е да се отбележи, че тогава и голяма част от гражданите (57,2%) са били удовлетворени от бързината, с която полицаите се отзовават на сигнали за престъпления. Може да се каже, че позициите на обществото и на полицейския състав по разглеждания въпрос гравитират в положителна посока, макар населението да е по-сдържано в оценката си. Наблюдаваното съответствие е благоприятна основа за повишаване на близостта между полицията и гражданите, за нарастване на тяхното одобрение и доверие в институцията.

Не се установяват различия в мнението на анкетираните, обусловени от техния професионален опит, образователен ценз и заемана длъжност. Това показва, че у състава като цяло е изградена позитивна позиция по анализирания проблем.

Представителите на обхванатите в изследването региони имат различно становище относно реагирането на сигнали за извършени правонарушения ($c=0,37$). То е представено в таблица 13.

Таблица 13

Реагиране на сигнали за извършени правонарушения по региони

№	Регион	Полицията се отзовава своевременно (относителен дял в %)			
		напълно съгласни	по-скоро съгласни	по-скоро несъгласни	напълно несъгласни
1.	София	67,1	31,6	1,3	0
2.	Пловдив	74,6	21,8	3,6	0
3.	Бургас	63,3	30,0	6,7	0
4.	Ловеч	92,0	4,0	4,0	0
5.	Видин	62,1	34,5	3,4	0
6.	Кюстендил	76,6	16,7	6,7	0
7.	Ямбол	63,0	22,2	3,7	11,1
8.	Елин Пелин	47,0	47,1	5,9	0
9.	Общо за страната	69,2	26,0	3,8	1,0

Прави впечатление, че респондентите от София (98,7%), Видин (96,6%), Пловдив (96,4%) и Ловеч (96,0%) оценяват най-високо отзоваването на сигнали за извършени правонарушения. Сравнението с мнението на обществото показва, че удовлетвореността от тази полицейска дейност е била съответно за София 72,6%, Видин – 68,4%, Ловеч – 58,8% и Пловдив – 50,0% [6, с.132]. Очевидно, макар и завишена, оценката на полицаите от тези региони отразява в общи линии положителните обществени нагласи относно бързината на реагиране при сигнали за правонарушения. Най-критични по този въпрос са служителите от Ямбол, 14,8% от които споделят мнението, че полицията не винаги се отзовава своевременно, когато е известена за извършени престъпления.

В процеса на изследването се проучи и проблемът за **реакцията на гражданите, в случай че станат жертва на престъпни посетелства**. Информирването на полицейските органи в тези случаи е една своеобразна индикация за съществуването на положителни обществени нагласи спрямо тях и създадено доверие у гражданите, че ще получат помощ и съдействие, когато спрямо тях е извършено

престъпление. За изясняване на този въпрос полицейските служители бяха попитани “Към кого най-често се обръщат гражданите, когато спрямо тях или семейството им е извършено престъпление?”. Техните отговори са представени в таблица 14.

Таблица 14

Към кого се обръщат пострадалите от престъпления

№	Към кого се обръщат пострадалите от престъпления	Относителен дял в %
1.	Обаждат се на тел. 166	43,1
2.	Дежурния в РУ	32,9
3.	Полицейския инспектор	15,8
4.	Познат полицейски служител	8,2
5.	Не се обръщат към полицията	0

Изложените данни показват, че според анкетирания почти половината (43,1%) от пострадалите от престъпления се обаждат на тел. 166, а около една трета от тях (32,9%) се обръщат към дежурния в районното управление на МВР. Една сравнително малка част от потърпевшите уведомяват полицейския инспектор (15,8%) или познат полицейски служител (8,2%). Прави впечатление, че нито един от респондентите не допуска, че хората не съобщават в полицията за извършено спрямо тях или семействата им престъпно посегателство. Това показва, че жертвите съобщават на полицейските органи и търсят тяхното съдействие и подкрепа.

Съдържанието на извършваната работа оказва значително влияние ($s=0,49$) върху мнението на полицаите по разглеждания въпрос. Полицейските (38,6%) и младши полицейските (34,0%) инспектори смятат, че потърпевшите се обръщат най-вече към тях. Според оперативните работници от икономическа полиция (60,0%), както и началниците от криминална (56,3%) и охранителна (52,2%) полиция, гражданите уведомяват дежурния в районното управление, че спрямо тях е извършено престъпление. Обажданията на телефон 166 са приоритетен начин за информиране на полицейските органи според служителите на пътна полиция (69,7%), сержантите от охранителна полиция (63,2%) и инспекторите от ДПС (54,2%).

Вижданията на анкетираните се променят в зависимост от професионалния им опит ($s=0,27$). Полицайте със стаж до 3 г. считат, че пострадалите от престъпления съобщават за това на телефон 166 (60,0%), тези със стаж от 3 до 5 г. – на полицейския инспектор (37,1%), а работещите над 15 г. в полицията са на мнение, че хората се обаждат на дежурния в РУ на МВР (38,6%).

Представителите на обхванатите в изследването региони имат различно становище относно предпочитанията на населението спрямо отделните начини за информиране на полицията за извършени престъпни посегателства. Между тези два признака съществува значителна зависимост ($s=0,36$), която е представена в таблица 15.

Таблица 15

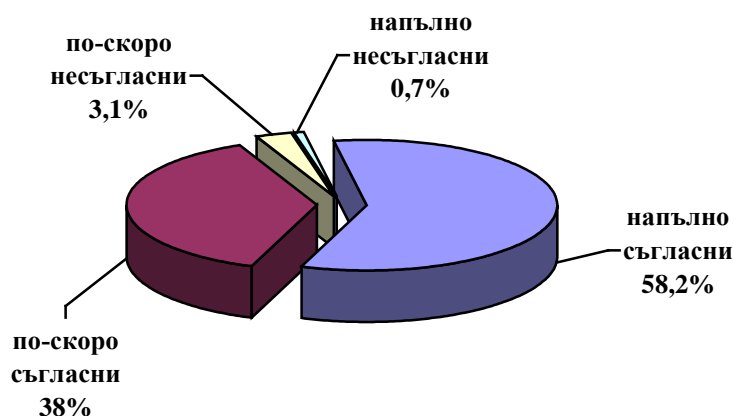
Към кого се обръщат пострадалите от престъпления по региони

№	Регион	Относителен дял в %			
		обаждат се на тел. 166	дежурния в РУ	полицейския инспектор	познат полицейски служител
1.	София	50,6	29,1	17,7	2,5
2.	Пловдив	30,9	45,5	14,5	9,1
3.	Бургас	30,0	43,3	6,7	20,0
4.	Ловеч	32,0	52,0	16,0	0
5.	Видин	48,3	13,8	20,7	17,2
6.	Кюстендил	70,0	20,0	10,0	0
7.	Ямбол	40,7	25,9	22,2	11,1
8.	Елин Пелин	35,3	29,4	17,6	17,6
9.	Общо за страната	43,2	32,9	15,8	8,2

Прави впечатление, че телефон 166 се използва преди всичко от жителите на Кюстендил (70,0%), София (50,6%) и Видин (48,3%). Към дежурния в районното управление се обръщат най-вече хората от Ловеч (52,0%), Пловдив (45,5%) и Бургас (43,3%), а към полицейския инспектор – тези от Ямбол (22,2%) и Видин (20,7%).

Необходимо е обаче да се отбележи, че в действителност част от правонарушенията остават скрити за полицията. В подкрепа на това може да се посочи, че при проведеното през 2004 г. национално представително изследване на общественото мнение 23,7% от жертвите са отговорили, че не съобщават в полицията за извършеното спрямо тях престъпно посегателство. Те са обяснили своето нежелание да уведомят полицейските органи преди всичко с недоверие в тяхната способност да решат проблема им, с маловажността на престъплението и незаинтересоваността от страна на полицейските служители. Това показва, че са необходими още по-големи усилия от страна на полицията за спечелване на общественото доверие и осигуряване съдействието и подкрепата на населението при противодействието на престъпността.

В тази връзка трябва да се посочи, че повечето анкетирувани смятат, че **полицаята оказват необходимото съдействие на хората, когато те се обърнат към тях по някакъв проблем**. Мнението им по този въпрос е представено на фигура 9.

Фиг. 9. *Полицаята оказват необходимото съдействие на гражданите, когато те се обърнат към тях по някакъв проблем*

Тези данни показват, че служителите оценяват изключително високо своите усилия по оказване съдействие на населението, като 58,2% от тях напълно подкрепят това становище, а 38,0% – до известна степен. Социално-статусните характеристики на респондентите

променят значително техните виждания. Особено категорични в своята преценка са полицаите с най-голям професионален опит, над 15 г. – 99,0% ($c=0,32$), с юридическо образование – 100% ($c=0,38$), началниците на сектори или групи в охранителна и криминална полиция – без изключение ($c=0,39$), инспекторите от ДПС и полицаите от охранителна полиция – по 100%. В сравнение с тях анкетираните със стаж до три години (85,0%), завършилите Академията на МВР (82,0%) и оперативните работници от икономическа полиция (80,0%) имат малко по-занижена оценка относно работата по подпомагане на гражданите при решаване на някои техни проблеми.

Анализът на изследователските резултати позволява да се направят следните **изводи** във връзка с представите на полицейските служители относно чувството за защитеност на гражданите.

1. По-голямата част от населението се чувства повече или по-малко незащитена от евентуални престъпни посегателства спрямо личността и имуществото му. Това показва, че според обществените нагласи институциите, ангажирани с противодействие на престъпността, не правят достатъчно, за да се чувстват хората спокойни, сигурни и в безопасност.

2. Професионалният опит на полицаите, съдържанието на работата и образованието им не оказват влияние върху техните виждания относно чувството за защитеност на гражданите.

3. Усещането за защитеност е различно в отделните области и в голяма степен съвпада с интензивността на престъпността в тях. Очевидно, регионалните особености на криминогенната обстановка и дейността на правоохранителните органи оказват влияние върху социалните нагласи във връзка със защитеността от престъпността.

4. Наблюдават се значими зависимости между представите на полицейските служители относно чувството за защитеност на населението и вижданията им за оценката на тяхната работа и общественото доверие в полицията, разследващите органи, прокуратурата и органите на държавната власт. Между тези признаци съществува позитивно съвпадение, като високата защитеност на гражданите кореспондира с по-голямо одобрение на полицейската дейност и с по-силно доверие в полицията и в другите отговорни институции. Това показва, че служителите осъзнават, че ефективната работа на полицията и на останалите органи по противодействие на

престъпността е от съществено значение за повишаване усещането за защитеност на населението.

5. Болшинството служители споделят становището, че полицейските органи се отзовават своевременно на сигнали за извършени правонарушения и оказват необходимото съдействие на гражданите, когато се обърнат към тях по някакъв проблем. Респондентите от отделните региони имат различно мнение относно реагирането на сигнали за престъпления. Може да се каже, че като цяло полицейският състав е удовлетворен от бързото отзоваване на сигнали и от подпомагането на населението при решаването на някои негови проблеми.

6. Пострадалите от престъпления се обаждат преди всичко на телефон 166 или съобщават на дежурния в районното управление на МВР. В зависимост от своята длъжност и стаж полицаите имат различни виждания относно използваните от жертвите начини за информиране на полицейските органи.

7. Жителите на обхванатите в изследването региони имат различни предпочитания спрямо отделните начини за уведомяване на полицията за извършени престъпни посегателства.

РАЗДЕЛ ВТОРИ

СОЦИАЛНИ НАГЛАСИ КЪМ ПОЛИЦИЯТА

Новата роля на полицейската институция в съвременната социална действителност изисква качествена промяна във взаимоотношенията ѝ с гражданите като потребители на дейности и услуги. Разглеждана като вид обществена услуга, дейността на полицията се състои в удовлетворяване потребностите на хората от сигурност. Нейното ефективно осъществяване в голяма степен зависи от съвместните усилия на полицията и обществото и от взаимното доверие между тях. Общественото признание на полицейската институция и повишаването на доверието в нея са важни елементи от организирането и развитието на взаимоотношенията ѝ с гражданите. Усещането за социално одобрение и уважение от страна на населението допринася за формиране на положително отношение към работата, за нарастване на удовлетвореността от нея и създаване на оптимална мотивация у служителите за изпълнение на възложените им задачи. Поради това е необходимо да се открият онези аспекти, към които следва да се насочат усилията за подобряване на взаимоотношенията с гражданите и повишаване на доверието им в полицейската институция.

Ето защо, в процеса на проведеното изследване беше отделено специално внимание на въпросите, свързани с оценката на полицейската дейност, и факторите, които я определят, доверието в полицията и социалните очаквания от нея. Тези проблеми ще бъдат подробно представени и анализирани в следващото изложение.

1. Оценка за дейността на полицията

Обществената оценка за дейността на полицията е един от важните показатели за ефективността на нейната работа. Тя има съществено значение при разработването на препоръки и предложения за повишаване на социалното признание, авторитета и престижа на полицейските органи. Тяхната дейност непрекъснато фокусира общественото внимание и интерес. Периодично се провеждат социологически изследвания, насочени към разкриване рейтинга на полицейската институция. Проследяването на динамиката на со-

циалната оценка за работата на полицията показва, че в първите години на прехода към демокрация се установява нарастване на неодобрението на нейната дейност. По-късно обществените нагласи се променят в благоприятна насока, като постепенно се повишава одобрението на населението спрямо полицейските органи. Това се потвърждава и от проведеното през 2004 г. национално представително изследване на общественото мнение, при което се установява, че 59,5% от хората оценяват позитивно работата на полицията [6, с.12]. Мероприятията, насочени към удовлетворяване на обществените потребности и очаквания, в значителна степен допринасят за нарастване на социалното одобрение и признанието на гражданите спрямо институцията.

Въз основа на провежданите в страната представителни проучвания на общественото мнение могат да се проследят по-нататъшните изменения в оценката за работата на полицията. [41, 42, 45, 47, 50]. В таблица 16 са представени данните от извършените от НЦИОМ изследвания.

Таблица 16

Динамика на обществената оценка за полицейската дейност

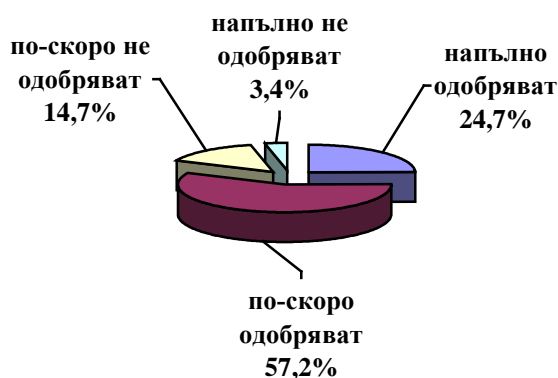
№	Години	Относителен дял в %	
		одобрение	неодобрение
1.	Март 2006	40,3	45,1
2.	Февруари 2007	41,3	43,2
3.	Април 2007	40,3	45,0
4.	Септември 2007	42,8	43,3
5.	Март 2008	42,0	42,0
6.	Май 2008	30,0	54,0
7.	Февруари 2009	35,0	*
8.	Март 2010	50,0	*

* Липсват данни за неодобрението

От изложените данни се вижда, че до месец март 2008 г. позитивната оценка за дейността на полицията гравитира около 40%, като след това се наблюдава рязък спад с дванадесет пункта и из-

вестно покачване в началото на 2009 г. Като цяло обаче неодобрението има превес над одобрението. Това показва, че населението не е особено доволно от работата на полицейските органи и тя не удовлетворява в достатъчна степен обществените очаквания и потребности от сигурност, спокойствие и ред. В началото на март 2010 г. обаче полицията е най-одобряваната държавна институция. Това се дължи преди всичко на полаганите усилия за противодействие на организираната престъпност. Ето защо, при определяне на приоритетите в дейността на полицията следва да се вземат пред вид нагласите и представите на хората за нейната работа.

Интересно е да се види, как полицейските служители оценяват своята дейност. В тази връзка им беше поставен въпросът “Как оценявате дейността на полицията по противодействие на престъпността?”. Тяхното мнение е отразено на фигура 10.

Фиг. 10. *Одобрение на дейността на полицията*

Представените резултати показват, че една значителна част от анкетираните (81,9%) оценяват позитивно работата на полицията, като 24,7% я одобряват напълно, а 57,2% – в голяма степен. Около една пета (18,1%) от служителите споделят, че дейността на полицията по противодействие на престъпността не ги удовлетворява. Това свидетелства за наличието на една доста завишена професионална самооценка, която значително се разминава с обществената оценка. Очевидно, служителите не са достатъчно критични към своята работа и техните виждания за качествено и ефективно изпъл-

нение на възложените им задачи не съответстват на представите на населението. Това показва, че е необходимо да се преосмислят собствените професионални критерии за оценка на дейността, за да се приведат в съответствие с тези на обществото.

Съдържанието на извършваната работа, професионалният опит, образованието и регионалната принадлежност на анкетираните служители не променят техните виждания по разглеждания въпрос. Представите им относно чувството за защитеност на гражданите обаче, както и за доверието им в институциите, ангажирани с противодействието на престъпността и опазването на обществения ред, оказват влияние върху тяхното мнение. Както вече се посочи, одобрението на полицейската дейност е съпроводено с по-висока оценка на усещането за защитеност на населението (вж. таблица 8). Очевидно, усилията на полицията да гарантира спокойствието и сигурността на хората дават отражение върху удовлетвореността от нейната работа. В тази връзка следва да се посочи, че служителите, които не одобряват дейността на полицията по противодействие на престъпността (81,1%) в по-голяма степен в сравнение с тези, които я одобряват (78,2%), смятат, че гражданите очакват от полицията да създава чувство за сигурност у тях ($s=0,17$).

Резултатите от изследването сочат, че съществува значителна зависимост ($s=0,41$) между оценката на служителите за работата на полицията и вижданията им относно *близостта ѝ с населението* (таблица 17).

Таблица 17

Взаимовръзка между оценката на служителите за работата на полицията и вижданията им относно близостта ѝ с населението

Оценка за дейността на полицията	През последните години се е повишила близостта между полицията и гражданите (относителен дял в %)			
	напълно съгласни	по-скоро съгласни	по-скоро несъгласни	напълно несъгласни
Одобрение	27,2	57,7	13,0	2,1
Неодобрение	7,6	47,2	35,8	9,4

Прави впечатление, че от удовлетворените от дейността на полицията 84,9% смятат, че се е повишила близостта ѝ с гражданите.

От тези, които не одобряват нейната работа, 54,8% споделят подобно мнение. Може да се каже, че една от предпоставките за нарастване на позитивната оценка за дейността на полицейските органи е свързана с приближаването ѝ до населението.

От проведеното изследване се установява, че съществува умерена зависимост ($s=0,29$) между оценката на служителите за тяхната дейност по противодействие на престъпността и вижданията им относно **общественото доверие в полицията** (таблица 18).

Таблица 18

Взаимовръзка между оценката на служителите за работата на полицията и вижданията им относно общественото доверие в нея

Оценка за дейността на полицията	Доверие в полицията (относителен дял в %)		
	доверие	недоверие	колебание
Напълно одобряват	80,6	4,1	15,3
По-скоро одобряват	69,5	14,4	16,1
По-скоро неодобряват	53,5	32,6	13,9
Напълно неодобряват	40,0	50,0	10,0

Представените данни показват, че с нарастване на одобрението на работата на полицията по противодействие на престъпността се повишава и общественото доверие в нея и обратното – по-ниското одобрение е съпроводено с по-слабо доверие. От анкетиранияте, които напълно одобряват работата на полицията, 80,6% смятат, че гражданите имат доверие в нея. Два пъти по-малък е този относителен дял (40,0%) при тези, които не са доволни от дейността на полицията. Обратна е тенденцията при недоверието – половината (50,0%) от служителите, които не одобряват работата на полицията, считат, че населението няма доверие в нея, докато при одобряващите този относителен дял е над дванадесет пъти по-малък (4,1%). Това показва, че полицаите осъзнават ролята и значението на своята ефективност в противодействието на престъпността и опазването на обществения ред за увеличаване доверието на гражданите в институцията. Поради това една от насоките за повишаване на обществе-

ното доверие в полицията е свързана с нарастване удовлетвореността на хората от нейната работа и съобразяването ѝ с потребностите и очакванията на населението.

Изследователските резултати очертават значителна зависимост ($s=0,31$) между оценката на полицаите за тяхната работа и вижданията им относно **общественото доверие в разследващите органи** (таблица 19).

Таблица 19

Взаимовръзка между оценката на служителите за работата на полицията и вижданията им относно общественото доверие в разследващите органи

Оценка за дейността на полицията	Доверие в разследващите органи (относителен дял в %)		
	доверие	недоверие	колебание
Одобрение	41,0	24,3	34,7
Неодобрение	18,9	56,6	24,5

От таблицата се вижда, че одобрението на дейността на полицията е съпроводено с по-силно доверие (41,0%) в разследващите органи, а неодобрението – с по-голямо недоверие (56,6%).

Между оценката на полицаите за тяхната дейност и вижданията им относно **общественото доверие в прокуратурата** се установява умерена взаимовръзка ($s=0,26$). Тя е представена в таблица 20.

Таблица 20

Взаимовръзка между оценката на служителите за работата на полицията и вижданията им относно общественото доверие в прокуратурата

Оценка за дейността на полицията	Доверие в прокуратурата (относителен дял в %)		
	доверие	недоверие	колебание
Одобрение	23,0	52,7	24,3
Неодобрение	11,3	84,9	3,8

Независимо, че като цяло полицаите смятат, че гражданите не се доверяват на прокуратурата, в по-голяма степен това мнение споделят онези от тях, които не одобряват дейността на полицията по противодействие на престъпността (84,9%). При одобряващите този относителен дял (52,7%) е доста по-малък, за сметка на което обаче те имат по-изразени колебания (24,3%) относно общественото доверие в прокуратурата.

Умерена зависимост ($c=0,24$) се наблюдава и между оценката на полицаите за тяхната работа и вижданията им относно **общественото доверие в общинските съвети и кметовете** (таблица 21).

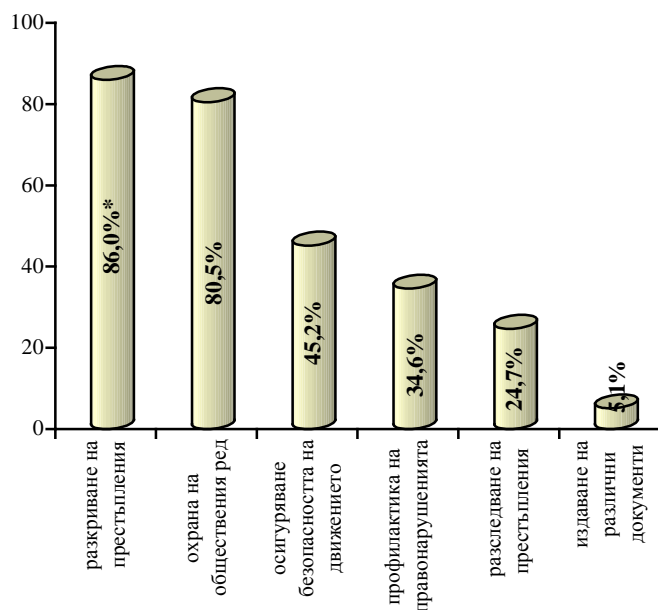
Таблица 21

Взаимовръзка между оценката на служителите за работата на полицията и вижданията им относно общественото доверие в общинските съвети и кметовете

Оценка за дейността на полицията	Доверие в общинските съвети и кметовете (относителен дял в %)		
	доверие	недоверие	колебание
Одобрение	16,3	40,2	43,5
Неодобрение	7,5	69,8	22,7

И тук се наблюдава посочената вече тенденция, а именно по-засилено недоверие към общинските съвети и кметовете при служителите, които не са доволни от работата на полицията (69,8%). Приблизително еднаква част от респондентите, които оценяват положително полицейската дейност, смятат, че гражданите не проявяват доверие към местните власти (40,2%) или се колебаят по този въпрос (43,5%).

Интересно е да се види кои **дейности** определят оценката на гражданите за полицейската институция като цяло. В тази връзка на анкетираните служители се постави въпросът “Според Вас, кои дейности са определящи за оценката на гражданите?”. Техните виждания са илюстрирани на фигура 11.

* Общият сбор надхвърля 100%, тъй като въпросът допуска до три отговора.

Фиг. 11. Дейности, определящи оценката на гражданите за полицията

От фигурата се вижда, че разкриването на престъпления и опазването на общественния ред се очертават като дейности с най-изразено влияние върху оценката на населението за полицията. Така смятат съответно 86,0% и 80,5% от полицейските служители. Като трета по значимост се определя работата по осигуряване безопасността на движението (45,2%), следвана от профилактичната дейност (34,6%) и разкриването на престъпления (24,7%). Като най-слабо се оценява влиянието на дейностите, свързани с издаването на различни документи (5,1%).

Професионалният опит и регионалната принадлежност на анкетираните не оказват влияние върху тяхното мнение по разглеждания въпрос.

Дейността по **разкриване на престъпления** се откроява като най-важна при определяне оценката на гражданите за полицията. Тя е основният елемент на работата по противодействие на престъпността. Очевидно, служителите оценяват изключително високо ней-

ното значение за формиране на обществените нагласи към институцията. Длъжността на респондентите променя тяхното становище по разглеждания въпрос. Полицаяте от охранителна полиция (94,7%), началниците от криминална полиция (93,8%) и младшите полицейски инспектори (93,6%) изразяват най-големи предпочитания към тази дейност, докато оперативните работници от икономическа полиция (65,0%) и пътните полицаи (75,8%) ѝ приписват по-слабо влияние.

Необходимо е да се посочи, че разкриването и разследването на престъпления, които са били оценявани заедно при проведеното през 2004 г. изследване на общественото мнение, са получили одобрението на 40,9% от гражданите [6, с.107]. Те са демонстрирали и засилени изисквания в това отношение – 73,4% са споделили, че очакват от полицията да разкрива повече престъпления. Оценката на служителите е била значително по-висока – 91,2% от тях са преценили, че тези дейности се осъществяват качествено и на високо професионално ниво.

Може да се каже, че вижданията на полицаите по отношение определящото влияние на разкриването на престъпления са доста основателни и реалистични и съответстват на потребностите и очакванията на населението. Ето защо, ефективната оперативно-издирвателна работа на полицейските органи в голяма степен ще допринесе за нарастване на общественото одобрение спрямо тях.

Охраната на обществения ред е втората по важност дейност, от която се ръководят гражданите при оценяване работата на полицията. Тя е получила подкрепата на 80,5% от служителите. Полицейските действия по осигуряване на реда се осъществяват в непосредствена близост до хората и под тяхното пряко наблюдение. Поради това, те в голяма степен са определящи за обществените възприятия и настроения спрямо полицейската институция и за изграждане на нейния облик. Професионалната и с високо качество работа на полицията по опазване на обществения ред ще се отрази благоприятно върху нейния рейтинг и ще спомогне значително за повишаване на авторитета и престижа ѝ в обществото.

Друга значима дейност, която оказва влияние върху оценката на населението за полицейските органи, е **осигуряване безопасността на движението**. Това мнение споделят почти половината (45,2%)

от интервюираните служители. И тази дейност, подобно на опазването на обществения ред, има ярко изразен публичен характер и се ползва с голяма популярност сред гражданите, които ежедневно наблюдават нейното осъществяване. Това съвсем естествено се отразява върху тяхното мнение и оценка за работата на институцията като цяло. В тази връзка ефективното реализиране на функциите по спазване правилата за движение по пътищата, установяване на нарушенията и санкциониране на извършителите им е от съществено значение за поддържане на позитивния социален образ на полицията и нарастване на общественото одобрение на нейната дейност. Трябва да се отбележи, че при осигуряване безопасността на движението са и най-честите случаи на корупционни прояви. Поради това е необходимо да се провежда последователна, непрекъсната и безкомпромисна антикорупционна работа за ограничаване и недопускане на злоупотреби със служебното положение сред пътните полицаи.

Интересно е да се посочи, че от дейността по осигуряване безопасността на движението са били удовлетворени 58,1% от гражданите, анкетираните при проведеното през 2004 г. проучване на общественото мнение [6, с.107]. Тя е заела втора позиция сред оценяваните тринадесет полицейски дейности. Полицейските служители са били по-критични в своята оценка (68,3%) и тя е попаднала на предпоследно място по одобрение.

Установява се умерена зависимост ($c=0,26$) между съдържанието на работата на респондентите и мнението им по разглеждания проблем. Дейността по осигуряване безопасността на движението има по-изразена роля за формиране на социалната оценка за полицейската институция според пътните полицаи (72,7%) и началниците от охранителна полиция (60,9%), за разлика от полицаите от охранителна полиция (28,9%) и полицейските инспектори (35,1%), които в по-малка степен споделят това мнение.

Профилактиката на правонарушенията също играе роля, макар и по-малка, при изграждане на обществената оценка за полицейските органи. Така смятат около една трета (34,6%) от анкетираните служители. Тяхното образование променя в известна степен ($c=0,19$) вижданията им по разглеждания въпрос. Завършилиите Академията на МВР (53,8%) изразяват по-големи предпочитания

към превантивната дейност при определяне на социалната оценка за полицията, докато служителите със средно образование (24,4%) значително омаловажават нейното влияние. Този факт буди сериозно безпокойство и е индикатор за известно подценяване на превантивната дейност от полицаите. Това не съответства на навлизащите нови подходи в работата на полицията и по-конкретно на т.нар. проактивен метод. Вижданията на служителите относно дейностите, определящи социалната оценка за полицейската институция, акцентират върху традиционните полицейски дейности, като разкриване на престъпленията и опазване на обществения ред, а не върху изпреварващите мерки и мероприятия, насочени към ограничаване и преодоляване влиянието на криминогенните фактори.

В тази връзка следва да се отбележи, че анкетираните при споменатото вече изследване граждани са оценили предложените им четири дейности с превантивна насоченост доста негативно, като удовлетворените са били съответно: работа с пострадалите от престъпления – 35,5%, информиране на населението как да се предпазва от престъпления – 30,4%, предотвратяване на правонарушенията – 29,7%, работа с лица, склонни към извършване на правонарушения – 25,6% [6, с.107]. Това показва, че превантивната дейност на полицията не отговаря на обществените потребности и изисквания.

Всичко това налага непрекъснато да се повишава приоритетното значение на превенцията на престъпността като се разработи цялостна стратегия в тази насока. Независимо, че в рамките на модела “Полицията в близост до обществото” се осъществяват редица инициативи и мероприятия, има още какво да се желае в това отношение, за да се намерят ефективни решения за намаляване чувството за несигурност на хората.

От проведеното изследване се установява, че *разследването на престъпления* и *издаването на различни документи* най-слабо се отразяват върху обществената оценка за работата на полицията. Тяхното определящо влияние е посочено съответно от 24,7% и 5,1% от анкетираните служители. Тези резултати имат своето обяснение, доколкото посочените дейности не се свързват с традиционните полицейски функции и до известна степен стоят встрани от приоритетите на институцията. Въпреки това обаче, те също допринасят, ма-

кар и в по-малка степен, за изграждане на социалния образ на полицейските органи.

Оценката на гражданите за работата на полицията по противодействие на престъпността се формира под влиянието на различни **фактори**. Тяхното познаване и анализиране в голяма степен допринася за изграждането на реалистични и адекватни социални нагласи и представи за полицейската институция и за повишаване на нейното признание, авторитет и престиж в обществото. С оглед изясняване на предпоставките, под чието въздействие се оформя обществената оценка за дейността на полицията, на анкетиранията беше поставен въпросът “Кое определя оценката на гражданите за работата на полицията по противодействие на престъпността?”. Тяхното мнение е представено в таблица 22.

Таблица 22

Фактори, определящи оценката на гражданите за полицията

№	Фактори	Относителен дял в % *
1.	Чувство за сигурност и защитеност	78,1
2.	Поведение на полицаите на обществени места	61,6
3.	Лични контакти с полицаи	39,0
4.	Информация от средствата за масово осведомяване	35,3
5.	Резултати от работата на полицията	25,3
6.	Информация от близки и познати	18,5
7.	Данни за състоянието на престъпността	14,7

* Общият сбор надхвърля 100%, тъй като въпросът допуска до три отговора.

От посочените резултати става ясно, че според служителите обществената оценка за работата на полицията по противодействие на престъпността се формира преди всичко под влияние на чувството за сигурност и защитеност на хората. Важна роля в това отношение играе и поведението на полицаите на обществени места. Като трети по значимост се открояват личните контакти на гражданите с полицията и предоставяната от средствата за масово осведомяване информация за нейната дейност. Постигнатите резултати в работата

на полицията, опитът на близки и познати при контактите им с нея, както и данните за състоянието на престъпността също оказват макар и по-слабо въздействие върху социалните нагласи спрямо полицейската институция.

Съдържанието на извършваната дейност и образованието на респондентите не променят техните виждания относно предпоставките, които определят обществената оценка за работата на полицейските органи.

Чувството за сигурност и защитеност на гражданите се откроява като първостепенен фактор при определяне на тяхната оценка за дейността на полицията. Това мнение споделят над три четвърти (78,1%) от анкетираните служители, което показва, че те напълно осъзнават, че населението продължава да е обезпокоено от нарастващата престъпност, независимо от усилията, които полагат полицейските органи. В тази връзка следва да се посочи, че създаването на чувство за сигурност е водещото социално очакване от полицията. Това е важна задача, поставена пред полицията като един от основните органи за опазване на обществения ред и противодействие на престъпността. Тя е намерила място сред главните цели на “Стратегията за работа на полицията в близост до обществото”.

При предишно изследване е установено, че субективната сигурност на гражданите променя в голяма степен тяхната оценка за полицейската институция. С нарастване на усещането за сигурност на хората се повишава и одобрението им спрямо полицейската дейност и обратното – силното чувство за несигурност е съпроводено с по-голямо неодобрение [6, с. 17]. Това означава, че усилията на полицията да гарантира една спокойна, сигурна и безопасна социална среда в голяма степен ще допринесат за повишаване на одобрението спрямо нея, за нейното обществено приемане и нарастване на авторитета и престижа ѝ сред населението.

Друга важна предпоставка, въз основа на която се формира социалната оценка за работата на полицията по противодействие на престъпността, е **поведението и действията на полицаите на обществени места**. Към нея са изразили предпочитание почти две трети (61,6%) от служителите, което показва, че те добре разбират и оценяват ролята и значението на своите професионално компетентни и правилни действия в ситуациите, изискващи тяхната намеса,

както и етичното им отношение към хората за изграждане на обществените нагласи спрямо институцията. Резултатите от предишни проучвания на общественото мнение показват, че този фактор е бил актуален и тогава, като от него са се ръководили около 40% от гражданите [6, с. 21]. Затова ефективните действия на служителите, тяхното отзивчиво и коректно отношение към хората са от съществено значение за повишаване рейтинга на полицията и социалното одобрение на нейната дейност.

Професионалният опит на анкетираните оказва влияние ($c=0,20$) върху тяхното мнение по разглеждания проблем. Ролята на поведението и действията на полицаите за формиране на обществените възприятия за тяхната работа се оценява в по-голяма степен от служителите със стаж до три години (80,0%) и от тези със стаж от десет до петнадесет години (71,2%), докато полицаите със стаж от три до пет години (40,0%) отдават по-малко значение на тази предпоставка.

Личните контакти на гражданите с полицейски служители се очертават като третият по значимост фактор, който определя обществената оценка за полицията. Така смятат 39,0% от анкетираните. Очевидно, те ясно осъзнават, че комуникацията на хората с полицията по различни служебни въпроси или неформални поводи оказва влияние върху степента на тяхната удовлетвореност от нейната дейност и допринася за оформяне на впечатленията им относно работата ѝ по противодействие на престъпността. В ретроспективен план личният опит от контактите с полицията е играл важна роля при изграждане на нейния социален образ за 23,6% от населението [6, с. 19]. Направеното сравнение показва, че полицаите придават на тази предпоставка почти два пъти по-голямо значение в сравнение с гражданите. Необходимо е, както да се засилят контактите с населението, така и да се подхожда с внимание, отзивчивост, отговорност и съпричастност към проблемите на хората при тяхното осъществяване. Това от своя страна ще способства за нарастване на общественото одобрение на полицейската дейност, за повишаване на социалното признание на институцията и осигуряване подкрепата на гражданите при противодействието на престъпността и опазването на обществения ред.

Представителите на обхванатите в изследването региони оценяват по различен начин ролята на разглежданата предпоставка ($c=0,22$).

Тя е по-значима според служителите от Пловдив (61,8%), за разлика от тези от Бургас (30,0%) и Видин (31,0%), които смятат, че нейното влияние е по-слабо.

От проведеното изследване се установява, че *средствата за масово осведомяване* също допринасят за оформяне на обществената оценка за работата на полицейските органи. Такова мнение споделят 35,3% от интервюираните служители. При направеното през 2004 г. проучване на общественото мнение беше установено, че това е водещият фактор при изграждането на социалните нагласи спрямо полицията (60,8% от гражданите). Сравнителният анализ показва, че е налице съществено разминаване във вижданията на населението и полицаите, като последните подценяват в известна степен ролята на медиите. Независимо от това обаче, разпространяваните от средствата за масово осведомяване сведения, отнасящи се до полицията, оказват сериозно въздействие върху обществените възприятия за нейната дейност. По тази причина е необходимо на медиите да се предоставя обективна, своевременна, достоверна и изчерпателна информация за работата на полицейските органи, за техните права, задължения и отговорности. Това от своя страна ще спомогне за създаването на реалистични впечатления и представи у населението за тях, за повишаване на общественото одобрение на тяхната дейност и формирането на един по-ясен и цялостен образ за полицейската институция.

В подкрепа на гореизложеното следва да се посочи, че в Насоките за практическо прилагане на модела “Полицията в близост до обществото” за 2010 г. се отделя специално внимание на популяризиране дейността на полицията чрез средствата за масова информация и по-конкретно осведомяване на населението за различни инициативи, стратегии и проекти, реализирани в МВР, отразяване на превантивните мероприятия чрез използване възможностите на националните и местните медии и други.

В тази връзка трябва да се отбележи, че според една четвърт (25,3%) от респондентите населението определя своята оценка за полицията въз основа на *постигнатите резултати в нейната работа*. Именно чрез медиите могат да се огласяват сведения и данни за професионалната ефективност на полицейските органи при противодействието на правонарушенията и опазването на обществения

ред. За целта могат да се използват и други способности, като например срещи с обществеността, приемане на граждани, публични отчети за дейността на полицията и други мероприятия, които ще допринесат за нарастване на обществената осведоменост и удовлетвореност от нейната работа. Необходимо е населението системно да бъде запознавано с постигнатите конкретни резултати във връзка с осигуряване на неговото спокойствие и безопасност.

Според резултатите от направеното проучване най-слабо влияние върху обществената оценка за дейността на полицията оказват *информацията, получавана в процеса на междуличностното общуване, и данните за състоянието и тенденциите на престъпността*. Към тези предпоставки са изразили предпочитание съответно 18,5% и 14,7% от анкетираните служители. При споменатото вече изследване на общественото мнение беше установено, че близкото социално обкръжение е третият по значимост фактор, който определя социалните нагласи към полицейската институция (37,5% от гражданите), като през годините неговото значение е нараствало. Очевидно, служителите оценяват посочените две детерминиращи предпоставки като по-непопулярни в сравнение с разгледаните вече, което разбира се не означава, че те трябва изцяло да се пренебрегват.

Анализът на резултатите от изследването дава възможност да се направят следните **изводи** за оценката на полицейската дейност по противодействие на престъпността и факторите, които оказват влияние върху нейното формиране.

1. Дейността на полицията по противодействие на престъпността получава одобрението на преобладаващата част от служителите. Това е индикатор за наличието на висока професионална самооценка по отношение компетентното, качествено и ефективно изпълнение на възложените задачи в тази насока.

2. Наблюдава се значително разминаване между оценката на служителите и тази на обществото, установена при предишни изследвания. Това показва, че полицаите не познават достатъчно добре потребностите, изискванията и очакванията на населението във връзка с ограничаване на правонарушенията и че собствените критерии на полицията за оценка на нейната работа по противодействие на престъпността не съвпадат напълно с тези на обществото.

3. Установява се значима зависимост между оценката на служителите за тяхната дейност и представите им относно чувството за защитеност на населението, както и вижданията им за близостта между полицията и гражданите и общественото доверие в институциите, ангажирани с противодействието на престъпността. Между тези признаци съществува позитивно съвпадение, т.е. одобрението на полицейската дейност е съпроводено с по-силно чувство за защитеност на населението и с по-голямо доверие в отговорните институции.

4. Мнението на респондентите не се влияе от съдържанието на тяхната работа, професионалния опит и образованието им. Не се наблюдават и различия в становището на представителите от обхванатите в изследването региони.

5. Вижданията на служителите относно дейностите, определящи обществената оценка за полицията, акцентират върху традиционните полицейски дейности като разкриване на престъпленията и опазване на обществения ред, а не върху изпреварващите мерки и мероприятия, насочени към ограничаване и преодоляване влиянието на криминогенните фактори. Мнението на полицаите по отношение определящото влияние на разкриването на престъпления е доста основателно и реалистично и съответства на потребностите и очакванията на населението.

6. Обществената оценка за работата на полицията по противодействие на престъпността се формира под въздействието на различни фактори. Първостепенно значение сред тях имат чувството за сигурност и защитеност на гражданите от евентуални престъпни посягателства и поведението и действията на полицаите на обществени места. Затова е необходимо полицията, съвместно с останалите отговорни институции, неправителствените организации и гражданите да работи още по-активно, системно и целенасочено за осигуряването на спокойна и безопасна социална среда. Наред с това, служителите трябва непрекъснато да полагат усилия и стремеж за спазване и демонстриране на професионално компетентно и етично поведение, с което да допринесат за повишаване рейтинга на институцията и социалното одобрение на нейната дейност.

7. Съдържанието на работата и образованието на респондентите не оказват влияние върху тяхното мнение относно факторите, определящи обществената оценка за дейността на полицията. Наблюдават се известни различия по отношение на някои предпоставки, обусловени от професионалния опит и регионалната принадлежност на служителите.

2. Доверие в полицията и социални очаквания от нея

Съвременният подход към проблемите на обществената сигурност има комплексен и интегриран характер. Той се основава на продуктивното партньорство между институциите, неправителствените организации и отделните граждани. Реализирането на действена политика по отношение на сигурността предполага обединяване усилията на всички държавни и общински органи и тези на обществото като цяло. Според съвременните модели и стратегии противодействието на престъпността не е ангажимент само и единствено на полицията. Те акцентират върху приоритетната роля на взаимодействието между институциите и населението като ефективен механизъм за намаляване на несигурността и поддържане на безопасността в приемливи социални граници. Неговото осъществяване в голяма степен зависи от наличието на взаимно доверие помежду им. Ето защо, една от задачите на проведеното изследване беше да изучи мнението на полицейските служители за общественото доверие в институциите, ангажирани с противодействието на правонарушенията и опазването на обществения ред. Специално внимание беше отделено на общественото доверие в полицията, което представлява отношение на гражданите към полицейските органи, изразяващо вярата им в техния професионализъм, съпричастност, отзивчивост, добросъвестност, неподкупност.

В тази връзка на анкетиранията беше поставен въпросът “Според Вас гражданите имат ли доверие в следните институции?”. Техните виждания са представени в таблица 23.

Доверие на гражданите в институциите

№	Институции	Относителен дял в %		
		да	не	колебание
1.	Полиция	68,8	15,8	15,4
2.	Следствие (дознание)	37,0	30,1	32,9
3.	Прокуратура	20,9	58,6	0,5
4.	Органи на държавната власт	16,4	40,4	43,2
5.	Общински съвети и кметове	14,7	45,6	39,7
6.	Съд	11,3	73,6	15,1

От изложените данни се вижда, че респондентите оценяват най-високо доверието в полицията – 68,8% смятат, че хората ѝ се доверяват. Приблизително еднаква част от служителите смятат, че населението няма доверие в полицейските органи (15,8%) или проявяват колебание по този въпрос (15,4%). Може да се каже, че е налице благоприятна социалнопсихична атмосфера, която осигурява условията, необходими за изграждане на партньорски взаимоотношения между полицията и обществото и оказване на съдействие от страна на гражданите при противодействието на престъпността и опазването на обществения ред.

По отношение на останалите институции се наблюдават интересни особености. Според гласуваното им обществено доверие (37,0%) разследващите органи заемат втора позиция. Доста близки са относителните дялове обаче и на проявяващите недоверие (30,1%) и колебание (32,9%) спрямо тях. Около една пета от анкетираните (20,9%) смятат, че гражданите се доверяват на прокуратурата и също толкова (20,5%) се колебаят по въпроса за доверието в нея. Представителите на обхванатите в изследването региони имат различни виждания относно общественото доверие в прокуратурата ($s=0,27$). То е оценено най-високо от полицаите от Ловеч (44,0%), а недоверието – от тези от Ямбол (74,1%), София (67,1%) и Кюстендил (66,7%).

С почти еднакво доверие се ползват органите на държавната власт (16,4%) и общинските съвети и кметовете (14,7%) като и

недоверието към тях е приблизително равно – съответно 40,4% и 45,6%. Според полицейските служители населението изпитва най-малко доверие към съдебните органи (11,3%) срещу 73,6% недоверие. Може да се каже, че като цяло вижданията на полицаите относно доверието на хората в институциите, отговорни за противодействието на престъпността и опазването на обществения ред, са доста песимистични. Това е една предпоставка, която се отразява неблагоприятно върху процесите на взаимодействие и обединяване усилията на цялото общество за съвместно решаване проблемите на сигурността и обществения ред.

Професионалният опит и образованието на анкетирания не оказват влияние върху тяхното мнение по разглеждания въпрос. Заеманата длъжност обаче променя в известна степен становището им относно общественото доверие в някои от институциите. Така например, най-вече ОР от криминална (87,5%) и икономическа полиция (80,0%), инспекторите от ДПС (87,5%) и служителите от пътна полиция (81,8%) смятат, че населението не се доверява на съдебните органи ($s=0,31$). Недоверието към прокуратурата е по-изразено според ОР от икономическа полиция – 75,0%, пътните полицаи – 69,7% и началниците от криминална полиция – 68,8% ($s=0,32$). Ръководителите от охранителна полиция са проявили най-големи колебания относно доверието на гражданите в органите на съда и прокуратурата – съответно по 39,1%.

Както вече се посочи, съществува статистически значима зависимост между мнението на полицаите относно общественото доверие в някои институции и нагласите им, свързани с чувството за защитеност на населението (вж. таблици 9, 10, 11, 12). Наблюдава се тенденция, изразяваща се в съответствие между оценката на защитеността и доверието в полицията, разследващите органи, прокуратурата и органите на държавната власт. Съвсем естествено защитеността кореспондира с по-високо доверие, а незащитеността – с по-голямо недоверие. Това показва, че служителите напълно осъзнават, че полаганите от отделните институции усилия за осигуряване спокойствието на хората и внушаване на чувство за защитеност от евентуални престъпни посегателства в голяма степен допринасят за повишаване на общественото доверие в тях.

Интересно е да се види какви са били обществените ориентации спрямо полицията преди пет години. Сравнението с проведеното тогава проучване на общественото мнение показва, че почти половината от гражданите (41,8%) са изразили доверие към полицейските органи [6, с. 27]. По-оптимистични са били представите на полицейските служители, 62,6% от които са посочили, че хората се доверяват на полицията. Става ясно, че през изминалия период нагласите на полицаите по разглеждания въпрос не са се променили съществено. Макар относителният дял на далите положителен отговор да е нараснал с около шест пункта, това не е достатъчна индикация за сериозни изменения в усещането на служителите относно общественото доверие в институцията. Очевидно полицаите не са почувствали значителна промяна в отношението на населението спрямо тях. Това показва, че са необходими още по-сериозни усилия от тяхна страна за завоюване на обществено признание чрез професионализъм и компетентност в работата и спечелване доверието на гражданите.

От проведеното изследване се установява, че доверието към полицейските органи е различно в отделните региони. Между тези два признака съществува значителна зависимост ($c=0,31$), която е отразена в таблица 24.

Таблица 24

Доверие в полицията по региони

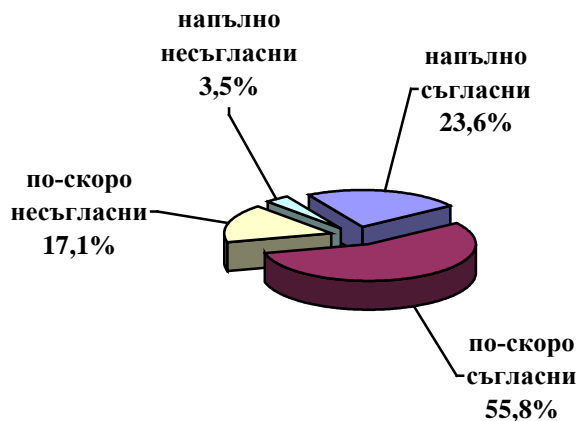
№	Регион	Относителен дял в %			Ранг според общественото мнение*
		да	не	колебание	
1.	Ловеч	96,0	4,0	0	3
2.	Видин	82,8	13,8	3,4	2
3.	Ямбол	74,1	7,4	18,5	1
4.	Бургас	70,0	16,7	13,3	4
5.	Кюстендил	70,0	13,3	16,7	5
6.	Пловдив	69,1	7,3	23,6	8
7.	Елин Пелин	64,7	23,5	11,8	-
8.	София	53,2	27,8	19,0	7
9.	Общо за страната	68,8	15,8	15,4	-

* Има се предвид ранжирането на регионите според доверието на гражданите, установено при проведеното през 2004 г. национално представително проучване.

Данните показват, че според полицаите общественото доверие е най-високо в две от областите – Ловеч (96,0%) и Видин (82,8%). В четири региона – Ямбол (74,1%), Бургас (70,0%), Кюстендил (70,0%) и Пловдив (69,1%) нивото на доверие е около средното за страната. По-скептични относно доверието на населението са служителите от Елин Пелин (64,7%) и столицата (53,2%).

Сравнението със споменатото по-горе проучване на общественото мнение сочи, че в общи линии йерархията на регионите в зависимост от доверието в полицията е доста сходна, макар гражданите да са по-сдържани в оценката си. Това е своеобразен индикатор за реалистичността на представите на полицейските служители по този въпрос. За изминалия петгодишен период обаче вижданията на служителите са претърпели известна промяна. В ретроспективен план те са оценили създаденото доверие с гражданите по следния начин: Ямбол – 85,0%, Видин – 70,0%, Ловеч – 69,2%, Кюстендил – 68,4%, Пловдив – 64,4% и София – 53,9%.

Общественото доверие се формира под въздействието на различни **фактори**. Тяхното изясняване е от съществено значение за подпомагане процеса на изграждане на позитивни взаимоотношения между полицията и населението и подобряване на общуването помежду им. Това наложи в процеса на изследването да се проучи мнението на полицейските служители относно състоянието и ролята на някои предпоставки, влияещи върху общественото доверие като близостта между полицията и населението, полицейското присъствие на обществени места, професионализма на полицаите, тяхното отношение към проблемите на хората, културата на общуване с гражданите и други. На предложената им хипотеза, че **“През последните години се е повишила близостта между полицията и гражданите”** анкетираните са отговорили по следния начин:

Фиг. 12. През последните години се е повишила близостта между полицията и гражданите

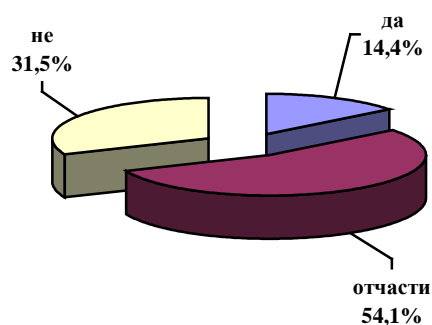
Прави впечатление, че значителна част от респондентите (79,4%) в една или друга степен споделят становището, че през последния период от време близостта между полицейските органи и населението е нараснала. Очевидно, служителите са преценили, че проведените във връзка с изпълнението на стратегията “Полицията в близост до обществото” мероприятия са се отразили позитивно върху взаимоотношенията ѝ с гражданите. За постигане целите на стратегията и реформиране на полицейската институция в съответствие с тях бяха предприети редица мерки, насочени към намаляване на страха от престъпността и чувството на несигурност у хората и използване възможностите на обществото при противодействието на правонарушенията.

Близостта на полицията до населението е от съществено значение за повишаване на ефективността и удовлетвореността от нейната дейност, за издигане на авторитета ѝ и увеличаване на общественото доверие в нея. Тя намира израз в разширяването и развитието на партньорството с другите държавни и местни органи, неправителствените организации и гражданите в сферата на превенцията на правонарушенията, в оптимизиране на системата за предоставяне на административни услуги от полицията и повишаване удовлетвореността на хората. Приближаването на полицията до населението ще

допринесе за осигуряване на по-широка обществена подкрепа, ангажираност и съпричастност на гражданите към нейната дейност.

Професионалният опит и образованието на респондентите не влияят върху тяхното мнение по разглеждания въпрос. Заеманата длъжност обаче променя вижданията им относно близостта между полицията и гражданите ($s=0,37$). В най-голяма степен началниците от охранителна (91,3%) и криминална полиция (87,5%), служителите от пътна полиция (87,9%) и полицейските инспектори (85,9%) споделят мнението, че през последните години се е повишила близостта между полицията и населението.

Необходимо е обаче да се отбележи, че около една пета от анкетираните (20,6%) смятат, че не са настъпили промени по отношение близостта на полицията до обществото. Това показва, че има още какво да се желае във връзка с разширяване и засилване на взаимодействието с населението и активизиране на работата в тази насока. Тук следва да се посочи, че все още не е направено достатъчно за популяризиране на стратегията за работа на полицията в близост до обществото. На поставения им въпрос “Според Вас, **запознати ли са гражданите със стратегията на полицията за работа в близост до обществото?**” служителите са дали следните отговори:

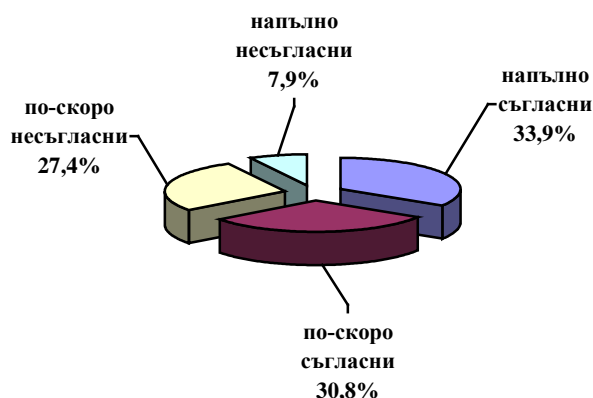
Фиг. 13. Осведоменост на населението за стратегията на полицията за работа в близост до обществото

Според представените данни преобладава мнението, че гражданите са частично осведомени относно модела “Полицията в бли-

зост до обществото” (54,1%). Сравнението с проведеното през 2004г. национално представително изследване на общественото мнение показва, че е постигнат значителен напредък по отношение информираността на населението. Тогава едва 9,5% от гражданите са отговорили, че са запознати със стратегията [6, с. 236]. Около една трета от анкетираните служители обаче смятат, че хората не са запознати с модела. Това показва, че е необходимо да се засили разяснителната работа сред населението като се предприемат различни инициативи в това отношение като например публични дискусии и отчети за работата на полицията, дни на “отворените врати”, редовно информиране на гражданите чрез активно използване възможностите на медиите и други.

Резултатите от изследването сочат, че няма съществени различия в мнението на анкетираните в зависимост от тяхната длъжност, професионален опит и образование.

Важен индикатор за близостта между полицията и населението е *полицейското присъствие на обществени места*. То има изразен превантивен ефект, оказва възпиращо влияние върху евентуалните правонарушители и допринася за повишаване чувството за сигурност и защитеност на хората. Интересно е да се види как анкетираните оценяват присъствието на униформени служители на определени обществени места. Тяхното мнение по този въпрос е представено на фигура 14.

Фиг. 14. *Полицейското присъствие на обществени места е недостатъчно*

От изложените данни се вижда, че почти две трети от респондентите (64,7%) смятат, че полицейското присъствие на обществени места не е достатъчно, като 33,9% от тях са напълно категорични по този въпрос. Очевидно, служителите оценяват ролята и значението на засиленото присъствие на униформен състав за ограничаване на правонарушенията, предотвратяване на престъпните посегателства и намаляване на страха от престъпността в обществото и считат, че има още какво да се направи в това отношение. Тук следва да се посочи, че през 2004 г. 48,8% от гражданите са били удовлетворени от полицейското присъствие на обществени места, като почти толкова (48,7%) са били и недоволните от него [6, с. 116]. В половината от регионите обаче неодобрението е имало превес над одобрението.

Патрулирането на униформена полиция на обществени места допринася и за повишаване доверието на населението в институцията. В посоченото по-горе изследване е установено, че съществува взаимовръзка между тези два признака като повечето от гражданите, които се доверяват на полицията, са доволни от присъствието ѝ на обществени места (64,2%). Липсата на доверие е съпроводена с неудовлетвореност от работата на полицейските органи в това отношение (68,0%) [6, с. 120].

Професионалният опит и заеманата длъжност не променят становището на анкетираните относно полицейското присъствие на обществени места. Тяхното образование обаче дава отражение върху мнението им по разглеждания въпрос ($s=0,27$). Най-категорични, че полицейското присъствие на обществени места е недостатъчно, са служителите със средно (70,0%) и висше юридическо образование (69,2%).

Представителите на обхванатите в изследването региони също имат различни виждания по разглеждания проблем ($s=0,39$). Тяхното мнение е представено в таблица 25.

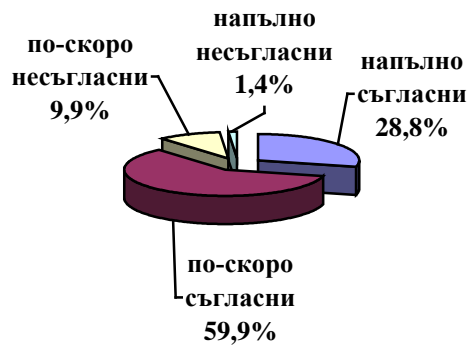
Недостатъчност на полицейското присъствие на обществени места по региони

№	Регион	Полицейското присъствие на обществени места е недостатъчно (относителен дял в %)			
		напълно съгласни	по-скоро съгласни	по-скоро несъгласни	напълно несъгласни
1.	София	39,3	29,1	21,5	10,1
2.	Пловдив	30,9	29,1	30,9	9,1
3.	Бургас	56,7	26,6	6,7	10,0
4.	Ловеч	8,0	52,0	40,0	0
5.	Видин	34,5	17,2	48,3	0
6.	Кюстендил	13,3	50,0	16,7	20,0
7.	Ямбол	40,8	18,5	37,0	3,7
8.	Елин Пелин	41,2	29,4	29,4	0
9.	Общо за страната	33,9	30,8	27,4	7,9

Представените данни показват, че полицейското присъствие се оценява като недостатъчно преди всичко от респондентите от Бургас (83,3%), Елин Пелин (70,6%) и София (68,4%). Сравнението с мнението на гражданите показва, че удовлетвореността от полицейското присъствие на обществени места е била съответно за София 37,8%, а за Бургас – 50,9% [6, с.118]. В останалите региони оценката на служителите е доста близка до тази на населението, като неудовлетворените са били съответно за Пловдив 55,3%, Ловеч – 55,8%, Видин – 57,9%, Кюстендил – 56,2% и Ямбол – 55,9%. Това е едно потвърждение за реалистичността на представите на полицаите по разглеждания въпрос.

Важна предпоставка, която в голяма степен оказва влияние върху изграждането на доверие към органите на полицията, е **професионализмът на полицейските служители**. Професионалната компетентност има изключително значение за формиране отношението на населението към полицията. При предишни изслед-

вания, проведени през 2004 г. и 2006 г., е установено, че то се създава преди всичко въз основа на обществената преценка за професионалните умения на служителите [6, с.35; 46]. Това мнение са споделили съответно 60,9% и 54% от анкетиранияте граждани. Ето защо, в процеса на настоящото изследване служителите бяха помолени да изразят своето становище по следното твърдение “Полицаяте са добри професионалисти и с действията си печелят доверието на гражданите”. Техните виждания са отразени на фигура 15.

Фиг. 15. *Полицаяте са добри професионалисти и с действията си печелят доверието на гражданите*

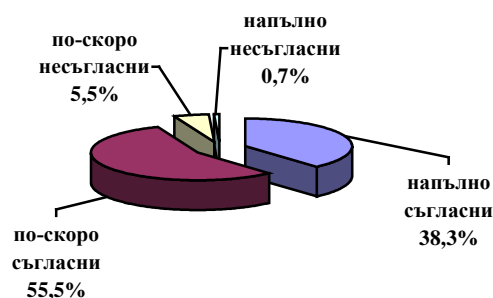
Прави впечатление, че преобладаващата част от респондентите (88,7%) смятат, че със своя висок професионализъм и ефективни действия полицаяте успяват да завоюват доверието на населението. Професионалната компетентност на полицейските служители се отразява позитивно върху социалното им възприемане, върху техния авторитет и престиж в обществото. Това от своя страна допринася за повишаване доверието на гражданите и осигуряване на тяхната подкрепа спрямо институцията.

Съдържанието на работата ($s=0,42$) и образованието ($s=0,33$) на анкетиранияте в значителна степен променят тяхното мнение по разглеждания въпрос. Влиянието на професионализма на полицаяте върху формирането на общественото доверие се оценява преди всичко от ръководителите (100%) и полицейския състав (97,4%) от охранителна полиция, от инспекторите от ДПС (95,8%), полицейските инспектори (93,0%) и служителите с висше юридическо обра-

зование (92,3%). За разлика от тях оперативните работници от икономическа (65,0%) и криминална полиция (81,3%) и завършилите Академията на МВР (74,3%) в по-малка степен оценяват ролята на тази предпоставка.

Макар че като цяло служителите считат, че с професионализма си успяват да печелят доверието на гражданите, необходимо е те непрекъснато да полагат усилия за повишаване на общественото доверие, за формиране на положителни социални нагласи спрямо тях и установяване на ползотворно партньорство с обществото. Активността на полицаите при противодействието на престъпността и опазването на обществения ред, ефективните им действия в ситуациите, изискващи тяхната намеса, и компетентността и способността им да разрешават проблемите на гражданите в голяма степен спомагат за създаване на позитивни взаимоотношения с населението.

Друго важно условие, което допринася за създаването на доверие към полицията, е **съпричастността и отзивчивостта към проблемите на населението**. При проведеното през 2004 г. проучване на общественото мнение се установява, че значимостта на тази предпоставка е оценена от 29,9% от анкетиранияте [6, с. 35]. С оглед изясняване на този аспект от отношението на полицейските служители към гражданите на анкетиранияте бе предложено да изкажат своето мнение по следната хипотеза “Полицаите проявяват съпричастност и отзивчивост към проблемите на гражданите”. Тяхното становище е представено на фигура 16.

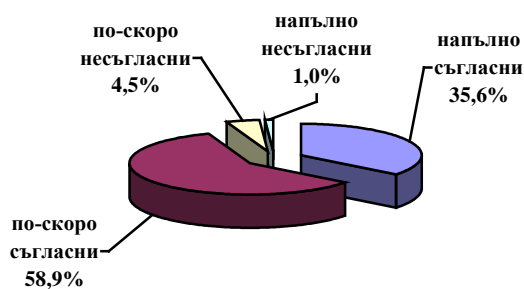

Фиг. 16. *Полицаите проявяват съпричастност и отзивчивост към проблемите на гражданите*

Тези резултати показват, че повече от една трета (38,3%) от респондентите нямат колебания относно съпричастността и отзивчивостта на полицаите към проблемите на гражданите, а над половината от тях (55,5%) споделят в голяма степен това мнение. Само незначителна част от служителите (6,2%) в по-голяма или в по-малка степен не са съгласни с предложената им хипотеза. Очертава се една благоприятна тенденция, която в значителна степен улеснява процеса на общуването с гражданите и способства за установяването и поддържането на оптимални взаимоотношения с тях. Това има важно значение за завоюването, запазването и повишаването на общественото доверие в полицейските органи и осигуряване подкрепата на населението при противодействието на престъпността и опазването на обществения ред.

Съдържанието на работата ($s=0,36$), образованието ($s=0,31$) и професионалният опит ($s=0,27$) на анкетираните дават отражение върху тяхното мнение. Съпричастността и отзивчивостта към проблемите на гражданите се оценяват най-високо от полицейския състав от охранителна полиция (100%), младшите полицейски инспектори (97,9%), служителите с по-дълъг трудов стаж (от 10 до 15 години) – 95,4% и тези със средно образование (95,5%). По-скептични относно способността на полицаите да проявят разбиране към проблемите на хората и готовност да им помогнат са оперативните работници от икономическа полиция (75,0%), служителите със стаж до три години (85,0%) и завършилите Академията на МВР (89,7%).

Общественото доверие към полицията се влияе и от **културата на общуване с гражданите**. Резултатите от споменатото по-горе изследване на общественото мнение показват, че този фактор е от съществено значение за 41,3% от населението [6, с. 35]. В тази връзка анкетираните служители бяха помолени да споделят своето становище по следното твърдение “Полицейските служители се отнасят внимателно и коректно към гражданите”. Тяхното мнение е отразено на фигура 17.

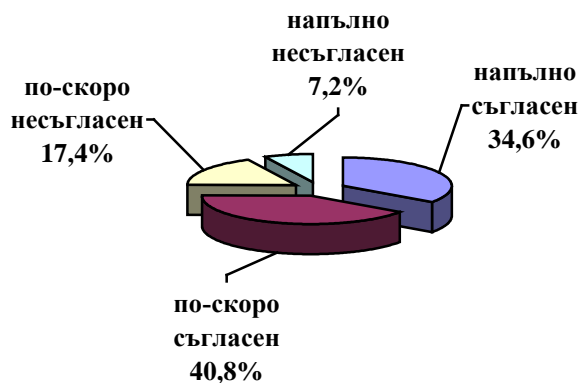
Фиг. 17. *Полицейските служители се отнасят внимателно и коректно към гражданите*

От изложените данни се вижда, че 35,6% от полицаите категорично подкрепят предложеното твърдение, а 58,9% в голяма степен са съгласни с него. Относителният дял на респондентите, които в една или друга степен смятат, че полицейските служители не се отнасят с внимание и коректност към гражданите, е доста малък – 5,5%. Това също е показател за наличието на подходяща социално-психична атмосфера за осъществяване на комуникацията с населението, която се характеризира с толерантност и балансираност на взаимоотношенията. Етичното, любезно и вежливо отношение на служителите към гражданите също допринася за спечелване и повишаване на общественото доверие към полицията.

Съдържанието на извършваната дейност ($s=0,39$) и образованието ($s=0,31$) на анкетираните модифицират становището им по разглеждания въпрос. Ръководителите и сержантският състав от охранителна полиция, както и служителите с юридическо образование без изключение смятат, че полицейските служители се отнасят внимателно и коректно към хората, следвани от пътните полицаи (97,0%) и тези със средно образование (97,8%). Културата на общуване с гражданите се оценява по-ниско от оперативните работници от икономическа полиция (75,0%) и завършилите Академията на МВР (89,7%).

В процеса на изследването се проучиха и вижданията на служителите относно *влиянieto на утвърдените негативни предс-*

тави спрямо полицаите върху доверието в институцията. На предложената им хипотеза “Утвърдените негативни представи спрямо полицаите са причина за намаленото доверие в институцията” те са отговорили по следния начин:

Фиг. 18. *Утвърдените негативни представи спрямо полицаите са причина за намаленото доверие в институцията*

Според представените резултати около три четвърти (75,4%) от респондентите споделят мнението, че създадените социални стереотипи спрямо полицаите допринасят за намаленото доверие в институцията, като над една трета (34,6%) са напълно категорични в своето становище. Несъгласие с предлаганата хипотеза са изразили около една четвърт (24,6%) от анкетираните, като 7,2% нямат никакви колебания по този въпрос. Това показва, че повечето служители напълно осъзнават ролята и значението на формираните в обществото отрицателни нагласи и предубеждения спрямо тях за намаляване на доверието в полицейските органи. Може да се предполага, че една част от тях са изпитали и лично негативното, неуважително и пренебрежително отношение на гражданите.

Социалните стереотипи относно полицията могат да са следствие на необосновани, неточни и неправилни изводи, базиращи се на личния опит на хората, а също и на безкритичното усвояване на определени деформирани представи, създадени в близкия им кръг на общуване. С оглед преодоляването на тази неблагоприятна тенденция, създаването на реалистични представи за полицейската институция и възвръщане на общественото доверие в нея е необходимо

на населението да се предоставя обективна, достоверна и изчерпателна информация за работата на полицията и нейните ангажменти във връзка с противодействието на престъпността и опазването на обществения ред.

Социално-статусните характеристики на респондентите не променят тяхното становище по разглеждания проблем, което означава, че предложената хипотеза се подкрепя в еднаква степен от всички категории служители.

За да бъде приета от обществото и да завоюва неговото доверие и подкрепа, полицейската институция трябва да е запозната и да се съобразява с **очакванията** на хората. Те са отражение на социалните изисквания, потребности и представи относно полицията и очертават тенденциите и ориентирите на нейното развитие. Очакванията на обществото от полицията играят важна роля за оптимизиране на взаимоотношенията помежду им и позволяват да се открият насоките за приближаване на полицейското обслужване до населението. Определянето на приоритетите в работата на полицията в зависимост от очакванията на гражданите е значима предпоставка за повишаване на авторитета ѝ и доверието в нея. Поради това в процеса на изследването се проучиха вижданията на полицейските служители относно социалните очаквания от институцията. В тази връзка им беше поставен въпросът “Какви са очакванията на гражданите от полицията?”. Тяхното мнение е представено в таблица 26.

Таблица 26

Очаквания на гражданите от полицията

№	Очаквания	Относителен дял в % *
1.	Да създава чувство за сигурност у хората	78,8
2.	Да респектира нарушителите	65,4
3.	Да бъде неподкупна	46,9
4.	Да помага на жертвите на престъпления	34,6
5.	Да защитава правата на гражданите	31,5
6.	Да използва повече превантивни мерки	21,9
7.	Да полага грижи за рисковите социални групи	2,7

* Общият сбор надхвърля 100%, тъй като въпросът допуска до три отговора.

От представените резултати се вижда, че *създаването на чувство за сигурност у хората* е водещо очакване според анкетираните служители (78,8%). Това показва, че те ясно осъзнават и оценяват създаденото в обществото безпокойство и опасения от евентуални престъпни посегателства. Очевидно, независимо от усилията на полицията да осигури спокойствието и безопасността на гражданите, тяхната потребност от сигурност все още не е напълно удовлетворена. Съпоставката с проведеното през 2004 г. проучване на общественото мнение показва, че и тогава това очакване, макар второ по значимост, е било силно изявено – 60,6% от респондентите са изразили предпочитание към него [6, с. 37]. Може да се каже, че представите на служителите в голяма степен съответстват на обществените нагласи по въпроса. В тази връзка трябва да се посочи, че при практическото прилагане на модела “Полицията в близост до обществото” за 2010 г. са набелязани някои насоки, свързани с гарантиране сигурността на гражданите като съобразяване на приоритетите в дейността на полицията с актуалните проблеми, очаквания и потребности на населението от сигурност, идентифициране на факторите за несигурност и набелязване на мерки за тяхното преодоляване, сформирание на екипи от служители с различна професионална компетентност и функционална отговорност за ефективно решаване проблемите на сигурността и други.

Наблюдава се регионална обусловеност в мнението на полиците относно потребността от създаване на чувство за сигурност у хората, което показва, че местните условия са дали отражение върху тяхното становище ($s=0,22$). По-големи претенции в това отношение се наблюдават във Видин (89,7%), Пловдив (85,5%) и Ямбол (85,2%), за разлика от Бургас (70,0%) и Кюстендил (70,0%). Този резултат съответства на установената при предишното изследване тенденция, изразяваща се в наличието на изразени различия както в характера, така и в интензивността на обществените претенции спрямо полицейските органи [6, с. 40].

Социално-статусните характеристики на анкетираните не оказват влияние върху тяхното мнение. Оценката им относно чувството за защитеност на населението обаче променя в известна степен тяхното становище ($s=0,23$). Незащитените (81,8%) в по-голяма степен в сравнение със защитените (73,9%) очакват от полицията да създа-

ва чувство за сигурност у хората. Напълно обяснимо е, че усещането за несигурност предизвиква съответно и по-засилени претенции в това отношение. С оглед удовлетворяване на тази обществена потребност полицията трябва да полага още по-големи усилия при изпълнението на дейностите с превантивна насоченост като предотвратяване на престъпленията, работа с лицата, склонни към извършване на престъпни посегателства, информиране на населението как да се предпазва от престъпления и други мероприятия, които ще накарат хората да се почувстват по-сигурни, защитени и спокойни. Необходимо е също така да се засили ролята на полицейските инспектори във връзка с противодействието на престъпните прояви и факторите, които ги предизвикват, да се осигурява по-голямо присъствие на униформени служители на определени уязвими обществени места.

Следва да се посочи, че около една пета (21,9%) от анкетиранияте смятат, че гражданите очакват от *полицията да използва повече превантивни мерки*. Това не е сред водещите социални очаквания и е заело предпоследно място в тяхната йерархия. Почти същата е била тенденцията и през 2004 г., когато 19,2% от хората са го посочили [6, с. 209]. Очевидно, служителите са напълно наясно с подценяването на превантивната дейност от населението, което явно не е удовлетворено от нея и не усеща реално ефективността и полезността ѝ във връзка с намаляване на чувството за несигурност и страха от престъпността. Тук следва да се отбележи, че в Насоките за практическо прилагане на модела “Полицията в близост до обществото” за 2010 г. се отделя специално внимание на превенцията, като се предвижда разработване на превантивни програми и материали, провеждането на национални и регионални кампании с превантивна насоченост, засилване на сигналната функция на полицейските органи и други.

Представителите на обхванатите в изследването региони имат различни виждания относно разглежданото обществено очакване ($s=0,24$). По-засилени надежди спрямо използването на повече превантивни мерки от полицията се наблюдават в Ловеч (48,0%), Видин (31,0%) и Бургас (30,0%), докато хората от Пловдив (12,7%) и Ямбол (14,8%) имат по-слаби претенции в това отношение.

Второто по важност социално очакване от полицейската институция е *да респектира нарушителите* (65,4%). То до голяма степен е свързано със създаването на чувство за сигурност у гражданите. Работата с лицата, склонни към извършване на правонарушения, притежава изразен превантивен ефект и значителни възможности за намаляване на страха от престъпността и безпокойството на хората, че могат да пострадат от престъпни посегателства.

Професионалният опит и длъжността на анкетираните не променят вижданията им по разглеждания въпрос. Тяхното образование обаче дава известно отражение върху мнението им ($s=0,18$). Поизразени предпочитания към изискването за респектираща полиция се наблюдават при служителите с висше юридическо образование (100%) за разлика от тези, завършили Академията на МВР (53,8%).

Почти половината респонденти (46,9%) смятат, че хората очакват от *полицията да бъде неподкупна*. Това може да се разглежда като своеобразен показател за наличието на корупционни прояви в полицията и индикатор за известна самокритичност у служителите по този въпрос. Необходимо е да се посочи, че това изискване е било водещо според общественото мнение през 2004 г., когато 69,5% от гражданите са изразили предпочитание към него [6, с. 37].

Корупцията се отразява изключително негативно върху доверието в държавните институции. На настоящия етап нейното ниво продължава да бъде сравнително високо, поради което гражданите проявяват силна чувствителност по отношение на нея. Според обществените нагласи най-силно засегнати от корупцията са правозащитните и правораздавателните органи. Това налага провеждането на последователна, целенасочена и ефективна антикорупционна политика посредством конкретни мерки, насочени към недопускане на злоупотреби със служебното положение сред полицаите и безкомпромисни действия срещу това негативно социално явление във всичките му измерения. По-подробно проблемът за корупционните практики в полицията и тяхното ограничаване ще бъде разгледан в точка три на настоящия раздел.

Около една трета от анкетираните служители смятат, че обществото очаква от *полицията да помага на жертвите на престъпления* (34,6%) и *да защитава правата на гражданите* (31,5%). Сравнението със споменатото по-горе проучване на общественото

мнение сочи, че двете изисквания са имали подобна значимост и тогава съответно 41,8% и 34,2% от гражданите са ги посочили. Това показва, че представите на полицаите относно тези обществени потребности са доста реалистични и значително се доближават до тези на населението.

От проведеното изследване се установява, че според полицейските служители гражданите имат най-слаби претенции относно *работата на полицията с рисковите социални групи* (2,7%). Подобни резултати са получени и при проведеното през 2004 г. национално представително изследване на общественото мнение. Тогава тази дейност също е била оценена като по-маловажна и към нея са се насочили около една десета от анкетиранияте – 9,3% [6, с. 37], което отново е доказателство за реалистичността на вижданията на служителите и съответствието им с тези на гражданите. Наред с това, през изминалия период вероятно не са настъпили съществени изменения в обществените нагласи относно грижите на полицията за рисковите социални групи.

Направеният анализ позволява да се формулират следните **изводи** за вижданията на полицейските служители относно общественото доверие в институциите, ангажирани с противодействието на правонарушенията и социалните очаквания от полицията.

1. Според мнението на анкетиранияте служители полицията се ползва с най-високо доверие сред гражданите. По отношение на останалите институции представите на полицаите са доста песимистични. Това оказва неблагоприятно влияние върху сътрудничеството при решаване проблемите на сигурността и противодействието на престъпността и затруднява неговото успешно осъществяване.

2. Професионалният опит и образованието на анкетиранияте не се отразяват върху вижданията им относно доверието на хората в отделните институции. Заеманата длъжност обаче променя тяхното мнение по този въпрос.

3. Наблюдава се регионална обусловеност на доверието в полицейската институция. Макар че като цяло доверието в нея преобладава, то има различна степен на проявление в отделните региони на страната.

4. Сравнителният анализ с резултатите от предишни проучвания сочи, че не са настъпили съществени изменения в мнението на

полицейските служители относно общественото доверие в институцията. Това показва, че те не са почувствали осезаема промяна в отношението на населението спрямо тях. Постигането на позитивно развитие на обществените нагласи към полицията предполага непрекъснати и последователни усилия от нейна страна, насочени към осигуряване на прозрачност в работата ѝ, отчетност пред населението, спазване правата на гражданите и отзивчивост към техните проблеми, безкомпромисни действия срещу корупцията и други.

5. Общественото доверие към полицията се формира под въздействието на различни предпоставки, като повишаване на близостта ѝ с населението, полицейското присъствие на обществени места, професионализма на полицаите, тяхната отзивчивост и съпричастност към проблемите на хората, културата на общуване с гражданите и други.

6. През последните години се е повишила близостта между полицията и населението. Това показва, че реализираните във връзка с изпълнението на стратегията “Полицията в близост до обществото” мероприятия са се отразили позитивно върху взаимоотношенията ѝ с гражданите. Това от своя страна ще допринесе за осигуряване на по-широка обществена подкрепа, ангажираност и съпричастност на гражданите към нейната дейност.

7. Гражданите са запознати частично със стратегията за работа на полицията в близост до обществото. Сравнителният анализ показва, че през изминалите години е постигнат значителен напредък в осведомеността на населението по този проблем. Въпреки това обаче е необходимо да се предприемат различни инициативи в това отношение като например публични дискусии и отчети за работата на полицията, дни на „отворените врати”, редовно информиране на гражданите чрез активно използване възможностите на медиите и други.

8. Според анкетиранияте служители полицейското присъствие на обществени места не е достатъчно. Очевидно, те оценяват превантивния ефект на засиленото присъствие на униформен състав и ролята му за намаляване на страха от престъпността в обществото, като считат, че има още какво да се направи в това отношение.

9. Полицаите са добри професионалисти и с действията си печелят доверието на гражданите. Независимо от това обаче трябва постоянно да се работи за запазване и повишаване на общественото

доверие, за утвърждаване на позитивните социални нагласи спрямо тях и осигуряване подкрепата и сътрудничеството на обществото при противодействието на престъпността.

10. Полицаяте проявяват съпричастност и отзивчивост към проблемите на гражданите и се отнасят внимателно и коректно към тях. Това в голяма степен улеснява процеса на общуване помежду им и допринася за спечелване и повишаване на общественото доверие в полицейските органи.

11. Утвърдените негативни представи спрямо полицаите са причина за намаленото доверие в институцията. Преодоляването на тази неблагоприятна тенденция предполага съевременно, изчерпателно и обективно информирание на населението за работата на полицията и нейните ангажименти във връзка с противодействието на престъпността и опазването на обществения ред. Това ще спомогне за създаването на реалистични представи за полицейските органи и възвръщане на общественото доверие в тях.

12. Водещите социални очаквания от полицейската институция са свързани със създаването на чувство за сигурност у хората и респектиране на нарушителите. Тези две изисквания са взаимно свързани помежду си и тяхната приоритетна позиция е индикатор за необходимостта от активизиране усилията на полицията в тази насока и предприемането на подходящи инициативи, които да накарат гражданите да се почувстват по-сигурни, защитени и спокойни.

3. Корупционни практики в полицията

През годините на преход системно се рушеше доверието между обществото и институциите и в частност между гражданите и полицията. Основните причини за това са недостатъчна прозрачност и отчетност в работата на държавните служби, липса на открита политика при вземането на правителствени решения, нежелание на гражданите да участват активно при решаването на важни за страната проблеми. Силен негативен ефект върху доверието в държавните институции има и корупцията. Тя деформира ценностната система на обществото, създава предпоставки за развитието на организираната престъпност и за криминализиране на обстановката в страната. За държавите в преход корупцията е сериозна пречка за интегрира-

нето им към общността на развитите икономически и социални демокрации.

Корупцията е сложно социално-икономическо, административно, политическо и правно явление, обусловено от историческото развитие на дадено общество, спецификата на неговото политическо и икономическо развитие, бюрократичните му традиции и прилаганите управленски практики. Някои от факторите, които водят до нейното разпространение в периода на преход, са: висока степен на държавна намеса в икономиката; липса на ясна и устойчива законова база; неефективен контрол; преструктуриране на институциите; преплитане на служебни задължения с лични интереси; неразвито гражданско общество; ниски заплати, водещи до нисък жизнен стандарт и понижаване на социалния статус; криза в моралните ценности на населението [40].

Етимологично понятието “корупция” произлиза от латинското “*corruption*”, което означава: разваленост, изхабеност и лошо състояние; лъжливост и подкупност; поквареност на длъжностното лице, продажност. При определяне на нейната същност най-често се цитира дефиницията на Съвета на Европа, дадена в Гражданската конвенция за корупцията от 1999 г., а именно “Искането, предлагането, даването или приемането (пряко или косвено) на подкуп или всяка друга не следваща се облага или обещаването на такава, което засяга надеждното изпълнение на някое задължение или поведението, което се изисква от приемащия подкупа, не полагащата се облага или обещаването на такава” [38].

В законодателството на нашата страна отсъства правна дефиниция на понятието “корупция”, макар че то се използва като официален и законов термин [32, с. 12]. В българския тълковен речник от 1995 г. корупцията се определя като “обществена развала, поквара, подкупничество”, а в юридическия речник от 1997 г. – като “антиобществено явление, характеризиращо се с морална поквара на личността или социална група и с противозаконно използване на служебно или друго положение за получаване на противозаконна облага. Най-ярка проява на корупцията е подкупът”. В Наказателния кодекс на Република България наред с престъпленията по служба (чл. 282-285), подкупа (чл. 301-307а) и престъпленията по чл. 224 и чл. 225б-в, като корупционни се определят и такива престъпления

като безстопанственост (чл. 219); измама, ако е извършена от длъжностно лице (чл. 210); длъжностни присвоения (чл. 201-205); документни измами (чл. 212-212б); съзнателно сключване на неизгодна сделка (чл. 220) и други [32, с. 15].

Независимо обаче от разнообразието на типове, форми, сфери, мащаби, механизми на проявление и реализация, корупцията поражда едни и същи отрицателни социални последици, а именно: подкопава доверието в демокрацията като оптимална форма за функциониране на обществото; допринася за криминализиране на обстановката в страната и така способства за ръста на престъпността; укрепва позициите на сивата икономика и забавя икономическия растеж; демотивира служителите от държавната администрация да работят ефективно за просперитета на обществото; влошава инвестиционния климат в страната и така понижава равнището на преките чуждестранни инвестиции; застрашава националната, регионална и глобална сигурност; води до деградация на моралните ценности и принципи, които са се утвърдили като структуроопределящи за обществото и държавата, както и във взаимоотношенията между хората.

Корупцията може да бъде открита във всички сфери на обществения живот – държавната администрация, политиката, съдебната система и правоохранителните институции, обществените услуги, частния сектор. Най-често обаче тя се свързва с областите на дейност, в които държавата има монополни права или съществува възможност за упражняване на изключителни правомощия върху определени ресурси (законодателство, изпълнителна власт на национално и местно равнище, поддържане на обществен ред, съдебна система и други). Може да се каже, че корупционните практики намират най-силен разцвет там, където определен обществен ресурс се намира под контрола на един или няколко служители.

Характерно за корупцията в публичния сектор е това, че в институциите и структурите на държавата, чрез които тя реализира своите функции, се преплитат частния и публичен интерес на овластените служители. Когато легалните механизми в публичния сектор не действат ефективно, корупцията се явява като предпочитана, а понякога и единствена алтернатива пред гражданите. Всеки успешен акт на корупционно поведение усилва и насърчава този про-

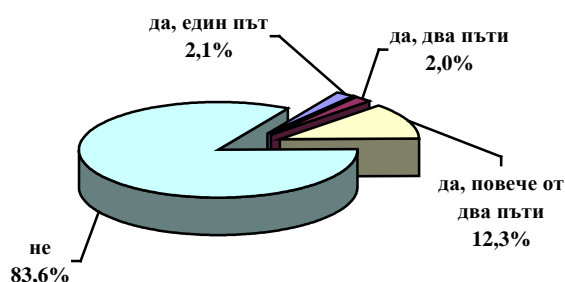
тивообществен и противозаконен подход и създава убеждението, че това е нормалният начин за постигане на личните цели.

Корупцията в държавния апарат се отразява неблагоприятно върху интересите на цялото общество и правата на личността. Често тя е свързана с прикриване на престъпление или правонарушение и осуетяване на наказание, което извършителят трябва да понесе. Самите правораздавателни и правоохранителните институции, които непосредствено прилагат наказателната политика на държавата срещу корупцията и имат конкретна роля за нейното разкриване и наказване, често се оказват благоприятна среда за проявлението ѝ. Възможности за злоупотреба с правомощия и корупция в държавните институции (полиция, следствие, прокуратура, съд) могат да възникнат при: констатиране и регистриране на извършено нарушение или престъпление; съставяне на актове, налагане на глоби и други видове санкции; определяне или промяна на мерки за неотклонение; привличане към наказателна отговорност; отказ от образуване или прекратяване на предварително производство и връщане за допълнително разследване; екстрадиране на извършили престъпление или осъдени чужди граждани и други. Корупционни практики съществуват и във връзка с осигуряването на протекции (или ненамеса) при извършване на незаконни дейности (продажба на наркотици, проституция, нерегламентиран хазарт и други) [40].

През последните години българското общество постави в центъра на своето внимание проблемите, свързани с корупцията. Причините за това са много като основно място сред тях заемат: заплахата, която тя представлява за законността, правата на човека, социалната справедливост и стабилността на демократичните институции; спирането на икономическото развитие на държавата и на интегрирането ѝ в международната общност. Според преобладаващите обществени представи, корупцията е широко разпространено явление във всички сфери на социалната действителност, на всички равнища на държавното управление и сред различните професионални групи [39]. Данните от социологическите изследвания на наши и чуждестранни организации показват, че равнището на корупция в страната ни се запазва високо, въпреки изпълнението на мерките, набелязани в националната антикорупционна стратегия и програмата за нейното изпълнение. Като най-значим остава пробле-

мът за вземането на подкуп от държавните служители, за извършването на услуги, които влизат в служебните им задължения, а като най-корумпирани се представят длъжностите, свързани със съдебната власт, полицията, здравния сектор, митниците [49]. Данните от проведеното от асоциация "Прозрачност без граници" в средата на 2009 г. изследване "Световен корупционен барометър" показват, че най-голяма част (19%) от анкетираните български граждани са платили подкуп на полицията [48].

Актуалността на проблема за корупцията и фактът, че тя се отразява изключително неблагоприятно върху общественото доверие в полицията наложи в процеса на проведеното изследване да се отдели специално внимание на този въпрос. В тази връзка анкетираните служители бяха попитани "През изтеклата година граждани предлагали ли са Ви подкуп?". Техните отговори са представени на фигура 19.

Фиг. 19. През изтеклата година граждани предлагали ли са Ви подкуп

Както се вижда от фигурата, по-голямата част от полицаите (83,6%) споделят, че не са били подлагани на корупционен натиск от гражданите при изпълнение на служебните си задължения. На всеки шести (16,4%) от анкетираните обаче е бил предлаган подкуп един, два или повече пъти, като за над една десета от тях (12,3%) корупционният натиск от страна на нарушителите е бил многократен. Това показва, че корупционните взаимоотношения все по-често се приемат като най-добрата и лесно осъществима алтернатива на легалните, определени от закона отношения и механизми, а явлението корупция се превръща в начин на мислене и социална философия.

Не се установява взаимовръзка между професионалния опит на полицейските служители и корупционния натиск от страна на гражданите, но се констатира влияние на съдържанието на извършваната работа ($c=0,45$) и образованието на анкетираните ($c=0,27$). Повече от два пъти са били атакувани с предложения за подкуп преди всичко служителите, осигуряващи безопасността на пътното движение (48,5%), и полицаите от охранителна полиция (15,8%). Значително по-нисък е този относителен дял при ръководителите (6,3%) и оперативните работници (3,1%) от криминална полиция. Двукратно е бил предлаган подкуп най-вече на младшите полицейски инспектори (8,5%). Еднократно към корупционни прояви са били провокирани началниците от охранителна полиция (4,3%) и на инспекторите в ДПС (4,2%). Останалата част от тях, съответно 95,7% и 95,8%, споделят, че никога не им е бил предлаган подкуп. Оперативните работници от икономическа полиция без изключение (100%) посочват, че през изтеклата година не са били подлагани на корупционен натиск от гражданите.

Един път е бил предлаган подкуп преди всичко на служителите с юридическо образование (15,4%), а повече от два пъти – на тези с полувисше (25,0%) и със средно образование (18,9%). Респондентите, завършили Академията на МВР (89,7%) или друго висше образование (87,7%), са отговорили, че спрямо тях не са осъществявани корупционни действия през последната година.

Професионалната дейност на полицаите е свързана с изпълнението на множество и разнообразни по своя характер функции и задачи, с реализирането на ежедневни контакти с гражданите, с решаването на разнопосочни проблеми, с подпомагането и оказването на съдействие на различни социални групи от населението. При нейното осъществяване служителите попадат в ситуации, при които са подложени на корупционен риск. Установява се статистически значима зависимост (c – от 0,62 до 0,20) между случаите, в които е предлаган подкуп, и тяхната честота. Тя е представена в таблица 27.

Таблица 27

Взаимовръзка между случаите, в които е предлаган подкуп на полицейски служители, и тяхната честота

№	Случаи, в които е предлаган подкуп	Относителен дял в % *			
		Общо	брой предложения за подкуп		
			до два пъти	над два пъти	не
1.	Не им е предлаган подкуп	80,1	0	0	95,9
2.	При осигуряване безопасността на движението	16,8	66,7	88,9	3,7
3.	При разкриване на престъпление	4,5	16,7	19,4	1,6
4.	При разследване на престъпление	2,4	8,3	8,3	1,2
5.	При издаване на различни документи	1,0	0	8,3	0
6.	При осигуряване охраната на обществения ред	0,3	8,3	0	0

* Общият сбор надхвърля 100%, тъй като въпросът допуска над един отговор.

От таблицата се вижда, че най-често на полицейските служители се предлага подкуп при осигуряване безопасността на движението по пътищата (16,8%). Установява се и тясна взаимовръзка с честотата на корупционния натиск – до два пъти е бил предлаган подкуп на 66,7% от пътните полицаите, а над два пъти – на 88,9% от тях. В тези случаи се създават благоприятни предпоставки за корупционни действия и по-точно за т.нар. ситуативна корупция, защото именно тогава се осъществява непосредствен контакт между нарушител и служебно лице [32, с. 58]. Причините за тях могат да се търсят както в нежеланието на гражданите да им бъдат налагани административни санкции (временно отнемане на контролни точки или лишаване от правото за управление на МПС) и глоби, така и в избягването на тромавата процедура по тяхното заплащане [16, 29-30; 16, с. 73].

Почти четири пъти по-малък е относителният дял (4,5%) на респондентите, подложени на корупционен натиск при разкриване на престъпления, а седем пъти по-нисък (2,4%) – при разследване на престъпления. Най-малко са случаите на предлагане на подкуп при издаване на различни документи (1,0%) и осигуряване охраната на обществения ред (0,3%). На 80,1% от респондентите не е бил предлаган подкуп в нито един от изброените случаи.

Наблюдава се от умерена до значителна зависимост (r от 0,25 до 0,38) между длъжността на анкетираните и случаите, в които им е предлаган подкуп. Над половината (54,5%) от служителите в пътна полиция са били подлагани на корупционен натиск от страна на участниците в движението по пътищата, с цел избягването на санкции. При разкриване на престъпления са били проявени корупционни действия най-често спрямо началниците в криминална полиция (25,0%).

Категорични в своя отрицателен отговор са оперативните работници от криминална полиция (100%), което до голяма степен се определя от естеството на тяхната работа. С малко по-ниски относителни дялове след тях се нареждат инспекторите от ДПС (95,8%) и началниците от охранителна полиция (91,3%), а с най-малък (42,4%) – служителите в пътна полиция.

В тази връзка може да се направи сравнение с проведеното през 2006 г. проучване на мнението на пътните полицаи [16, 28-29]. Според него 63,3% от респондентите са попадали в ситуации, предполагащи корупционно поведение от страна на нарушителите, а на над една трета от тях (35,6%) не е бил предлаган подкуп. От данните се вижда, че за изминалите три години корупционната обстановка в пътна полиция не се е променила съществено. Все пак трябва да се отбележи, че относителният дял на служителите, спрямо които е бил упражнен корупционен натиск, е намалял с девет пункта, а на тези, които не са попадали в такива ситуации, е нараснал с шест пункта. Това до известна степен може да се приеме като индикатор за успешността на прилаганите в пътната полиция антикорупционни мерки. Основната цел при тях е провеждането на периодични тестове за проверка на изпълнението на служебните задължения на пътните полицаи чрез поставянето им в ситуации, при които трябва да направят преценка и избор как да реагират без да бъдат провокирани към корупционно поведение.

Наблюдава се умерена зависимост ($c=0,19$) между образованието на полицаите и случаите, когато им е бил предлаган подкуп при разследване на престъпление. На корупционен натиск са били подложени преди всичко завършилите Академията на МВР (28,6%).

От проведеното изследване се установи, че съществува умерена зависимост между регионалната принадлежност на анкетираните и случаите, когато не им е предлаган подкуп ($c=0,22$), както и когато им е бил предлаган такъв, при осигуряване безопасността на движението ($c=0,26$). Тя е представена в таблица 28.

Таблица 28

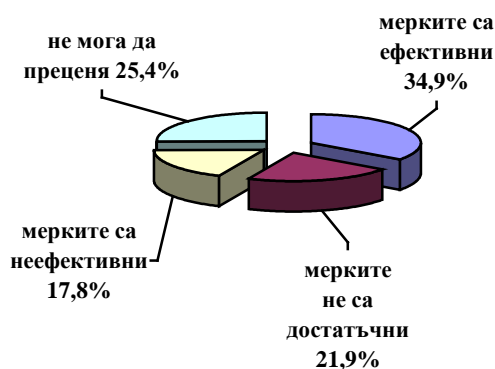
Случаи, в които е предлаган подкуп на полицейски служители по региони

№	Регион	Относителен дял в %	
		при осигуряване безопасността на движението	не им е предлаган подкуп
1.	София	5,1	89,9
2.	Пловдив	14,5	80,0
3.	Бургас	23,3	73,3
4.	Ловеч	8,0	92,0
5.	Видин	24,1	75,9
6.	Кюстендил	30,0	66,7
7.	Ямбол	33,3	66,7
8.	Елин Пелин	17,6	82,4
9.	Общо за страната	16,8	80,1

От таблицата се вижда, че най-голяма част от полицейските служители от Ловеч (92,0%) и София (89,9%) не са били подкупвани от гражданите при осъществяване на служебните им задължения. Най-малък е относителният дял на служителите от Кюстендил и Ямбол, съответно по 66,7%, които не са били подлагани на корупционен натиск. При осигуряване безопасността на движението по пътищата, когато най-често се наблюдава корупционен риск, подкуп е бил пред-

лаган най-вече на респондентите от Ямбол (33,3%) и Кюстендил (30,0%), а най-малко на тези от София (5,1%) и Ловеч (8,0%).

През последните години бяха разработени, приети и въведени в практиката различни стратегии, програми и мерки за противодействие на борба с корупцията, превенция на корупционните прояви сред състава на МВР и насърчаване на антикорупционното им поведение. За ограничаване на вътрешната корупцията се предприемат такива мерки като: създаване на специализирани структурни звена за предотвратяване и разкриване на прояви на корупция; актуализиране на съществуващата вътрешноведомствена нормативна база, свързана с противодействието на корупционните прояви; въвеждане на по-високи изисквания при подбора на кадрите; повишаване на професионалната квалификация и контрол върху служебната устойчивост на служителите; осигуряване на прозрачност в работата на администрацията и на структурните звена в МВР при служебните контакти с гражданите; регламентиране на контактите и начините за информиране на парламента, изпълнителната власт и обществеността за резултатите от контрола и за случаите на корупционни деяния; проучване и прилагане на положителни практики на други страни по противодействие на корупцията. Във връзка с изясняване на тяхната ефективност на анкетираните служители беше поставен въпросът “Как оценявате работата по ограничаване на корупцията в полицията?”. Тяхното мнение е представено на фигура 20.

Фиг. 20. Оценка на работата по ограничаване на корупцията в полицията

От изложените данни се вижда, че около една трета (34,9%) от служителите оценяват предприеманите антикорупционни мерки в полицията като ефективни. За 21,9% от тях осъществяваните мерки и инициативи за недопускане и ограничаване на корупционните деяния в системата на МВР са недостатъчни, а за 17,8% – те са и неефективни.

Прави впечатление сравнително високият относителен дял (25,4%) на служителите, които нямат мнение по въпроса. Това може да се приеме като индикатор за неосведомеността, незаинтересоваността и формалното отношение на респондентите към предприеманите от МВР антикорупционни мерки. Интересно е да се отбележи, че при други две изследвания се наблюдава същата тенденция – служителите не са запознати с осъществяваните дейности по ограничаването и контрола на корупцията. При проучване по въпросите на корупцията в пътният контрол почти една трета (30,7%) от служителите са посочили, че не са запознати дали в ОДП, в която работят, съществува отдел, занимаващ се с проблемите на корупцията [16, с. 32]. В изследване по проблемите на корупцията и полицейската превенция, на въпрос, свързан с познаването на методите, средствата и насоките за превенция на корупцията, осъществявана от полицейските органи, 17,9% от анкетирания оперативни работници не са отговорили [32, с. 63]. В този случай се има предвид превантивната дейност, осъществявана от полицейските органи, спрямо корупционната престъпност. Направеното сравнение показва, че през изминалия период вижданията на респондентите по разглеждания въпрос не са се изменили съществено. Непознаването на организацията и функционирането на използваните в системата на МВР механизми за противодействие на корупционните деяния, както и липсата на интерес от страна на полицейските служители към предприеманите антикорупционни мерки и извършваните във връзка с тях мероприятия, до голяма степен забавят и затрудняват успешната им реализация.

Съдържанието на работата и професионалният опит на респондентите не оказват влияние върху оценката им за работата по ограничаване на корупцията в полицията. Тяхното образование обаче променя в известна степен ($s=0,35$) вижданията им по разглеждания въпрос. Като ефективна са оценили работата на полицията по ограничаване на корупцията преди всичко служителите с висше (39,7%)

и средно (38,9%) образование. Най-вече завършилите Академията на МВР смятат, че предприетите антикорупционни мерки са недостатъчни (38,5%), както и неефективни (35,9%). Служителите с юридическо образование (38,5%) са срещнали най-големи затруднения при оценката на предприеманите мерки.

Представителите на обхванатите в изследването региони оценяват по различен начин предприеманите антикорупционни мерки (с=0,33). Тяхното мнение е представено в таблица 29.

Таблица 29

Оценка на работата по ограничаване на корупцията в полицията по региони

№	Регион	Относителен дял в %			
		мерките са ефективни	мерките са недостатъчни	мерките са неефективни	колебание
1.	София	30,4	22,8	15,2	31,6
2.	Пловдив	34,5	20,0	20,0	25,5
3.	Бургас	53,3	26,7	13,3	6,7
4.	Ловеч	52,0	28,0	8,0	12,0
5.	Видин	44,8	10,3	24,1	20,7
6.	Кюстендил	40,0	16,7	16,7	26,7
7.	Ямбол	14,8	22,2	33,3	29,6
8.	Елин Пелин	5,9	35,3	11,8	47,1
9.	Общо за страната	34,9	21,9	17,8	25,4

От таблицата се вижда, че за половината от анкетираните полицаи в Бургас (53,3%) и Ловеч (52,0%) осъществените антикорупционни мерки водят до ефективни резултати. За над една четвърт от респондентите от същите региони обаче предприетите действия не са достатъчни, съответно 26,7% и 28,0%. Най-критични в това отношение са служителите от Елин Пелин (35,3%), макар че почти половината (47,1%) от тях не са могли да оценят работата по ограничаване на корупцията в полицията. Категорични относно неефективността на мерките и инициативите за борба с корупционните деяния

са най-вече служителите от Ямбол (33,3%), следвани от техните колеги във Видин (24,1%).

Резултатите от изследването показват, че съществува умерена зависимост ($s=0,25$) между оценката на полицейските служители за работата по ограничаване на корупцията и честотата на корупционния натиск спрямо тях. Тя е представена в таблица 30.

Таблица 30

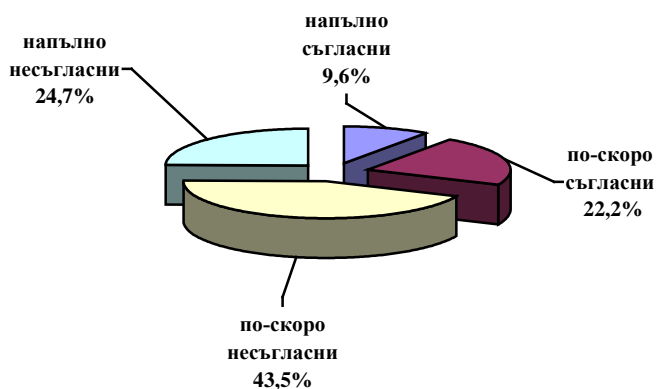
Взаимовръзка между оценката на работата по ограничаване на корупцията в полицията и честотата на корупционния натиск спрямо служителите

№	Оценка на работата	Относителен дял в %			
		Общо	брой предложения за подкуп		
			до два пъти	над два пъти	не
1.	Мерките са ефективни	34,9	25,1	30,6	36,1
2.	Мерките не са достатъчни	21,9	33,3	19,4	21,7
3.	Мерките са неефективни	17,8	33,3	30,6	15,2
4.	Не мога да преценя	25,4	8,3	19,4	27,0

Прави впечатление, че с нарастване честотата на предложенията за подкуп към полицейските служители (от 25,0% на 30,6%) нараства и положителното им отношение към предприетите антикорупционни мерки. По една трета (33,3%) от респондентите, спрямо които са били предприети корупционни действия един или два пъти, са оценили предприеманите антикорупционни мерки като недостатъчни и неефективни. Служителите, които многократно са били подлагани на корупционен натиск, се колебаят по отношение ефективността на предприеманите мерки – по 30,6% са ги оценили като ефективни или неефективни. Респондентите, на които никога не е предлаган подкуп, са най-позитивно настроени към успешността на прилаганите антикорупционни мерки – 36,1% ги определят като ефективни и само 15,2% – като неефективни.

Отношението на гражданите към работата на полицията се формира под влиянието на различни предпоставки като професионализъм на служителите, тяхната честност и неподкупност, културата

им на общуване с хората и съпричастността към техните проблеми и други. В тази връзка се проучи мнението на полицейските служители относно една от тях, а именно честността и неподкупността. На предложената хипотеза “Част от служителите в полицията са нечестни и корумпирани” те са отговорили по следния начин (фиг. 21).

Фиг. 21. Част от служителите в полицията са нечестни и корумпирани

Представените данни показват, че над две трети (68,2%) от анкетираните не споделят мнението, че част от служителите в полицията са нечестни и корумпирани. Ясно е, че за полицейските служители качествата честност и неподкупност са от съществено значение както от професионална, така и от морална гледна точка. Това до голяма степен кореспондира с обществените очаквания спрямо полицейските служители. При проведеното през 2004 г. проучване на общественото мнение, значителна част от анкетираните граждани (69,5%) са посочили, че очакват от полицията преди всичко да бъде неподкупна [6, с. 37]. Това е благоприятна предпоставка за поддържането на оптимални взаимоотношения между полицията и населението, за формиране на позитивния ѝ социален образ и повишаване доверието на обществото в нея.

Професионалният статус на респондентите оказва значително влияние ($s=0,38$) върху тяхното мнение (таблица 31).

Таблица 31

*Мнение на различните категории служители относно
нечестността и корумпираността на полицаите*

№	Длъжност	Част от служителите в по- лицията са нечестни и ко- румпирани (отн. дял в %)	
		съгласни	несъгласни
1.	Началник сектор в криминална полиция	50,0	50,0
2.	Младши полицейски инспектор	44,7	55,3
3.	ОР от икономическа полиция	40,0	60,0
4.	Началник сектор в охранителна полиция	34,8	65,2
5.	ОР от криминална полиция	31,2	68,8
6.	Полицейски инспектор	28,0	72,0
7.	Полици от охранителна полиция	23,7	76,3
8.	Инспектор ДПС	20,8	79,2
9.	Служител от пътна полиция	18,2	81,8
10.	Общо за страната	31,8	68,2

От таблицата се вижда, че най-критични относно корумпираността на служителите са ръководителите от криминална полиция (50,0%), следвани от младшите полицейски инспектор (44,7%), и оперативните работници в икономическа полиция (40,0%). Пътните полицаи (81,8%), инспекторите от ДПС (79,2%) и полицаите от охранителна полиция (76,3%) най-категорично се противопоставят на идеята, че част от полицейските служители са нечестни и корумпирани.

Професионалният опит на служителите, за разлика от образованието им, не променя тяхното мнение по разглеждания въпрос ($s=0,28$). Над половината (51,2%) от завършилите Академията на МВР са отговорили утвърдително на предложената им хипотеза, докато за 74,5% от служителите със средно образование тя е неприемлива.

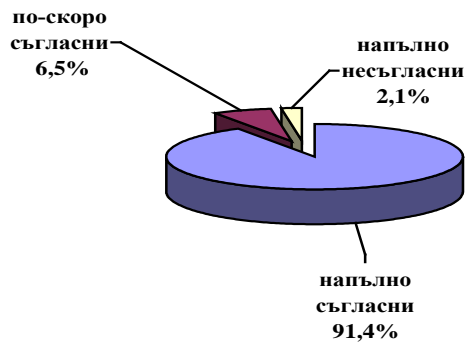
Наблюдава се значителна зависимост ($s=0,38$) между мнението на анкетираните полицаи и регионалната им принадлежност. Тя е представена в таблица 32.

*Мнение на служители относно корумпираността
на полицаите по региони*

№	Регион	Част от служителите в полицията са нечестни и корумпирани (отн. дял в %)	
		съгласни	несъгласни
1.	София	43,0	57,0
2.	Пловдив	27,3	62,7
3.	Бургас	33,3	66,7
4.	Ловеч	32,0	68,0
5.	Видин	20,6	79,4
6.	Кюстендил	6,7	93,3
7.	Ямбол	40,7	59,3
8.	Елин Пелин	41,1	58,9
9.	Общо за страната	31,8	68,2

Респондентите от Кюстендил (93,3%) и Видин (79,4%) почти не подлагат на съмнение неподкупността на полицейските служители. За разлика от тях анкетираните от София (43,0%) в най-голяма степен споделят становището, че при изпълнение на служебните си задължения полицаите проявяват нечестност и подкупност.

Корупционното поведение е обусловено от редица фактори, които могат да се разпределят в три групи: правно-нормативни, социално-икономически и социално-психологични [32, с. 41]. Тяхното влияние в по-голяма или по-малка степен определя извършването на конкретни корупционни деяния. Едни от факторите, създаващи предпоставка за корупционни прояви сред полицейските служители, са жизненият стандарт и икономическият статус. Ето защо на анкетираните беше предложено да изразят своето мнение относно заплащането на техния труд. На предложеното твърдение “За дейността, която извършват, полицаите трябва да получават по-високо заплащане” служителите са отговорили по следния начин:

Фиг. 22. *За дейността, която извършват, полицаите трябва да получават по-високо заплащане*

Данните показват, че преобладаващата част от респондентите (97,9%) категорично смятат, че трудовото възнаграждение, което полицаите получават, трябва да е по-високо. Сравнителният анализ с предишно проучване показва, че за 87,% от пътните полицаи и 81,8% от гражданите, ниските заплати на служителите в пътната полиция са предпоставка за корупционни прояви [16, с. 35, 76].

Съдържанието на извършваната работа ($s=0,31$) променя становището на полицаите относно размера на тяхното заплащане. С изключение на полицейските (94,7%) и младши полицейските инспектори (97,9%) и пътните полицаи (94,0%) всички останали служители изцяло споделят мнението, че за дейността, която извършват, полицаите трябва да получават по-високо заплащане.

Професионалният опит, образованието и регионалната принадлежност на анкетираните не променят вижданията им по разглеждания въпрос.

Направеният анализ позволява да се направят следните **изводи** за корупционните прояви в полицията и отношението на служителите към мерките за тяхното ограничаване.

1. В обществото като цяло са формирани и утвърдени нагласите, че корупционните практики са доста разпространени сред служителите. Те се отразяват негативно върху доверието на гражданите в полицията като институция, защитаваща техните права и свободи.

2. Преобладаващата част от полицаите не са били подлагани на корупционен натиск от страна на гражданите при изпълнение на служебните си задължения. Това е една благоприятна тенденция, която обаче следва да се приеме с известни резерви, тъй като е възможно служителите да не са споделили напълно откровено мнението си по един изключително деликатен въпрос.

3. Професионалният опит и регионалната принадлежност на служителите не се отразяват върху упражнявания спрямо тях корупционен натиск от страна на гражданите. Съдържанието на работата и образованието им обаче оказват влияние върху наличието и честотата на корупционните действия по отношение на тях.

4. Най-често служителите в полицията биват подлагани на корупционен натиск при осигуряване безопасността на движението по пътищата, тъй като именно в тези случаи се осъществява непосредствен контакт между нарушител и служебно лице. По този начин участниците в движението се стремят да избегнат налагането на наказания и глоби.

5. Само в случаите, когато на анкетирания не е предлаган подкуп и когато им е бил предлаган такъв при осигуряване на безопасността на движението, се установява умерена зависимост с регионалното им разпределение.

6. За противодействие на корупцията сред полицейските служители са разработени и въведени в практиката различни стратегии, програми и мерки. Респондентите проявяват колебание относно ефективността на използваните антикорупционни мерки. Една част от тях нямат мнение по този въпрос, което може да се приеме като индикатор за тяхната неосведоменост, формално отношение и липса на интерес към предприеманите антикорупционни мерки и осъществяваните във връзка с тях мероприятия.

7. Оценката за работата по ограничаване на вътрешната корупция в полицията не се влияе от длъжността и професионалния опит на служителите. Тяхното образование и регионална принадлежност обаче в значителна степен променят становището им относно ефективността на реализираните превантивни мерки спрямо корупцията.

8. Преобладаващата част от респондентите смятат, че полицейските служители са неподкупни. Тяхното мнение до голяма степен кореспондира с очакванията на гражданите в това отношение.

Професионалният статус, образованието и регионалната принадлежност на анкетираните оказват влияние върху тяхното мнение.

9. Социално-икономическото положение на служителите създава предпоставки за корупционни прояви сред тях. Те категорично подкрепят становището, че трудовото възнаграждение, което получават, трябва да бъде по-високо. Мнението на полицаите относно размера на заплащане на техния труд се променя в зависимост от съдържанието на работата им.

ИЗВОДИ

Приближаването на полицията до населението, повишаването на обществената удовлетвореност от нейната работа, намаляването на страха от престъпността и чувството за несигурност на гражданите и изграждането на партньорски отношения с тях са важни приоритети на полицейската институция. Те са поставени в основата на модела “Полицията в близост до обществото”. Успешното реализиране на неговите главни цели предполага наличието на актуална информация за обществените нагласи към престъпността и полицията.

Проведеното научно изследване на представите на полицейските служители относно общественото мнение за престъпността и полицията позволява да се направят следните изводи и препоръки за активизиране на работата по приложението на модела “Полицията в близост до обществото”.

Нагласи спрямо престъпността

Статистическото наблюдение на нивото, интензивността и динамиката на престъпността в периода 2004–2008 г. показва, че тя се променя в благоприятна насока, което свидетелства за известно успокояване на криминогенната обстановка в страната. Независимо от усилията на полицията и другите държавни институции обаче престъпността продължава да безпокои гражданите и тя се възприема като сериозна заплаха за тяхната сигурност.

По-голямата част от полицейските служители не подлагат на съмнение съществуването на страх от престъпността в обществото. Това е индикатор за техните реалистични представи относно опасенията на гражданите от евентуални посегателства срещу личността и имуществото им, които адекватно отразяват социалните нагласи спрямо престъпността. Според полицаите тревогите на хората във връзка с престъпността са породени най-вече от утвърдилото се в социалната действителност чувство за безнаказаност при извършване на правонарушения, от огласяваната в средствата за масово осведомяване информация с криминално съдържание и от пасивното отношение на обществото към жертвите на престъпни посегателства.

Служителите са добре запознати с реалните проблеми на населението във връзка с престъпността. Мнението им за обществените

опасения от различните престъпни посегателства е напълно реалистично и съответства на тяхната действителна разпространеност. Кражбите и грабежите се очертават като най-сериозната заплаха за гражданите. Именно те са запазили своята актуалност през изминалия петгодишен период като източници на безпокойство. Като следващи по значимост се открояват измамите, разпространението и употребата на наркотични вещества и корупцията, които в почти еднаква степен застрашават обществото. Това показва, че един от приоритетите в работата на полицейските органи трябва да бъде насочен към повишаване активността и ефективността на работата по противодействие на тези престъпни посегателства.

Според полицаите по-голямата част от населението се чувства повече или по-малко незащитена от евентуални престъпни посегателства спрямо личността и имуществото му. Очевидно, институциите, ангажирани с противодействие на престъпността, не правят достатъчно, за да се чувстват хората спокойни, сигурни и в безопасност. Усещането за защитеност е различно в отделните области и в голяма степен съвпада с интензивността на престъпността в тях. Това показва, че регионалните особености на криминогенната обстановка и дейността на правоохранителните органи оказват влияние върху социалните нагласи във връзка със защитеността от престъпността.

Между представите на полицейските служители във връзка с чувството за защитеност на гражданите и вижданията им относно техните опасения от престъпността, оценката на работата им и общественото доверие в полицията, разследващите органи, прокуратурата и органите на държавната власт се наблюдават значими зависимости. Между тези признаци съществува позитивно съвпадение, като високата защитеност на населението кореспондира с по-слаби виктимни опасения, с по-голямо одобрение на полицейската дейност и с по-силно доверие в полицията и в другите отговорни институции. Очевидно, служителите ясно осъзнават, че ефективната работа на полицията и на останалите органи по противодействие на престъпността е от съществено значение за повишаване усещането за защитеност на населението.

Болшинството служители смятат, че полицейските органи се отзовават своевременно на сигнали за извършени правонарушения и

оказват необходимото съдействие на гражданите, когато се обърнат към тях по някакъв проблем. Независимо, че респондентите от отделните региони имат различно мнение относно реагирането на сигнали за престъпления, може да се каже, че като цяло те оценяват позитивно тази полицейска дейност, както и работата по подпомагане на населението при решаването на някои негови проблеми.

Според полицаите пострадалите от престъпления се обаждат преди всичко на телефон 166 или съобщават на дежурния в районното управление на МВР. Заеманата длъжност, професионалният опит и регионалната принадлежност на служителите променят техните виждания относно използваните от жертвите начини за уведомяване на полицейските органи за извършени престъпни посегателства.

Оценка за работата на полицията по противодействие на престъпността

Проследяването на динамиката на обществената оценка за полицейската дейност по противодействие на престъпността показва, че населението не е особено доволно от нейната работа и тя не удовлетворява в достатъчна степен социалните очаквания и потребности от сигурност, спокойствие и ред. Преобладаващата част от служителите обаче оценяват позитивно работата на полицейските органи. Това е индикатор за наличието на висока професионална самооценка по отношение компетентното, качествено и ефективно изпълнение на възложените задачи в тази насока. Наблюдаваното значително разминаване между оценката на обществото и тази на полицаите показва, че те не познават достатъчно добре потребностите, изискванията и очакванията на населението във връзка с ограничаване на правонарушенията. Необходимо е да се преосмислят собствените критерии на полицейската институция за оценка на нейната работа по противодействие на престъпността, за да се приведат в съответствие с тези на обществото.

Между оценката на служителите за тяхната дейност и представите им относно близостта между полицията и гражданите и общественото доверие в институциите, ангажирани с противодействието на престъпността, се установява значима зависимост. Може да се каже, че важна предпоставка за нарастване на позитивната

оценка за дейността на полицейските органи е приближаването им до населението. Повишаването на удовлетвореността на населението от тяхната работа и съобразяването ѝ с неговите потребности и очаквания са едни от възможностите за увеличаване на общественото доверие в полицейската институция.

Вижданията на служителите относно дейностите, определящи обществената оценка за полицията, акцентират върху традиционните полицейски дейности като разкриване на престъпленията и опазване на обществения ред, а не върху изпреварващите мерки и мероприятия, насочени към ограничаване и преодоляване влиянието на криминогенните фактори. Мнението на полицаите по отношение определящото влияние на разкриването на престъпления е доста основателно и реалистично и съответства на потребностите и очакванията на населението.

Обществената оценка за работата на полицията по противодействие на престъпността се формира под въздействието на различни фактори. Служителите смятат, че първостепенно значение сред тях имат чувството за сигурност и защитеност на гражданите от евентуални престъпни посегателства и поведението и действията на полицаите на обществени места. Ето защо е необходимо полицията, съвместно с останалите отговорни институции, неправителствените организации и гражданите да работи още по-активно, системно и целенасочено за осигуряването на спокойна и безопасна социална среда. Наред с това, служителите трябва непрекъснато да полагат усилия за спазване и демонстриране на професионално компетентно и етично поведение, с което да допринесат за повишаване рейтинга на институцията и социалното одобрение на нейната дейност.

Доверие в полицията

Според анкетиранияте служители полицията се ползва с най-високо доверие сред гражданите. По отношение на останалите институции – следствие, съд, прокуратура, органи на държавната и местната власт – представите на полицаите са доста песимистични. Това се отразява неблагоприятно върху сътрудничеството при решаване проблемите на сигурността и противодействието на престъпността и затруднява неговото успешно осъществяване. Наблюдава

се регионална обусловеност на доверието в полицейските органи. Макар че като цяло доверието в тях преобладава, то има различна степен на проявление в отделните области на страната.

Сравнителният анализ с резултатите от предишни проучвания сочи, че не са настъпили съществени изменения в мнението на полицейските служители относно общественото доверие в институцията. Това показва, че те не са почувствали осезаема промяна в отношението на населението към тях. Позитивното развитие на обществените нагласи към полицията предполага непрекъснати и последователни усилия от нейна страна, насочени към осигуряване на прозрачност в работата ѝ, отчетност пред населението, спазване правата на гражданите и отзивчивост към техните проблеми, безкомпромисни действия срещу корупцията и други.

Общественото доверие към полицията се формира под въздействието на различни предпоставки, като повишаване на близостта ѝ с населението, полицейското присъствие на обществени места, професионализма на полицаите, тяхната отзивчивост и съпричастност към проблемите на хората, културата на общуване с гражданите и други. Служителите смятат, че през последните години се е повишила близостта между полицията и населението. Очевидно, реализираните в рамките на модела “Полицията в близост до обществото” мероприятия са се отразили позитивно върху взаимоотношенията ѝ с гражданите. Това от своя страна ще допринесе за осигуряване на по-широка обществена подкрепа, ангажираност и съпричастност на хората към нейната дейност.

Гражданите са запознати частично със стратегията за работа на полицията в близост до обществото. Сравнителният анализ показва, че през изминалите години е постигнат значителен напредък в осведомеността на населението по този проблем. Въпреки това обаче е необходимо да се предприемат различни инициативи в това отношение, като например публични дискусии и отчети за работата на полицията, дни на “отворените врати”, редовно информизиране на гражданите чрез активно използване възможностите на медиите и други.

Според анкетираните служители полицейското присъствие на обществени места не е достатъчно. Очевидно, те оценяват превантивния ефект на засиленото присъствие на униформен състав и ро-

лята му за намаляване на страха от престъпността в обществото, като считат, че в това отношение има още какво да се направи.

Полицаяте са добри професионалисти и с действията си печелят доверието на гражданите. Те проявяват съпричастност и отзивчивост към проблемите на хората и се отнасят внимателно и коректно към тях. Това в голяма степен улеснява процеса на общуване помежду им и допринася за спечелване и повишаване на общественото доверие в институцията. Независимо от това обаче трябва постоянно да се работи за съхраняване и утвърждаване на позитивните социални нагласи спрямо полицията и осигуряване подкрепата и сътрудничеството на обществото при противодействието на престъпността.

Утвърдените негативни представи спрямо полицаите са причина за намаленото доверие в институцията. Преодоляването на тази неблагоприятна тенденция предполага своевременно, изчерпателно и обективно информиране на населението за работата на полицейските органи и техните ангажменти във връзка с противодействието на престъпността и опазването на обществения ред. Това ще спомогне за създаването на реалистични представи за полицията и възвръщане на общественото доверие в нея.

Водещите социални очаквания от полицейската институция са свързани със създаването на чувство за сигурност у гражданите и респектиране на нарушителите. Посочените две изисквания са взаимно свързани помежду си и тяхната приоритетна позиция е индикатор за необходимостта от активизиране усилията на полицията в тази насока и предприемането на подходящи инициативи, които да накарат хората да се почувстват по-сигурни, защитени и спокойни.

Корупционни практики в полицията

В обществото като цяло са формирани и утвърдени нагласите, че корупционните практики са доста разпространени сред служителите. Те се отразяват негативно върху доверието на гражданите в полицията като институция, защитаваща техните права и свободи.

Преобладаващата част от полицаите не са били подлагани на корупционен натиск от страна на гражданите при изпълнение на служебните си задължения. Това е една благоприятна тенденция, която обаче следва да се приеме с известни резерви, тъй като е въз-

можно служителите да не са споделили напълно откровено мнението си по един изключително деликатен въпрос. По-голяма част от респондентите смятат, че полицейските служители са неподкупни. Тяхното становище до голяма степен кореспондира с очакванията на гражданите в това отношение.

Най-често служителите в полицията биват подлагани на корупционен натиск при осигуряване безопасността на движението по пътищата, тъй като именно в тези случаи се осъществява непосредствен контакт между нарушител и служебно лице. По този начин участниците в движението се стремят да избегнат налагането на наказания и глоби.

За противодействие на корупцията сред полицейските служители са разработени и въведени в практиката различни стратегии, програми и инициативи. Повечето респонденти определят предприетите антикорупционни мерки като ефективни. Една част от тях обаче нямат мнение относно ефективността на работата по ограничаване на корупцията в полицията, което може да се приеме като индикатор за тяхната неосведоменост, формално отношение и липса на интерес към предприеманите антикорупционни мерки и осъществяваните във връзка с тях мероприятия.

Социално-икономическото положение на служителите създава предпоставки за корупционни прояви сред тях. Те категорично подкрепят становището, че трудовото възнаграждение, което получават, трябва да бъде по-високо. Мнението на полицаите относно размера на заплащане на техния труд се променя в зависимост от съдържанието на работата им.

РЕЗЮМЕ

През последните години полицейската институция полага сериозни усилия за подобряване на взаимоотношенията си с обществото. Във връзка с това, в рамките на модела “Полицията в близост до обществото”, тя осъществява редица мероприятия за приближаване до населението и осигуряване на неговата подкрепа при противодействие на правонарушенията. Организирането и развитието на сътрудничеството с гражданите в голяма степен зависи от социалното признание на полицейските органи и общественото доверие в тях. Открояването на проблемите, касаещи взаимоотношенията с населението, ще допринесе за актуализиране и промени в политиката на полицията в тази насока.

Настоящата монография отразява резултатите от емпирично научно изследване на нагласите на полицейските служители относно общественото мнение за престъпността и полицията. То е проведено от Центъра за полицейски изследвания при Научноизследователския институт по криминалистика и криминология-МВР по заявка на Главна дирекция “Охранителна полиция”. Проучено е мнението на 292 служители, заемащи различни длъжности, от осем населени места в страната. Те са избрани с оглед извършване на сравнителен анализ с вече осъществени изследвания по проблеми, които са предмет на настоящото проучване. Основен метод, използван за събиране на емпирична информация, е анонимната анкета.

Обстойно са разгледани вижданията на полицейските служители относно опасенията на гражданите от евентуални престъпни посегателства и факторите, които ги обуславят. Резултатите показват, че 67,1% от полицаите са категорични по отношение безпокойството на гражданите, породено от потенциалната опасност те или техните семейства да пострадат от престъпление. Според полицейските служители тревогите на хората във връзка с престъпността са породени най-вече от утвърдилото се в обществото чувство за безнаказаност при извършване на правонарушения, от огласяваната в средствата за масово осведомяване информация с криминално съдържание и от пасивното отношение на обществото към жертвите на престъпни посегателства.

Открити са основните форми на престъпност, пораждащи най-силно чувство за безпокойство у населението, и усещането за защитеност на хората. Установява се, че кражбите и грабежите се очертават като най-сериозната заплаха за гражданите. Те са запазили своята актуалност през изминалия петгодишен период като източници на безпокойство. Това показва, че един от приоритетите в работата на полицейските органи трябва да бъде насочен към повишаване активността и ефективността на дейността по противодействие на тези престъпни посегателства. Като следващи по значимост се открояват измамите, разпространението и употребата на наркотични вещества и корупцията, които в почти еднаква степен застрашават обществото.

Повечето анкетирани служители (62,0%) смятат, че гражданите изпитват в една или друга степен усещане за незащитеност. Очевидно, у значителна част от населението е формирано впечатлението, че институциите, ангажирани с противодействие на престъпността, не правят достатъчно, за да го защитят от нея.

Специално внимание е отделено на въпросите, свързани с обществената оценка на полицейската дейност и факторите, които я определят, доверието в полицията и социалните очаквания от нея, както и корупционните практики при изпълнение на служебните задължения. Изследователските резултати показват, че значителна част от анкетираните (81,9%) оценяват позитивно работата на полицията по противодействие на престъпността. Това свидетелства за наличието на една доста завишена професионална самооценка, която до голяма степен се разминава с обществената преценка. Според служителите социалната оценка за дейността на полицията се формира под въздействието на различни фактори. Първостепенно значение сред тях имат чувството за сигурност и защитеност на гражданите от евентуални престъпни посегателства и поведението и действията на полицаите на обществени места.

Според 68,8% от анкетираните служители полицията се ползва с високо доверие сред гражданите. Сравнителният анализ с резултатите от предишни проучвания сочи, че не са настъпили съществени изменения в мнението на полицаите по този въпрос, което показва, че те не са почувствали осезаема промяна в отношението на населението спрямо тях.

Водещите социални очаквания по отношение на полицейската институция са свързани със създаването на чувство за сигурност у хората и респектиране на нарушителите. Посочените две изисквания са взаимно свързани помежду си и тяхната приоритетна позиция е индикатор за необходимостта от активизиране усилията на полицията в тази насока и предприемането на подходящи инициативи, които да накарат гражданите да се почувстват по-сигурни, защитени и спокойни.

Преобладаващата част от полицаите (83,6%) не са били подлагани на корупционен натиск от страна на гражданите при изпълнение на служебните си задължения. Това е една благоприятна тенденция, която обаче следва да се приеме с известни резерви, тъй като е възможно служителите да не са споделили напълно откровено мнението си по един изключително деликатен въпрос. Най-често полицаите биват подлагани на корупционен натиск при осигуряване безопасността на движението по пътищата, тъй като именно в тези случаи се осъществява непосредствен контакт между нарушител и служебно лице. За противодействие на корупцията сред полицейските служители са разработени и въведени в практиката различни стратегии, програми и мерки. Респондентите проявяват колебание относно ефективността на предприеманите антикорупционни мерки.

Формулираните в монографията изводи могат да се използват като насоки при вземането на подходящи управленски решения, при разрешаването на съответните проблеми в полицията, при подобряване на нейната работа с оглед повишаване на общественото доверие в нея и задоволяване на обществените потребности в областта на сигурността, при изграждането на ефективни партньорства с населението и други.

Научноизследователският материал съдържа важна информация, която значително ще подпомогне работата по подобряване на взаимоотношенията между полицията и гражданите и по-нататъшното реализиране в практиката на модела “Полицията в близост до обществото”.

SUMMARY

During the last years the police institution has made efforts to improve its relations with society. With reference to this, within the frames of the model "Police close to society", it is taking different measures to get closer to the population and to receive its support for counteracting any violation of law. The organization and development of the collaboration with the citizens to a great extent depend on the social acknowledgement of the police bodies and on the public trust in them. The outlining of the problems of the relations with the population will contribute to the update and change of the police policy in this direction.

The present monograph represents the results of an empirical scientific research on the attitudes of police officers towards the public opinion about crime and police. It has been conducted by the Center for Police Studies with the Research Institute of Forensic Sciences and Criminology at the Ministry of Interior (MoI) after the request of General Directorate of Security Police. The opinion of 292 officers taking different positions from eight towns of Bulgaria has been studied. They have been selected in order to make a comparative analysis with already conducted studies on the problem which are a subject of the present monograph. The anonymous inquiry is a basic method used for the collection of empirical information.

The views of the police officers on the fears of citizens about possible criminal offences and the conditioning factors have been considered in detail. The results show that 67,1% of the police officers are sure that the citizens are worried that they or their parents may become victims of crime. According to the police officers the worries of the people about crime are mostly caused by the already established in society sense of impunity, then by the dissemination of information from criminal records by the media and lastly by the indifferent attitude of society towards the victims of criminal offences.

The main forms of crime that cause the greatest sense of anxiety in the population and the sense of protection in people have been highlighted. It has been established that thefts and robberies are defined as the most serious threat to the citizens. They have preserved their status as main sources of anxiety for the last five years. This shows that one of the priorities of the work of the police bodies has to be the increase of the

activity and the efficiency of the work on counteracting these criminal offences. The next important factors threatening society to almost the same extent are frauds, distribution and use of drugs, corruption.

Most of the interviewed police officers (62,0%) think that citizens have a sense of insecurity to a certain extent. Obviously most of the population are under the impression that the institutions responsible for the counteraction of crime do not do enough to protect people.

Special emphasis has been laid on the issues related to the public evaluation of the police activity and the conditioning factors, the trust in the police and the public expectations about it, the corrupt practices when performing the official duties. The research results show that most of the respondents (81,9%) appraise positively the work of the police on counteracting crime. This is an evidence of a high professional self-assessment which does not match the public judgment to a great extent. According to the officers the social evaluation of the police activity is being formed under the influence of different factors. The sense of security and protection of citizens from possible criminal offences are of most importance, then come the behavior and actions of policemen in public places.

According to 68,8% of the interviewed police officers the police is being trusted by the citizens. The comparative analysis and the results from other studies show that there are no considerable changes of the opinion of policemen about that issue, that is they have not felt a tangible change in the attitude of the population towards them.

The leading public expectations about the police institution are related to formation of a sense of security in people and inspiration of respect in offenders. The latter requirements are interrelated and their priority position is an indicator for the necessity to increase the efforts of the police in this field and to take the appropriate initiatives that will make citizens feel more secure, protected and anxiety-free.

Most of the policemen (83,6%) have not been under pressure of corruption on the part of citizens while performing their official duties. This is a favorable tendency which should be received with certain reservations because the police officers may not have been quite sincere about that delicate matter. Most often policemen are exposed to the pressure of corruption when assuring road traffic safety because in these cases mainly there is a direct contact between a violator and an official.

Different strategies, programs and measures have been developed and introduced in order to fight corruption among police officers. The respondents are hesitant about the efficiency of the undertaken anti-corruption measures.

The formulated conclusions may be used as guidelines when making adequate management decisions, when solving the relevant problems in the police, when improving its work in order to increase the public trust in it and to satisfy the public needs in the area of security, when establishing efficient partnerships with the population, etc.

The research material contains important information that will help interrelations between the police and the citizens improve and will assist the further implementation of the model of "Police close to society".

РЕЗЮМЕ

В последние годы полицейская институция прилагает серьезные усилия для улучшения своих взаимоотношений с обществом. В связи с этим, в рамках модели “Полиция в близости к обществу”, она осуществляет ряд мероприятий к сближению к населению и к обеспечиванию его поддержки в противодействии правонарушений. Организация и развитие сотрудничества с гражданами в большой степени зависит от социального признания полицейских органов и общественного доверия к ним. Отчетливое очерчивание проблем, касающиеся взаимоотношений с населением, поможет для актуализации и перемен политики полиции в этом направлении.

Настоящая монография отражает результаты эмпирического научного исследования об нагласах полицейских служащих по вопросу об общественном мнении о преступности и полиции. Оно было проведено Центром для полицейских исследований при Научно-исследовательский институт криминалистики и криминологии—МВД по просьбе Главной дирекции “Охранительной полиции”. Исследовано мнение 292 служащих, занимающие различные должности, с 8 населенных пунктов страны. Они были выбраны для проведения сравнительного анализа с уже проведенными другими исследованиями по проблемам, которые являются предметом настоящей работы. Основным методом, использованный для получения эмпирической информации, анонимная анкета.

Тщательно рассмотрены взгляды полицейских сотрудников по вопросам о опасений граждан от возможных преступных посягательств и о факторах, которые их обуславливают. Результаты показывают, что 67,1% полицейских служащих дают категоричный ответ о беспокойстве граждан, которое порождено потенциальной опасности они или их семья пострадать от преступлений. По мнению полицейских служащих тревоги людей в связи с преступностью порождены прежде всего в результате утвердившегося в обществе чувства безнаказанности за совершение правонарушений, публикация в масмедиях информации с криминальным содержанием и пассивного отношения общества к жертвам преступных посягательств.

Выделены основные формы преступности, порождающие наиболее сильное чувство беспокойства среди населения и чувство защищенности людей. Установлено, что кражи и ограбления воспринимаются как самую серьезную угрозу для граждан. Они сохранили свою актуальность в прошедшем 5-летнем периоде как источник беспокойства. Это показывает, что один из приоритетов в работе полицейских органов должен быть направлен к повышению активности и эффективности деятельности по противодействию этих преступных посягательств. Следующие по значимости являются обманы, распространение и употребление наркотиков и коррупция, которые в одинаковой степени угрожают обществу.

Большинство анкетированных служащих (62,0%) считают, что граждане испытывают в одной или другой степени чувство незащищенности. Очевидно, у значительной части населения сложилось впечатление, что институты, которые ангажированы противодействием преступности, не делают достаточно, чтобы защитить его.

Особое внимание уделено вопросам, которые связаны с общественной оценкой полицейской деятельности и факторы, которые ее определяют, с доверием в полиции и социальные ожидания от нее, а так же и с коррупционными практиками при выполнении служебных обязанностей. Результаты исследования показывают, что значительная часть опрошенных (81,9%) оценивают позитивно работу полиции по противодействию преступности. Это свидетельствует о наличии повышенной профессиональной самооценки, которая в большой степени расходится с общественной. По мнению служащих социальная оценка о деятельности полиции формируется под воздействием различных факторов. Среди них первостепенное значение имеют чувство безопасности и защищенности граждан перед вероятных преступных посягательств и поведение и действия полицейских служащих на общественных местах.

По мнению 68,8% из анкетированных полиция пользуется высоким доверием среди граждан. Сравнение результатов с предыдущими исследованиями показывает, что в мнения полицейских по этому вопросу не наступили существенные изменения. Это показывает, что они не почувствовали осозаемую перемену в отношении населения к ним.

Ведущие социальные ожидания по отношению к полицейской институции связаны с формированием чувства безопасности у людей и уважением нарушителей. Эти две требования связаны между собой и их приоритетная позиция является индикатором о необходимости активизирования усилий полиции в этом направлении и предпринимания подходящих инициатив, что бы граждане чувствовали себя безопаснее, защищены и спокойные.

Большинство полицейских служащих (83,6%) не были под давлением коррупционного давления со стороны граждан во время выполнения служебных обязанностей. Это является благоприятной тенденцией, которая однако следует рассматривать с определенными оговорками поскольку служащие можно не ответили вполне откровенно этому деликатному вопросу. Чаще всего полицейские находятся под коррупционным давлением при обеспечении безопасности дорожного движения, потому что именно тогда осуществляется непосредственный контакт между правонарушителем и служащим. Для противодействия коррупции среди полицейских служащих разработаны и введены в практику различные стратегии, программы и мероприятий. Респонденты проявляют колебание к вопросу об эффективности предпринимаемых антикоррупционных мероприятий.

Формулированные в монографии выводы могут быть использованы в качестве руководства для принятия подходящих управленческих решений, для решения проблем в полиции, для улучшения ее работы по повышению общественного доверия в нее и удовлетворения потребности общества в области безопасности, для формирования эффективного партнерства с населением и так далее.

Научно-исследовательский материал содержит важную информацию, которая существенно поможет работе по улучшению взаимоотношений между полицией и гражданами и дальнейшей реализации в практике модели “Полиция в близости к обществу”.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Алф, Е.Х.* Относно понятието “корупция”. – Криминалистик, 1996, бр. 3 (превод от немски).
2. *Бояджиева, Ю.* Методика за анализ на статистическата информация за престъпността. С., НИКК–МВР, 1999.
3. *Ганчевски, Б., М. Радославова.* Мисията на Министерството на вътрешните работи в прехода към гражданско общество. В: Научни трудове – ВИПОНД, Институт по психология–МВР, С. 2001.
4. Гражданите за престъпността и превенцията (резултати от изследване на общественото мнение – 2007 г.). Институт по криминология и социална превенция (превод от чешки).
5. *Гюрова, В., В. Генова, В. Кръстева, К. Колев.* Общественото мнение за дейността на охранителната полиция. С., НИКК–МВР, 1995.
6. *Гюрова, В., В. Генова, К. Колев.* Общественото мнение за полицията. С., НИКК–МВР, 2006.
7. *Дийо, Фр.* Поглед върху работата на френската охранителна полиция. – Ревю ентернационал дьо криминологи е дьо полис текник е сиантифик, 2001, № 3 (превод от френски).
8. *Дийо, Фр., Б. Доминго.* Партньорство и оценяване на оперативната обстановка: сключване на договори за сигурност на местно равнище. – Ревю ентернационал дьо криминологи е дьо полис текник е сиантифик, 2003, № 1 (превод от френски).
9. Европейски семинар, посветен на дейността на охранителната полиция – Франция, Сен Сир о мон Д`ор, 6-8 февруари 2002 г. – Сивик, 2002, бр. 117 (превод от френски).
10. *Каниц, Е.* Ролята на полицията в превантивните и социални дейности. – Ревю ентернационал дьо полис криминал, 1998, № 469-471 (превод от френски).
11. *Кантон, Фр.* Поддържане на реда и сигурността в град Поатие, Франция. – Сивик, 2001, № 110 (превод от френски).
12. *Кемпер, Г.* Организация и задачи на полицията в Германия. – Криминалистик, 2002, № 2 (превод от немски).
13. *Кури, Х., А. Лихтблац, А. Ноймайер.* Научни методи за изследване степента на чувството за несигурност и страха от престъп-

- ността сред населението. – Криминалистик, 2004, № 7 (превод от немски).
14. *Мюлер, У.* Корупцията в обществената администрация. – Криминалистик, 1993, № 8-9 (превод от немски).
 15. Национална стратегия за противодействие на корупцията, 01.10.2001 г.
 16. *Немски, Г., Ст. Стоименов, И. Баръмски.* Корупционни прояви при пътния контрол, предпоставки и възможности за ограничаването им. С., НИКК–МВР, 2007.
 17. *Нормандо, А.* Политика и практика по отношение на престъпни деяния в Канада. – Ревю ентернационал дьо криминологи е дьо полис техник е сиантфик, 2001, № 1 (превод от френски).
 18. Обществени нагласи към престъпността в България в края на 2005 г. Национално представително изследване проведено от НЦИОМ.
 19. Общественото мнение за корупцията. (Резюме на национално представително проучване на НЦИОМ). С., декември 2001.
 20. *Окто, Фр.* По какъв начин да оценяваме ефективността на пряката работа на полицията с гражданите? – Криминологи, 2003, № 1 (превод от френски).
 21. Отношение към полицията (данни от социологически изследвания, проведени от НЦИОМ), 1993.
 22. *Панев, Б.* Нови мащаби на корупцията в България. Възможности за нейното ограничаване. В: Криминологията в България – минало, настояще и бъдеще. (Сборник материали от научна сесия на БАК). С., МВР, 1997.
 23. Полицейска статистика. МВР., 2004.
 24. Полицейска статистика. МВР., 2005.
 25. Полицейска статистика. МВР., 2006.
 26. Полицейска статистика. МВР., 2007.
 27. Полицейска статистика. МВР - Дирекция “Стратегическо планиране, информация и анализ”, 2008.
 28. Превенция на престъпността в градовете и застрашена младеж. Преглед на стратегии и програми от цял свят. XI конгрес на ООН по превенция на престъпността, 2005 (превод от чешки).
 29. *Противински, М.* Нарастване ролята на полицията в обществото. – Криминалистика (електронно издание), 2001, № 1.

30. *Роснабе, Ф.* Криминология, виктимология и полицейска дейност във Франция. – Сивик, 2001, № 110 (превод от френски).
31. *Рьоле, Д., А. Фладе.* Теории и модели за обяснение на чувството за несигурност в публичното пространство. – Криминалистик, 2004, № 12 (превод от немски).
32. *Трайкова, Е.* Корупция и полицейска превенция. С., НИКК-МВР, 2006.
33. *Фелтес, Т.* Полицейски концепции за борба с престъпността. – Криминалистик, 2000, № 10 (превод от немски).
34. *Форстенхойлзлер, Д.* Корупцията – факти и размери. – Криминалистик, 1996, № 8-9 (превод от немски).
35. *Хофман, Ф., В. Цимерман.* Борбата срещу корупцията. – Криминалистик, 2000, № 9 (превод от немски).
36. *Шалом, М., М. Коте.* Улична престъпност и несигурност: Необходимо ли е преразглеждане на концепциите за поддържане на реда и сигурността в големите градове? – Ревю ентернационално дьо криминологи е дьо полис техник е сиантифик, 2003, № 1 (превод от френски).

*

*

*

37. <http://www.cid.bg> – Програма за действие срещу корупцията на Съвета на Европа, 1996 г., Гражданска конвенция на Съвета на Европа за корупцията.
38. <http://www.pomagalo.com> – Корупционни схеми и състояние на корупцията в България, доклад по Държавни финанси, СУ “Св. Климент Охридски”, 08.07.2009.
39. <http://www.pomagalo.com> – Корупция. Анализ на Национална стратегия за противодействие на корупцията 2001-2005 г. и Стратегия за прозрачно управление и за превенция и противодействие на корупцията за периода 2006-2008 г., 08.07.2009.
40. <http://www.pomagalo.com> – Корупция и национална сигурност. Феноменът корупция при прехода към демокрация. Корупционен модел и видове корупция в обществения живот. Връзка между корупция и национална сигурност. Мониторинг на корупцията – корупционни индекси, 08.07.2009.

41. <http://www.vesti.bg/?tid=40&oid=1199178> – НЦИОМ: Пада рейтингът на МВР, полицията и президента Първанов, 14.07. 2009.
42. <http://www.ndt1.com/article.php/20060329131025534> – Трайна тенденция на спад на доверието към държавните институции, 14.07. 2009.
43. <http://bgnewsroom.com/singlenews/?ID=108167> – НЦИОМ: Расте недоволството на хората от властта, 14.07. 2009.
44. <http://www.mediapool.bg/show/?storyid=151149> – Социолози видяха по-голяма търпимост към правителството в края на мандата 14.07. 2009.
45. http://www.focus-news.net/Files/nciom_04102007.pdf – НЦИОМ: Обществено-политически нагласи, 14.07. 2009.
46. <http://www.mediapool.bg/show/?storyid=114662> – НЦИОМ: Над половината българи одобряват ограничаване на граждански права срещу повече сигурност, 14.07. 2009.
47. http://admin.bnt.bg/bg/news/view/4205/izsledvane_nciom_za_elektoralnite_naglas_i – Изследване НЦИОМ за електоралните нагласи, 14.07.2009.
48. http://www.epochtimes-bg.com/2009-02/2009-06-03_03.html – Прозрачност без граници: 72% от българите не виждат смисъл от подаването на сигнали за корупция, 08.07.2009.
49. <http://infocenter.bnt.bg/>, 08.07.2009.
50. <http://www.focus-news.net/?id=f14390> – Изследване на НЦИОМ за одобрение на полицията, 30.03.2010г

